

RAPORT KOŃCOWY

ANALIZA KOMPLEMENTARNOŚCI PROJEKTÓW RPO WL
Z INNymi INTERWENCJAMI FINANSOWANYMI
ZE ŚRODKÓW UE NA TERENIE LUBELSZCZYZNY

www.rpo.lubelskie.pl

Raport końcowy

z badania pt. „Analiza komplementarności projektów RPO WL z innymi interwencjami finansowanymi ze środków UE na terenie Lubelszczyzny”

Zespół Badawczy:

Kierownik badania:
Justyna Żynel-Etel

Członkowie zespołu badawczego:

Magdalena Sęk
Magdalena Hędrzak
Joanna Majewska-Lenarcik
Marta Jachnicka
Marta Cichowicz-Major
Kamil Leszko

Wykonawca

KonsorcjumCollect Consulting Sp. z o.o.

i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Lublin, czerwiec 2011

Spis treści

Streszczenie	5
Summary	10
1 Wprowadzenie.....	14
1.1 Komplementarność – definicja i rodzaje	14
1.2 Metodologia badania	18
1.2.1 Cele badania.....	18
1.2.2 Metody i techniki badawcze	18
2 Rola systemu instytucjonalnego w zapewnieniu komplementarności.....	24
2.1 Planowanie wydatkowania środków	24
2.2 Wdrażanie programów operacyjnych.....	25
3 Mechanizmy zapewniania komplementarności.....	29
3.1 Mechanizmy zapewniania komplementarności wewnątrzprogramowej i międzyprogramowej na etapie programowania RPO WL.	29
3.2 Mechanizmy zapewniania komplementarności na etapie wyboru projektów do dofinansowania	30
3.3 Pozostałe mechanizmy zapewniania komplementarności	39
3.4 Skuteczność mechanizmów zapewniania komplementarności i propozycje zmian	42
4 Komplementarność międzyprogramowa projektów realizowanych w ramach RPO WL	45
4.1 Komplementarność projektów realizowanych w ramach RPO WL z inwestycjami finansowanymi z PO RPW w obszarze innowacji i B+R.....	46
4.2 Komplementarność RPO WL w obszarze szkolnictwa wyższego z inwestycjami realizowanymi w ramach PO RPW	54
4.3 Komplementarność projektów realizowanych na terenie miasta Lublin w ramach RPO WL z projektami realizowanymi w ramach PO IG oraz PO RPW w zakresie wzmocnienia potencjału miasta i jego zdolności do pełnienia funkcji metropolitalnych.	62
4.4 Komplementarność projektów RPO WL z projektami realizowanymi w ramach PO RPW i PO IiŚ w zakresie zwiększania dostępności komunikacyjnej regionu	72
4.5 Komplementarność projektów realizowanych w ramach VI Osi RPO WL Środowisko i czysta energia z inwestycjami realizowanymi w ramach PO IiŚ.....	81
4.6 Komplementarność projektów RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej i PO KL w zakresie edukacji	91
4.7 Podsumowanie studiów przypadku.....	98
4.8 Identyfikacja efektów realizowanych projektów z RPO WL z projektami innych programów w pozostałych obszarach	99
5 Rekomendacje.....	104
Spis tabel.....	109
Spis wykresów	109

Spis rysunków 109

WYKAZ SKRÓTÓW

Skrót / Oznaczenie	Znaczenie
DR (ang. Desk Research)	Badania ze źródeł wtórnych
FGI (ang. Focus Group Interview)	Zogniskowany Wywiad Grupowy
IDI (ang. Individual In-Depth Interview)	Indywidualny Wywiad Pogłębiony
ITI (ang. Individual Telephone Interview)	Indywidualny Wywiad Pogłębiony Telefoniczny
RPO WL	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PROW	Program Rozwój Obszarów Wiejskich
PO RPW	Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego
PO IIŚ	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
PO IG	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka
PO EWT	Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Terytorialnej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
IZ	Instytucja Zarządzająca
IP	Instytucja Pośrednicząca
UMWL	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego
PRS	Programy Rozwoju Subregionów
KPOŚK	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
RLM	Realna Liczba Mieszkańców
TEN-T	Transeuropejska Sieć Transportowa
SSE	Specjalna Strefa Ekonomiczna
JST	Jednostki Samorządu Terytorialnego
LSROR	Lokalna Strategia Rozwoju Obszarów Rybackich
ZRSR I NOR	PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Streszczenie

Niniejsze badanie ewaluacyjne przeprowadzone zostało przez konsorcjum firm Collect Consulting Sp. z o.o. oraz Białostocką Fundację Kształcenia Kadr.

CEL I METODOLOGIA BADANIA

Głównym celem badania była identyfikacja i ocena komplementarności projektów realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 z innymi projektami finansowanymi ze środków UE.

W ramach badania analizie poddano mechanizmy i narzędzia służące zapewnieniu koordynacji i komplementarności RPO WL z innymi interwencjami finansowanymi w ramach funduszy unijnych. Oceniono także wpływ systemu instytucjonalnego na zapewnienie komplementarności międzyprogramowej. W konsekwencji zarekomendowano działania zmierzające do zwiększenia efektywności tych mechanizmów i podniesienia szans na realizację projektów komplementarnych. W ramach badania wskazano również przykłady projektów RPO WL komplementarnych z innymi inicjatywami realizowanymi z innych funduszy europejskich, a także zdiagnozowano efekty synergii w poszczególnych obszarach.

W trakcie badania wystąpiły okoliczności mogące negatywnie wpłynąć na jego realizację: Instytucje Zarządzające programami operacyjnymi nie udostępniły Wykonawcy wniosków do analizy. Wyjątek stanowi Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego który udostępnił niektóre z wniosków wybranych do studium przypadku. Ponadto znaczącym utrudnieniem był brak informacji na stronach internetowych odnośnie Beneficjentów realizujących projekty w ramach PROW i PO RYBY.

Pomimo trudności związanych z brakiem możliwości pozyskania dokumentów do analizy od Instytucji Zarządzających poszczególnymi Programami badanie zostało zrealizowane w planowanym terminie, dzięki ścisłej współpracy Beneficjentów, których projekty zostały poddane analizie.

W niniejszej ewaluacji Wykonawca zastosował szereg metod gromadzenia i analizy danych. Ze względu na specyfikę badania wykorzystano głównie metody jakościowe. Przeprowadzono:

- Analizę dokumentów,
- Indywidualne wywiady pogłębione,
- Zogniskowany wywiad grupowy,
- Telefoniczne wywiady pogłębione,
- Studia przypadków,
- Analizę porównawczą,
- Macierz zależności.

W ramach analizy desk research przeprowadzono m.in. badanie dokumentów programowych poszczególnych Programów Operacyjnych. Umożliwiło to porównanie funkcjonujących w ramach tych programów mechanizmów zapewniania komplementarności, a w konsekwencji wskazanie dobrych praktyk możliwych do zastosowania na polu realizacji RPO WL.

Studia przypadków stanowiły oś badania. Metoda ta posłużyła identyfikacji komplementarności projektów realizowanych w ramach RPO WL z interwencjami współfinansowanymi z innych programów operacyjnych. W ramach sześciu studiów przeprowadzono analizę wniosków

o dofinansowanie, indywidualne wywiady pogłębione z Beneficjentami realizującymi projekty komplementarne, telefoniczne wywiady pogłębione z opiekunami projektów. W celu diagnozy rodzajów występującej komplementarności zastosowano macierz zależności.

Stwierdzono występowanie komplementarności międzyprogramowej, a ponadto:

- Komplementarność wewnątrzprogramową, problemową oraz terytorialną w ramach analizy komplementarności VI osi priorytetowej RPO WL Środowisko i czysta energia z projektami PO IiŚ,
- Komplementarności międzyprogramową, terytorialną i sektorową projektów RPO WL z projektami realizowanymi w ramach PO RPW i PO IiŚ w zakresie zwiększania dostępności komunikacyjnej regionu,
- Komplementarność, problemową i terytorialną RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej i PO KL w zakresie edukacji,
- Komplementarność międzyprogramową, terytorialną oraz sektorową projektów realizowanych w ramach RPO WL z inwestycjami finansowanymi z Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej w obszarze innowacje i B+R,
- Komplementarność międzyprogramową, terytorialną i sektorową PRO WL z PO IG oraz PO RPW w obszarze wzmocnienia funkcji metropolitalnych miasta Lublin,
- Komplementarność międzyprogramową, terytorialną i problemową projektów RPO WL z PO RPW w obszarze szkolnictwa wyższego.

Oprócz IDI z Beneficjentami przeprowadzono również wywiady z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie i wdrażanie poszczególnych programów operacyjnych a także zogniskowany wywiad grupowy z członkami Komitetu Monitorującego RPO WL oraz Komisji Oceny Projektów. Badanie FGI przeprowadzono w końcowej fazie prac badawczych w celu podsumowania zgromadzonych w trakcie ewaluacji danych.

Metodologia zastosowana w badaniu została szczegółowo przedstawiona w rozdziale pierwszym niniejszego raportu. Poniżej zaprezentowano główne wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonej ewaluacji.

GLÓWNE WNIOSKI I REKOMENDACJE

1. System instytucjonalny

W ramach analizy wpływu systemu instytucjonalnego na zapewnianie komplementarności projektów RPO WL z innymi interwencjami finansowanymi ze środków UE nie zdiagnozowano istnienia stanowisk, które w zakresach obowiązków posiadają zapisy dotyczące zapewniania komplementarności wewnątrz i międzyprogramowej. Powoduje to, że działania zmierzające do zapewnienia komplementarności są nieregularne i oparte głównie na nieformalnej komunikacji między pracownikami. Ponadto, przeprowadzona analiza wykazała iż funkcjonujący między pracownikami Urzędu Marszałkowskiego przepływ informacji jest niewystarczający dla zapewnienia odpowiedniego poziomu komplementarności. Wobec powyższych wyników badania, w celu zwiększenia efektywności istniejącego systemu instytucjonalnego konieczne wydaje się wyznaczenie osób odpowiedzialnych za

planowanie, stosowanie i zapewnianie komplementarności. Co więcej należy stworzyć procedury przekazywania informacji między pracownikami, jak np. spotkania grup roboczych.

W ramach monitoringu zjawiska komplementarności, w celu poprawienia współpracy i zapewnienia większej komplementarności zewnętrznej działań podejmowanych w ramach funduszy strukturalnych na poziomie regionalnym wskazane byłoby powołanie komórki odpowiedzialnej za kwestię komplementarności. W zakresie zadań tej jednostki powinno znaleźć się planowanie i monitorowanie komplementarności. Zbieranie jak najbardziej aktualnych danych na temat realizowanych oraz planowanych inwestycji w ramach wszystkich programów operacyjnych, stworzenie i aktualizacja mapy komplementarności na terenie województwa lubelskiego, realizacja działań informacyjnych.

2. Mechanizmy komplementarności na etapie programowania i wdrażania

Zdiagnozowano głównie mechanizmy zapewniania komplementarności wewnątrzprogramowej. Analizowano je na dwóch poziomach: programowania i wdrażania RPO WL. Na etapie programowania główne mechanizmy to zapisy dokumentów programowych. Na poziomie wdrażania programu komplementarność zapewnia budowa wniosku o dofinansowanie, kryteria wyboru projektów oraz zawężony zakres tematyczny konkursów.

Komplementarność międzyprogramowa nie jest zapewniana w wystarczającym stopniu. Istniejące kryteria wyboru projektów oraz budowa wniosku o dofinansowanie nie zapewniają wyboru projektów komplementarnych w ramach innych interwencji, nie wymagają od Beneficjentów wskazania komplementarności z projektami finansowanymi z innych programów. W związku z tym konieczne jest uwzględnienie w kryteriach wyboru projektów komplementarności międzyprogramowej i przyznawanie dodatkowych punktów za wykazanie tego rodzaju komplementarności. Konieczne jest także elastyczne podejście do kryteriów strategicznych. W ramach każdego z konkursów powinny być one modyfikowane w sposób zapewniający osiągnięcie założonego celu m.in. stopnia komplementarności dla danego obszaru.

W celu zwiększenia efektywności mechanizmów zapewniania komplementarności wskazane jest wykorzystanie dobrych praktyk z innych programów operacyjnych np. poprzez zastosowanie rozwiązań z wniosku o dofinansowanie w ramach PO IŚ: we wniosku w opisie projektów komplementarnych należałoby wskazać: źródło wsparcia wspólnotowego, tytuł i numer tego projektu, status projektu (zrealizowany/realizowany/planowany do realizacji), ramy czasowe (okres realizacji/planowana data złożenia wniosku), przedmiot projektu.

Ponadto, w celu osiągnięcia wysokiego poziomu komplementarności konieczne jest określenie docelowego stopnia, rodzaju oraz obszaru zapewnienia komplementarności między i wewnątrzprogramowej, co można osiągnąć poprzez bieżącą aktualizację planów w zakresie docelowego stopnia i poziomu komplementarności RPO WL w oparciu o dokumenty programowe oraz bieżący monitoring komplementarności.

Na etapie wdrażania zdiagnozowano również obniżanie efektywności wyboru projektów komplementarnych poprzez konkursowy tryb wyboru projektów który uniemożliwia zaplanowanie i realizację kilku projektów mających na celu kompleksowe rozwiązanie problemu. W tym zakresie wskazane jest wprowadzenie portfeli powiązanych projektów poprzez prowadzenie naboru i oceny grup powiązanych projektów zamiast pojedynczych przedsięwzięć. Portfel projektów powinien być dokumentem o charakterze strategicznym pokazującym logikę interwencji dla danego obszaru, wspólne cele i powiązania pomiędzy przedsięwzięciami. Taki tryb wyboru projektów stanowiłby bardziej efektywne narzędzie zapewniania komplementarności.

3. Pozostałe mechanizmy zapewniania komplementarności

Istotnym elementem w zakresie zapewniania komplementarności jest jej promowanie oraz zwiększanie świadomości jej wagi wśród wnioskodawców i Beneficjentów. Obecnie rola Beneficjentów w zapewnianiu wewnątrz i międzyprogramowej komplementarności RPO WL ogranicza się do spełniania kryterium komplementarności oraz ogólnym określeniu komplementarności we wniosku o dofinansowanie. Konieczne jest zatem zaangażowanie Beneficjentów w proces zapewniania komplementarności poprzez opracowanie systemu motywowania. Co więcej, informacje na temat korzyści płynących z realizacji projektów komplementarnych powinny być przekazywane w trakcie spotkań informacyjnych, w punktach informacyjnych, na stronie internetowej oraz w formie publikacji i broszur.

4. Obszary komplementarności

Największy poziom komplementarności występuje między projektami realizowanymi w ramach RPO WL i PO RPW na co wskazuje nie tylko analiza projektów, które uzyskały dofinansowanie ale także zapisy dokumentów programowych. Największa komplementarność zaobserwowana została w przypadku tych programów w zakresie przedsięwzięć zmierzających do wzrostu funkcji metropolitalnych Lublina, w obszarze B+R oraz w obszarze społeczeństwa informacyjnego.

Projekty realizowane w Lublinie zmierzające do wzrostu potencjału miasta to głównie projekty infrastrukturalne. Projekty w zakresie B+R to projekty realizowane głównie przez uczelnie wyższe mające na celu wzrost potencjału badawczego regionu oraz budowy nowoczesnego społeczeństwa. W obszarze społeczeństwa informacyjnego natomiast realizowane są projekty w zakresie budowy sieci szerokopasmowej (PO RPW 2.1. Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej i RPO WL 4.1. Społeczeństwo informacyjne).

Niewielka jest natomiast ilość projektów komplementarnych z RPO WL w zakresie transportu. Ponadto w ramach pozostałych interwencji najslabsza komplementarność międzyprogramowa dotyczy programów wdrażanych centralnie, w ramach których niewiele projektów realizowanych jest na terenie województwa lubelskiego. Dotyczy to głównie obszarów: dostępność komunikacyjna regionu, tereny inwestycyjne oraz odnawialne źródła energii.

W celu zapoznania się ze szczegółowymi wynikami oraz wnioskami w ramach omawianych obszarów zapraszamy do lektury raportu.

Summary

The present evaluation study was carried out by Research Team composed of two companies consortium: Collect Consulting Sp. z o. o. and Personnel Training Foundation of Białystok (Polish: Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr).

RESEARCH PURPOSE AND METHODOLOGY

The main purpose of the research was identification and assessment of the complementarity of all projects accomplished within Regional Operational Programme of LubelskieVoivodeship 2007-2013, along with other projects financed by the European Union.

For the proper analysis of complementarity, there were examined the mechanisms and tools used to guarantee the coordination and the complementarity of ROP LV (Regional Operational Programme of LubelskieVoivodeship) with other types of financing within the area of EU funds, as well as the influence of institutional system on providing the inter-project complementarity. It guaranteed the identification of activities aimed at increasing the effectiveness of these mechanisms and the improvement of possibilities to accomplish complementary projects. In course of the study there were found examples of the ROP LV projects complementary with other funds, as well as there were the synergy effects in each area diagnosed.

No negative circumstances influencing the realization of the project were found during the research. It was possible thanks to the close cooperation of all subjects engaged in the research. In the present evaluation, the Executor adapted different methods of gathering and analyzing data given. Because of the specificity of the research, the predominant quality methods were used. There were executed as follows:

- documents analysis;
- individual depth interviews;
- focused group interview;
- telephone depth interviews;
- case studies;
- comparative analysis;
- dependency structure method.

Within the desk research analysis there was executed for example the program documentation study of different Operational Programmes. It enabled the comparison of the programs mechanisms providing the complementarity, and thus the determination of good practices applicable in the area of the ROP LV.

The cases studies functioned as a research axis. This method was used to identify the complementarity of the projects implemented within ROP LV together with other activities. In six case studies there were analyzed applications for funding, individual depth interviews conducted with Beneficiaries accomplishing complementary projects and telephone depth interviews with projects supervisors. Meanwhile, the dependency structure method was used to examine the types of the complementarity. On the basis of above-mentioned case studies, there were identified different types of complementarity. In all case there was found the inter-program complementarity. Other types of complementarity were:

- Intra-program, problematic and territorial complementarity within the analysis of the complementarity of VI priority axis ROP LV Environment and Pure Energy with the Infrastructure and Environment Operational Programme,
- Inter-program, territorial and sectorial complementarity of the ROP LV projects along with projects implemented within Eastern Poland Development Operational Programme and the Infrastructure and Environment Operational Programme in the area of increasing the availability of communication in the region,
- Problematic and territorial complementarity of the ROP LV along with investments made within the Eastern Poland Development Operational Programme and the Human Capital Operational Program in the education area,
- Inter-program, territorial and sectorial complementarity of the projects implemented within the ROP LV with financial investments of the Eastern Poland Development Operational Programme in the area of Innovations and Researches and Development (Polish: Badania + Rozwój),
- Inter-program, territorial and sectorial complementarity of the ROP LV with Innovative Economy Program as well as with the Eastern Poland Development Operational Programme, within strengthening metropolitan functions of the city of Lublin,
- Inter-program, territorial and problematic complementarity of the following projects: the ROP LV with the Eastern Poland Development Operational Programme in the area of Higher Education.

Apart from individual depth interviews with Beneficiaries, there were also executed interviews with managers and people responsible for implementing various Operational Programs, as well as there was conducted focused group interview with the members of the ROP LV Monitoring Committee and the members of the Project Evaluation Committee. The focused group interview research was executed in the final phase of the research to make the summary of the data gathered during the evaluation.

The methodology of the research was fully presented in the Chapter 1 of the present report. Below, the main conclusions and recommendations were adduced.

MAIN CNCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Institutional system

In the analysis of the institutional system influence on providing project complementarity, the ROP LV, along with other funds from EU financial resources, did not identify any workers whose task would be to guarantee the intra- and inter-program complementarity. It is the reason why all the activities aiming at providing the complementarity are irregular and based primarily on informal communication between employees. Moreover, the implemented analysis showed that the data flow observed among the workers of the Marshal Office is insufficient to ensure proper level of complementarity. Taking in consideration the above mentioned information, to increase the effectiveness of existing institutional system it seems reasonable to designate the persons responsible for planning, implementing and

providing the complementarity. Furthermore, it is necessary to develop procedures of transferring information between employees, for example in the form of work teams meetings.

As far as the monitoring of complementarity phenomenon is concerned, it is advisable to create the unit responsible for the complementarity question, to guarantee better cooperation and greater outer complementarity of actions taken within structural funds at the regional level. The planning and the monitoring of the complementarity should be found among the tasks of that unit. It should also be responsible for gathering the most recent data on investments implemented and planned within all operational programs, creating and updating complementarity maps on the territory of Lubelskie Voivodeship, conducting informative activity.

Complementary mechanisms at the level of programming and implementing

During the research, in the area of complementarity providing mechanisms there were identified these mechanisms which provide intra-program complementarity. The above mentioned mechanisms were examined at two levels: at programming level and at implementing level of the Regional Operational Programme of Lubelskie Voivodeship. At the level of programming, the main mechanisms include saving program documents, while at the level of program implementing the complementarity is provided by the creation of application for funding, the project selection criteria and the narrowed scope of competitions.

The mechanisms related to ensuring the inter-program complementarity are not sufficient. The present project selection criteria as well as the structure of application for funding do not ensure the selection of projects complementary within other funds, and do not require from the Beneficiaries the indication of complementarity with other projects financed within different programs. Therefore, in the project selection criteria it is necessary to take in consideration the inter-program complementarity and to award additional points for demonstrating that kind of complementarity.

To ensure the increase of the complementarity providing mechanisms, it is advisable to use good practices from the other operational programs, for example by utilizing solutions from the application for funding within Infrastructure and Environment Operational Programme: in the application's description of complementary projects it should be written: source of European Community support, title and number of the project, project status (implemented, during the implementation, planned to implement), time frames (period of implementation, expected date of application), the project subject, amount of the European Community support (granted/ requested).

Moreover, to achieve a high level of complementarity, it is required to indicate the target level, the type and the area of providing infra- and inter-program complementarity, which can be reached by permanent updating of plans within target level and complementarity level of the ROP LV, based on program documents and current complementarity monitoring.

At the stage of implementing, there were shown the limits in selecting complementary projects in competition mode, which prevents planning and implementation of certain projects aimed at solving comprehensively the problem. In this case, it is advisable to organize so called projects shared wallets by conducting recruitment and a group assessment of associated projects, instead of single enterprises. The projects wallet should be a strategic document showing a logical functioning of the program on particular areas, common aims and linkage between enterprises.

Other complementarity providing mechanisms

A significant element for providing the complementarity is its promotion and increase of the awareness of its importance among applicants and Beneficiaries. Nowadays, the Beneficiaries' task regarding the ROP LV infra- and inter-program complementarity is limited to providing the fulfillment of the complementarity criteria and generally indicating the complementarity in the application for funding form. Thus, it is considerable to engage Beneficiaries to the process of complementarity providing by elaboration of a new system of motivation. The information on advantages resulting from the implementation of complementary projects should be transferred during information meetings, at the information points, on the website, as well as in the form of publications and brochures.

Complementarity areas

The highest level of complementarity is shown between the ROP LV and the PO RPW projects, which is suggested not only by the analysis of projects that have had the support, but also by provisions in the program documents. The greatest complementarity is observed in case of programs tending to increase metropolitan functions of the city of Lublin within Researches and Development (Polish: Badania + Rozwój), and information society.

In Lublin, the accomplished projects aiming at city's potential are mainly infrastructural projects. The Researches and Development projects are fulfilled predominantly by collages to strengthen the research potential of the region and to create modern society. While, within the information society there are implemented projects regarding construction of broadband network (the Eastern Poland Development Operational Programme 2.1 the Eastern Poland broadband network and Regional Operational Programme of Lubelskie Voivodeship 4.1. Information society).

However, the amount of projects complementary with the ROP LV within transport is very small. Moreover, the weakest intra-program complementarity within other projects regards central-implementation programs, which only few are implemented in the Lubelskie Voivodeship. It concerns especially: communication availability of the region, investments areas and renewable sources of energy.

To see the detailed results and conclusions regarding above-mentioned issues, we encourage to read the whole report.

1 Wprowadzenie

Badanie „Analiza komplementarności projektów RPO WL z innymi interwencjami finansowanymi ze środków UE na terenie Lubelszczyzny” zostało zrealizowane w terminie 19.05-30.06.2011r. przez konsorcjum firm: Collect Consulting Sp. z o.o. i Białostocką Fundację Kształcenia Kadr na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego.

Komplementarność wsparcia jest jedną z zasad przyznawania wsparcia przez Unię Europejską państwom członkowskim. W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego założono komplementarność działań realizowanych przy wykorzystaniu różnorodnego wsparcia finansowego. „Dla zapewnienia maksymalnej efektywności wykorzystania środków w ramach polityki spójności UE, wspólnej polityki rolnej oraz wspólnej polityki rybołówstwa, zapewnione zostanie komplementarne wsparcie w ramach wszystkich instrumentów ww. polityk, a także określone zostaną wyraźne mechanizmy koordynacji i zasady zapobiegające podwójnemu finansowaniu.”¹

Zrealizowane badanie miało na celu uchwycenie mechanizmów stosowanych dla zapewnienia komplementarności międzyprogramowej RPO WL oraz ocenę ich skuteczności. Ponadto wskazano przykłady działań komplementarnych w ramach wybranych do analizy obszarów tj.:

- Analiza komplementarności RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej w obszarach: innowacje i B+R, szkolnictwo wyższe, społeczeństwo informacyjne, transport oraz tereny inwestycyjne.
- Identyfikacja i analiza projektów realizowanych na terenie miasta Lublin w ramach RPO WL oraz innych Programów Operacyjnych, w szczególności Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej i Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, które mają na celu wzmocnienie potencjału miasta i jego zdolności do pełnienia funkcji metropolitalnych.
- Identyfikacja i analiza projektów realizowanych/planowanych do realizacji w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej zwiększających dostępność komunikacyjną regionu.
- Analiza komplementarności projektów realizowanych w ramach VI Osi Priorytetowej Środowisko i czysta energia RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.
- Analiza komplementarności RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w zakresie edukacji.

1.1 Komplementarność – definicja i rodzaje

Kwestia komplementarności stanowi jedną z kluczowych zasad realizacji polityki wspólnotowej UE. Szczególne znaczenie nadano jej w perspektywie finansowej 2007-2011. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999, w art. 9 pkt. 2 stanowi, iż „Komisja i państwa członkowskie zapewniają zachowanie spójności pomocy funduszy z działaniami, politykami

¹Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego 2007-2013, s.100.

i priorytetami Wspólnoty oraz jej komplementarności z innymi wspólnotowymi instrumentami finansowymi. Ta spójność i komplementarność jest przede wszystkim wskazana w strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności, w narodowych strategicznych ramach odniesienia i w programach operacyjnych.”

Do przytoczonych założeń odnoszą się Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013: „Programy operacyjne zostały skonstruowane tak, by wzajemnie uzupełniały podejmowane działania. Komplementarność wyklucza dublowanie się przedsięwzięć”.

Opis osiągniętego stopnia komplementarności pomocy z innymi instrumentami wsparcia jest również jednym z elementów Raportu rocznego z wdrażania Programu Operacyjnego, który sporządzają IZ zgodnie art. 67 rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) 1260/1999 (Dz.U. L 210 z 31.7.2006).

Mimo iż komplementarność stanowi istotny aspekt wdrażania Programów Operacyjnych, nadal nie funkcjonuje jedna definicja komplementarności. W rozporządzeniach i wytycznych do Programów Operacyjnych realizowanych w perspektywie 2007-2013, trudno odnaleźć jednoznaczną odpowiedź, jak należy rozumieć pojęcie komplementarności. Brak również zapisów wyjaśniających, w jaki sposób tę zasadę należy stosować podczas wdrażania Programów.

W raportach ewaluacyjnych poświęconych komplementarności przyjmowano różne ujęcia badanej problematyki.

W raporcie „Komplementarność i synergia projektów realizowanych na terenie Polski Wschodniej w ramach Programów Operacyjnych Polityki Spójności oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w kontekście priorytetów Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020” posługiwano się następującą definicją²:

Komplementarność to wzajemne uzupełnianie się lub dopełnianie typów projektów lub projektów.

Komplementarność projektów można rozpatrywać biorąc pod uwagę ich cele i analizując następujące cechy:

1. lokalizację w przestrzeni, np. projekty drogowe będące odcinkami jednego większego korytarza transportowego (komplementarność przestrzenna);
2. zakres rzeczowy, np. projekty z zakresu rozbudowy infrastruktury telekomunikacyjnej są uzupełniane przez projekty szkoleniowe z wykorzystania Internetu) (komplementarność przedmiotowa);
3. biorąc pod uwagę procesy ich przygotowania i realizacji - poprzez zbadanie, czy wzajemne uzupełnianie się projektów jest wynikiem współpracy instytucji i świadomej koordynacji działań (komplementarność procesowa).

W innych raportach komplementarność zdefiniowano jako:

² „Komplementarność i synergia projektów realizowanych na terenie Polski Wschodniej w ramach Programów Operacyjnych Polityki Spójności oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w kontekście priorytetów Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020”, str.13

Komplementarność to wzajemne uzupełnianie się polityk, programów, działań i projektów. Brak komplementarności może powodować nakładanie się interwencji i marnotrawstwo środków publicznych (komplementarność negatywna), natomiast uzupełnianie się interwencji - efekt synergii. Komplementarność może być potencjalna i realna.³

Wzajemne uzupełnianie się świadomie podejmowanych działań poprzez skierowanie strumienia wsparcia na ich realizację dla efektywniejszego rozwiązania problemu bądź osiągnięcia założonego celu na poziomie lokalnym, regionalnym, ponadregionalnym lub krajowym.⁴

Wzajemne uzupełnianie się obszarów interwencji, Działań i projektów. Bazując na doświadczeniach związanych z realizacją niniejszego badania proponujemy wyróżnić następujące typy komplementarności: przestrzenna/geograficzna, instytucjonalna, funkcjonalna, przedmiotowa, bezpośrednia.⁵

W niniejszym badaniu bazowano na definicji wypracowanej na forum Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności przy Komitecie Koordynacyjnym NSRO 2007-2013, i ujętej w opracowaniu „Komplementarność interwencji z funduszy Unii Europejskiej w ramach NSRO 2007-2013”⁶.

Komplementarność to stan powstały na skutek podejmowanych, uzupełniających się wzajemnie działań/projektów, które są skierowane na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu.

Komplementarność możemy podzielić na kilka rodzajów ze względu na m.in. źródło finansowania czy miejsce/ cel ukierunkowania wsparcia.

Ze względu na źródło pochodzenia środków wyróżnić możemy komplementarność wewnętrzną i zewnętrzną.

- ✓ **Komplementarność wewnętrzną** to stan powstały na skutek podejmowanych, uzupełniających się wzajemnie działań/projektów finansowanych w ramach RPO WL (w ramach poszczególnych działań i osi priorytetowych);
- ✓ **Komplementarność zewnętrzną** cechuje finansowanie działań/projektów z różnych źródeł finansowania (np. inny Program Operacyjny wdrażany w perspektywie 2007-2013, inny Program wdrażany w perspektywie 2004-2006).

W zależności od źródła finansowania projektów komplementarnych zewnętrznie wyróżniamy:

- ✓ **Komplementarność międzyprogramową** – gdy działania/projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, finansowane są w ramach dwóch lub kilku różnych Programów Operacyjnych.

³ Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, opracowanie wykonane przez PSDB Sp. z o.o., Katowice, maj 2010, str. 29.

⁴ Komplementarność i synergia interwencji realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2004-2006, opracowanie wykonane przez PSDB Sp. z o.o., czerwiec 2010, str. 8.

⁵ Ocena komplementarności interwencji w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka z innymi programami finansowanymi z funduszy Unii Europejskiej, opracowanie wykonane przez PSDB Sp. z o.o., Katowice, luty 2011, str. 18-19.

⁶ Komplementarność interwencji z funduszy Unii Europejskiej w ramach NSRO 2007-2013 - Opracowanie Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności przy Komitecie NSRO 2007-2013, Warszawa 2010, s. 2.

- ✓ **Komplementarność wewnątrzfunduszową** – gdy działania/projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, finansowane są w ramach jednego funduszu.
- ✓ **Komplementarność międzyfunduszową** – działania/projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, finansowane są w ramach różnych funduszy.
- ✓ **Komplementarność jednookresową** – działania/projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, finansowane w tym samym okresie programowania.
- ✓ **Komplementarność międzyokresową** – działania /projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, finansowane w ramach różnych okresów programowania.

Natomiast ze względu na cel i obszar realizacji działań komplementarność dzielimy na:

- ✓ **Komplementarność przestrzenną (geograficzną)** – działania/projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, realizowane są na tym samym obszarze (geograficznie blisko od siebie lub w tym samym miejscu).
- ✓ **Komplementarność w obszarze problemowym (funkcyjną)** – działania/projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, mają za cel rozwiązanie tego samego problemu w danym obszarze problemowym.
- ✓ **Komplementarność przedmiotową (sektorową)** – działania/projekty uzupełniające się wzajemnie, które skierowane są na osiągnięcie wspólnego lub takiego samego celu, oddziałują na ten sam sektor/branżę.

Rysunek 1: Rodzaje komplementarności

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Wskazane rodzaje komplementarności nie są rozłączne. Określając sposób, w jaki projekty są ze sobą komplementarne możemy wskazać jednocześnie kilka rodzajów komplementarności np. projekty mogą być komplementarne zarówno geograficznie i problemowo. Projekty komplementarne, np. w ramach

jednego Programu wdrażanego w perspektywie 2007-2013 (komplementarność wewnątrzprogramowa), mogą jednocześnie być komplementarne z innymi projektami, np. zrealizowanymi w okresie programowania 2004-2006 (komplementarność międzyokresowa).

Celem realizacji projektów komplementarnych jest osiągnięcie efektu synergii.

Synergia jest definiowana jako wzajemne wzmacnianie, potęgowanie się efektów interwencji publicznej, kooperacja czynników, skuteczniejsza niż suma ich oddzielnych działań,

O efekcie synergii można mówić, gdy realizacja każdego projektu z osobna (np. na innym obszarze, dla innych interesariuszy lub w innym czasie) da w sumie niższe efekty niż realizacja tych samych projektów na tym samym obszarze, w tym samym czasie i dla tych samych interesariuszy.⁷

Nie zawsze w efekcie realizacji projektów komplementarnych osiągana jest synergia. Określenie faktycznych efektów synergicznych, jakie wygenerowała komplementarność jest możliwe dopiero po zakończeniu realizacji projektów. Ujawniają się one dopiero po pewnym czasie od zakończenia interwencji.

Na etapie realizacji projektów lub bezpośrednio po ich zakończeniu możemy natomiast mówić o potencjalnej synergii, będącej efektem zaistniałej komplementarności, np. zwiększenie wskaźników rezultatu lub produktu, większa trwałość rezultatów projektu, pełniejsze zaspokojenie potrzeb użytkowników projektu. Efekty synergiczne zostały zaprezentowane na przykładzie projektów stanowiących studia przypadków.

1.2 Metodologia badania

1.2.1 Cele badania

Celem głównym niniejszego badania była identyfikacja i ocena komplementarności projektów realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 z innymi projektami finansowanymi ze środków UE.

Do jego realizacji służyły następujące cele szczegółowe:

1. Analiza mechanizmów i narzędzi służących zapewnieniu koordynacji i komplementarności z innymi instrumentami wsparcia, funkcjonujących w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013.
2. Analiza wpływu systemu instytucjonalnego na zapewnienie komplementarności RPO WL z innymi programami.
3. Zaprojektowanie mechanizmów zwiększających szanse na realizację projektów komplementarnych.
4. Wskazanie przykładów komplementarności projektów (w formie studium przypadku) realizowanych/zrealizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 z przedsięwzięciami współfinansowanymi z innych Programów lub funduszy (komplementarność międzyprogramowa i międzyfunduszowa),
5. Identyfikacja efektów synergii realizowanych projektów z RPO WL z innymi projektami Programów w pozostałych obszarach.

⁷Pylak K., *Podręcznik ewaluacji projektów infrastrukturalnych*, PSDB, Warszawa, 2009.

1.2.2 Metody i techniki badawcze

Cele badania wskazane powyżej zostały zrealizowane z wykorzystaniem różnorodnych metod i narzędzi badawczych. Poniższa tabela zawiera zestawienie celów i pytań badawczych z metodami, za pomocą których został zgromadzony niezbędny materiał badawczy.

Wykaz skrótów zawartych w tabeli:

Metody pozyskiwania danych: AD – analiza dokumentów, IDI – indywidualny wywiad pogłębiony, FGI – zogniskowany wywiad grupowy, TDI – telefoniczny wywiad pogłębiony.

Metody analizy danych: SP – studium przypadku, AP – analiza porównawcza, MZ – macierz zależności.

Tabela 1: Zestawienie celów, metod i pytań badawczych

Lp.	Cele i pytania badawcze	METODY POZYSKIWANIA DANYCH				METODY ANALIZY DANYCH			
		AD	TDI	IDI	FGI	SP	SWOT	AP	MZ
CEL 1: Analiza mechanizmów i narzędzi służących zapewnieniu koordynacji i komplementarności z innymi instrumentami wsparcia, funkcjonujących w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013.									
1	Czy istnieją w ramach RPO WL mechanizmy zapewniające komplementarność wsparcia? Jeśli tak, jakie to mechanizmy, na jakim etapie wdrażania Programu występują i jakiego typu komplementarność gwarantują?	X			X				
2	Czy mechanizmy przyjęte na etapie programowania RPO WL są wystarczające dla zapewnienia odpowiedniego poziomu komplementarności?	X		X	X				X
3	Jakie mechanizmy i narzędzia komplementarności są stosowane w odniesieniu do komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej (z innymi interwencjami)?	X		X				X	
4	Czy zidentyfikowane mechanizmy zapewniania komplementarności w ramach RPO WL są skuteczne?			X			X		
5	Które ze zidentyfikowanych mechanizmów zapewniania komplementarności są najbardziej skuteczne, a które najmniej? Co należałoby zrobić aby podnieść ich skuteczność? Czy istnieją mechanizmy skuteczniejsze niż stosowane? Czy można zastosować inne mechanizmy zapewniania komplementarności w celu zwiększenia skuteczności?	X			X		X	X	X
CEL 2: Analiza wpływu systemu instytucjonalnego na zapewnienie komplementarności RPO WL z innymi programami.									
6	Jak funkcjonuje system realizacji RPO WL pod względem zapewniania komplementarności poszczególnych działań? Jakie instytucje należą do tego systemu? Jakie funkcje i zadania pełnione są w ramach zapewnienia koordynacji zadań?			X	X		X		
7	Jakie mechanizmy powstały w wyniku zadań pełnionych przez poszczególne instytucje w tym obszarze?			X	X		X		
8	Jak wyglądał przepływ informacji pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi za komplementarność w ramach wszystkich analizowanych interwencji?			X	X		X		
9	Czy występują przykłady ustalenia wspólnych celów i priorytetów, których realizacja będzie wymagała podjęcia działań względem siebie komplementarnych?			X	X		X		

10	Jak informacja przekazywana przez poszczególne instytucje odpowiedzialne za komplementarność działań jest wykorzystywana?			X	X		X		
11	Czy wymiana informacji w ramach Komitetu Monitorującego RPO prowadzi do realizacji komplementarnych przedsięwzięć?			X	X		X		
CEL 3: Zaprojektowanie mechanizmów zwiększających szanse na realizację projektów komplementarnych.									
3.1 Opracowanie listy mechanizmów i narzędzi możliwych do zastosowania na etapie programowania RPO WL									
12	Jakie mechanizmy i narzędzia komplementarności należy przyjąć na etapie programowania osi priorytetowych RPO WL aby zwiększyć efektywność podejmowanych działań finansowych?			X	X			X	
13	Czy i jak należy zmodyfikować zapewnione mechanizmy aby zwiększyć ich efektywność?			X	X		X	X	
3.2 Opracowanie listy mechanizmów i narzędzi możliwych do zastosowania na etapie wyboru projektów do dofinansowania									
14	Jakie mechanizmy i narzędzia zostały zastosowane na etapie wyboru projektów do dofinansowania w celu zapewnienia komplementarności wewnętrznej RPO WL oraz zewnętrznej (z innymi interwencjami)?			X	X			X	
15	Czy są stosowane kryteria strategiczne mające wpływ na zapewnienie komplementarności przedmiotowej? Jakże obszary problemowe/branże są wspierane dzięki preferowaniu projektów poprzez odpowiednie kryteria?			X	X		X	X	
16	W jaki sposób i czy jest wykorzystywana zasada komplementarności geograficznej tj. czy wsparcie kierowane jest na określone terytoria regionu? Jakże kryteria są w tym celu wykorzystywane?			X	X			X	
17	Czy istniejące kryteria dostępu i kryteria strategiczne mogą utrudniać efektywne zwiększenie komplementarności wewnętrznej lub zewnętrznej?			X	X		X	X	
18	Jakie dodatkowe mechanizmy i narzędzia komplementarności należy przyjąć na etapie wyboru projektów do dofinansowania aby zwiększyć efektywność podejmowanych działań finansowych ?			X	X		X	X	
19	Jakże kryteria dostępu i kryteria strategiczne przyczynią się do wzrostu komplementarności projektów wybranych do dofinansowania?			X	X		X	X	
20	Czy występują obszary problemowe/branże, które poprzez zastosowanie dodatkowych kryteriów należy wspierać w ramach kolejnego wyboru projektów?			X	X		X	X	
21	Czy zawarte w dokumencie „Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie i koordynację PO/RPO w ramach NSRO2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań” rekomendacje są możliwe do wdrożenia i adekwatne do potrzeb Instytucji Zarządzającej RPO WL?			X	X			X	
CEL 4: Wskazanie przykładów komplementarności projektów (w formie studium przypadku) realizowanych/zrealizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 z przedsięwzięciami współfinansowanymi z innych programów lub funduszy (komplementarność międzyprogramowa i międzyfunduszowa),									
22	Czy w ramach poszczególnych osi priorytetowych można zidentyfikować projekty komplementarne z projektami realizowanymi w ramach innych programów?	X	X	X			X		X
23	Czy interwencje w ramach RPO WL są komplementarne z projektami realizowanymi w ramach innych programów? Jeśli tak, jakiego typu jest to komplementarność, jakie jest jej źródło i w jakich obszarach występuje?	X	X	X			X		X

24	W ramach których obszarów najwięcej realizowanych jest projektów komplementarnych? Jakie czynniki warunkują taki rozkład projektów?	X	X	X		X			X
25	Czy istnieją obszary problemowe, w ramach których realizacja projektów komplementarnych jest niewystarczająca?	X	X	X		X			X
26	Czy występuje komplementarność projektów RPO WL z projektami PO Rozwój Polski Wschodniej w obszarach: innowacje i B+R, szkolnictwo wyższe, społeczeństwo informacyjne, transport oraz tereny inwestycyjne? Jeśli tak, jakiego typu jest to komplementarność, jakie jest jej źródło i jakich projektów dotyczy?	X	X	X		X			X
27	Czy występuje komplementarność projektów RPO WL z projektami PO Infrastruktura i Środowisko w obszarze inwestycji środowiskowych i związanych z odnawialnymi źródłami energii? Jeśli tak, jakiego typu jest to komplementarność, jakie jest jej źródło i jakich projektów dotyczy?	X	X	X		X			X
28	Czy występuje komplementarność projektów RPO WL z projektami PO Rozwój Polski Wschodniej oraz PO Kapitał Ludzki w zakresie edukacji? Jeśli tak, jakiego typu jest to komplementarność, jakie jest jej źródło i jakich projektów dotyczy?	X	X	X		X			X
29	Czy występuje komplementarność projektów RPO WL z projektami PO Rozwój Polski Wschodniej oraz PO Infrastruktura i Środowisko w zakresie poprawy dostępności komunikacyjnej regionu? Jeśli tak, jakiego typu jest to komplementarność, jakie jest jej źródło i jakich projektów dotyczy?	X	X	X		X			X
CEL 5: Identyfikacja efektów synergii realizowanych projektów z RPO WL z projektami innymi programów w pozostałych obszarach.									
30	Ile projektów jest/było realizowanych z Funduszy Unijnych na terenie miasta Lublin? Czy wspierają one funkcje metropolitarne miasta? Czy są to projekty komplementarne? Jeśli tak, jakiego typu jest to komplementarność, jakie jest jej źródło i jakich projektów dotyczy?	X	X		X		X		
31	Czy realizacja projektów komplementarnych powoduje wzajemne wzmacnianie rezultatów tych projektów? Czy wzmacnianie się projektów powoduje zaspokojenie potrzeb regionu w danym obszarze? Czy jednak pomimo komplementarności interwencja jest zbyt słaba/efekt synergii jest zbyt słaby?	X	X		X		X		

Źródło: Opracowane przez Collect Consultingi Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

SZCZEGÓŁOWY OPIS METOD BADAWCZYCH

Poniżej zaprezentowano katalog metod badawczych wykorzystanych w niniejszej ewaluacji.

ANALIZA DOKUMENTÓW

Ze względu na problematykę badania analiza dokumentów była podstawową metodą badawczą. Zespół badawczy zarówno analizując mechanizmy zapewniania komplementarności, jak również badając przykłady projektów komplementarnych rozpoczął prace od zapoznania się z zapisami dokumentów. W związku z założonymi celami przeprowadzono następujące analizy danych zastanych:

1. Analiza dokumentów programowych analizowanych programów operacyjnych, tj.
  - Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego 2007-2013,
  - Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej,
  - Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
  - Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko,
  - Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka,
  - Programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
  - Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013,
  - Programu Operacyjnego Zrównoważonego Rozwoju Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007-2013.
2. Analiza dokumentów strategicznych dla województwa,
3. Analiza raportów ewaluacyjnych,
4. Analiza dokumentacji projektowej projektów wskazanych jako przykłady komplementarności.

INDYWIDUALNE WYWIADY POGŁĘBIONE

Wywiady przeprowadzono z dwiema grupami respondentów: pracownikami instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programów Operacyjnych oraz z Beneficjentami realizującymi projekty wybrane do analizy jako komplementarne.

Metoda umożliwiła realizację następujących celów:

1. Zaprojektowanie mechanizmów zwiększających szanse na realizację projektów komplementarnych.
2. Analiza wpływu systemu instytucjonalnego na zapewnienie komplementarności RPO WL z innymi Programami.
3. Wskazanie przykładów komplementarności projektów.

INDYWIDUALNE WYWIADY TELEFONICZNE

Wywiady zostały przeprowadzone z opiekunami projektów realizowanych w ramach RPO WL wybranych do analizy jako komplementarne. Była to metoda uzupełniająca dla analizy wniosków o dofinansowanie oraz indywidualnych wywiadów z Beneficjentami pozwalająca na spojrzenie na badane projekty z perspektywy osoby zajmującej się wdrażaniem RPO WL. Dzięki zgromadzonym informacjom możliwe było uzupełnienie studiów przypadku o nowe informacje w zakresie zapewniania komplementarności oraz identyfikacji efektów synergii.

Zastosowanie telefonicznych wywiadów pogłębionych pozwoliło na zgromadzenie odpowiedzi na pytania w ramach następujących celów badawczych:

1. Wskazanie przykładów komplementarności projektów.
2. Identyfikacja efektów synergii realizowanych projektów z RPO WL z innymi projektami Programów w pozostałych obszarach.

ZOGNISKOWANY WYWIAD GRUPOWY

Wywiad został przeprowadzony z członkami Komitetu Monitorującego RPO WL oraz Komisji Oceny Projektów. Zgromadzony materiał badawczy umożliwił dokonanie następujących analiz:

- Analiza mechanizmów i narzędzi służących zapewnieniu koordynacji i komplementarności z innymi instrumentami wsparcia, funkcjonujących w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013.
- Analiza wpływu systemu instytucjonalnego na zapewnienie komplementarności RPO WL z innymi Programami.
- Zaprojektowanie mechanizmów zwiększających szanse na realizację projektów komplementarnych.

FGI z ekspertami wykorzystano w końcowej fazie gromadzenia danych co umożliwiło uszczegółowienie i skonfrontowanie informacji zebranych m.in. w trakcie indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz wywiadów telefonicznych. Dzięki wykorzystaniu metody uzyskano odpowiedzi na pytania w ramach następujących celów badawczych:

1. Analiza mechanizmów i narzędzi służących zapewnieniu koordynacji i komplementarności z innymi instrumentami wsparcia, funkcjonujących w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013.
2. Analiza wpływu systemu instytucjonalnego na zapewnienie komplementarności RPO WL z innymi Programami.
3. Zaprojektowanie mechanizmów zwiększających szanse na realizację projektów komplementarnych.

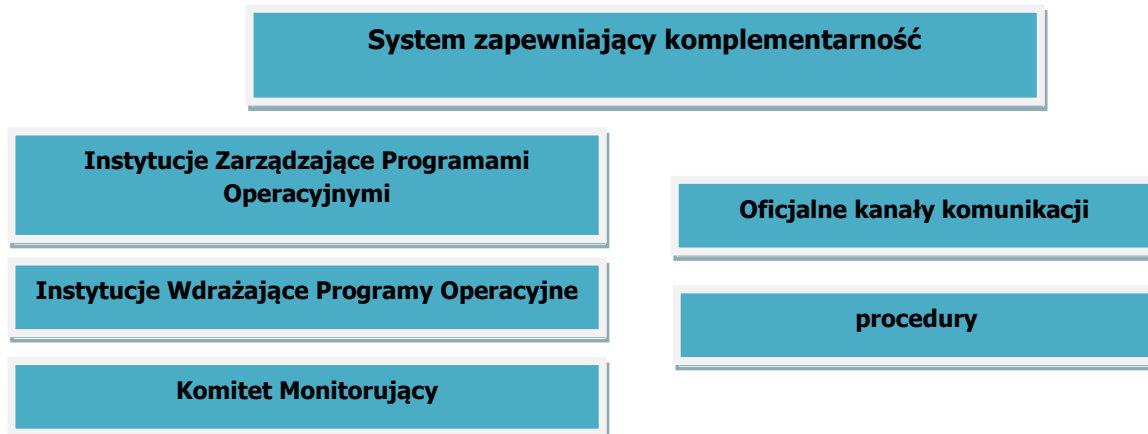
Zgromadzone dane zostały poddane interpretacji przy wykorzystaniu m.in. metody: studium przypadku, analizy SWOT, analizy porównawczej oraz macierzy zależności.

Istotnym standardem stosowanym podczas całego procesu badawczego oraz fazy pisania raportu końcowego było zachowanie triangulacji metod i technik badawczych, triangulacji źródeł danych, triangulacji technik analitycznych i teorii wyjaśniających.

2 Rola systemu instytucjonalnego w zapewnieniu komplementarności

System instytucjonalny mający zapewnić komplementarność pomiędzy inwestycjami realizowanymi na terenie Lubelszczyzny ze środków unijnych obejmuje instytucje zaangażowane we wdrażanie RPO WL oraz programów krajowych.

Rysunek 2: Schemat systemu instytucjonalnego

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Zapewnianie komplementarności w ramach systemu należy rozpatrywać w podziale na etapy zarządzania funduszami unijnymi: etap planowania oraz etap realizacji.

2.1 Planowanie wydatkowania środków

W ramach zapisów RPO WL w zakresie realizowanych zadań zostało zaplanowane zachowanie komplementarności wewnątrz i międzyprogramowej. Zapisy o komplementarności wobec RPO WL zostały również zawarte w dokumentach dotyczących Programów krajowych.⁸

Na etapie planowania programów operacyjnych nie określono jednak definicji ani roli komplementarności jako mechanizmu służącego osiągnięciu efektu synergii. Nie wyznaczono osób odpowiedzialnych za zapewnienie i monitorowanie komplementarności między i wewnątrzprogramowej RPO WL. W konsekwencji w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego brak osoby lub komórki odpowiedzialnej za zachowanie tego procesu. Respondenci badania wskazują, że nie ma oficjalnych kanałów informacyjnych służących przekazywaniu informacji o działaniach realizowanych w poszczególnych osiach i programach. Funkcjonuje w tym zakresie wyłącznie komunikacja nieformalna, która jest uzależniona od dobrych kontaktów pomiędzy poszczególnymi pracownikami.

Należy zwrócić również uwagę, że komplementarność międzyprogramowa nie była i nie może być w każdym przypadku priorytetowym założeniem wdrażania funduszy unijnych. Pierwszym ograniczeniem jest niewystarczająca w stosunku do potrzeb regionu pula środków finansowych. Decyzje o alokacji są podejmowane na podstawie uwzględnienia różnych grup interesów. Celem decentralizacji wdrażania środków unijnych było bowiem zwiększenie stopnia zaspakajania potrzeb specyficznych dla danego regionu Polski. Ponadto przypisywanie zbyt dużego znaczenia komplementarności wsparcia grozi marginalizowaniem obszarów oddalonych od centrum. Realizuje się tam bowiem niewielką liczbę projektów, więc wskazanie wzajemnego wpływu interwencji finansowych jest utrudnione.

Istotnym zadaniem na przyszły okres programowania jest więc określenie stopnia istotności zapewniania komplementarności dla poszczególnych obszarów objętych wsparciem. Konieczne jest stworzenie wskaźnika komplementarności oraz szczegółowej metodologii pomiaru.

⁸ Szczegółowe analizy w tym zakresie znajdują się w rozdziale V.

2.2 Wdrażanie programów operacyjnych

Etap realizacji programów operacyjnych ma na celu wypełnianie, ale również weryfikację i usprawnianie działań związanych z zachowaniem komplementarności między oraz wewnątrzprogramowej. Ze względu na zmiany w zarządzaniu programami w okresie 2007-2013 w porównaniu do poprzedniego okresu: m.in. decentralizacja władzy w zakresie wielu obszarów, zachowanie komplementarności działań w niewielkim stopniu mogło się opierać o posiadane doświadczenie. W związku z tym bieżąca weryfikacja prowadzonych działań ma duże znaczenie.

KOORDYNACJA NA POZIOMIE NSRO

Koordinacja działań finansowanych z EFS, EFRR i FS odbywa się w ramach prac Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Był on wskazywany jako podstawowy organ odpowiedzialny za zapewnienie komplementarności pomiędzy programami operacyjnymi zarówno w dokumentach programowych, jak i w wypowiedziach respondentów. Przy Komitecie działa bowiem Grupa robocza ds. koordynacji i komplementarności powołana na podstawie Uchwały nr 26 Komitetu Koordynacyjnego NSRO 2007-2013 z dnia 17 grudnia 2008 r.

Do głównych zadań grupy należy:

- koordynacja działań realizowanych w ramach programów operacyjnych na lata 2007-2013,
- monitorowanie komplementarności wdrażania działań poszczególnych programów operacyjnych,
- analiza kwestii o charakterze horyzontalnym w ramach NSRO,
- opracowywanie spójnych propozycji rozwiązań do zastosowania w systemie realizacji NSRO.

Spotkania Grupy stanowią forum wymiany informacji oraz dobrych praktyk w zakresie komplementarności i koordynacji wdrażania środków wspólnotowych. Grupy wypracowała:⁹

Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie i koordynację PO/RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań.

Dokument zawiera opis mechanizmów sprzyjających zapewnieniu komplementarności działań realizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych. Z uwagi na uniwersalny charakter rekomendacji, nie wszystkie wymienione mechanizmy mogą mieć zastosowanie w przypadku RPO WL np. z uwagi na fakt, iż w ramach RPO WL nie są realizowane projekty systemowe (za wyjątkiem Pomocy technicznej). Na obecnym etapie wdrażania Programu, trudno jest wprowadzić niektóre z zaproponowanych mechanizmów, nie mniej jednak prezentowane dobre praktyki i narzędzia mogą zostać wykorzystane przy programowaniu przyszłej perspektywy.

KOORDYNACJA NA SZCZEBLU URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO

W województwie lubelskim funkcje Instytucji Zarządzających i Wdrażających RPO WL pełnią poszczególne departamenty Urzędu Marszałkowskiego:

⁹Uchwała Nr 50 Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013 w sprawie przyjęcia "Rekomendacji horyzontalnych dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie PO/ RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań" wypracowanych w ramach Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności przy Komitecie Koordynacyjnym Narodowe Strategiczne Ramy z dn. 13.12.2010r.

- Departament Strategii i Rozwoju Regionalnego - wykonujący zadania Instytucji Zarządzającej RPOWL,
- Departament Europejskiego Funduszu Społecznego – koordynujący wdrażanie i zarządzanie komponentem regionalnym PO KL,
- Departament Koordynacji Projektów Europejskich- zajmujący się wdrażaniem PROW oraz Programu Operacyjnego RYBY.

Ponadto, dodatkową funkcję koordynującą pełni Oddział ds. Funduszy Europejskich w Departamencie Strategii i Rozwoju Regionalnego, do zadań którego należy w szczególności: organizacja i prowadzenie działań o charakterze informacyjno-promocyjnym (szkolenia, seminaria, konferencje) dla potencjalnych Beneficjentów oraz prowadzenie monitoringu projektów realizowanych na terenie województwa lubelskiego.

Organizacja wdrażania funduszy europejskich w takim systemie daje możliwość dobrej komunikacji, koordynacji wsparcia, a tym samym komplementarności. Obecna współpraca i komunikacja pomiędzy poszczególnymi departamentami UMWL nie jest jednak oceniana zbyt dobrze. Jak stwierdził jeden z respondentów *W Urzędzie Marszałkowskim jest IZ RPO WL, IP PO KL i niektóre działania wdrażane przez departament, jeśli chodzi o PROW. Niestety komunikacja między nami kuleje. Sytuacja taka jest efektem braku rozwiązań systemowych w zakresie przekazywania informacji, będących podstawą do zapewnienia wysokiego poziomu komplementarności.*

Wszelkie dotychczas podejmowane działania w zakresie zapewniania komplementarności mają charakter pozasystemowy. Przedstawiciele jednostek organizacyjnych UMWL współpracują na etapie np. ustalania kryteriów wyboru projektów RPO WL i PO KL, aby w obu programach wyłonić projekty, komplementarne. Jednocześnie jeden z respondentów FGI stwierdził, *Ja się na przykład zastanawiałam nad tym, czy zinstytucjonalizowanie takiej współpracy nie byłoby dla nas korzystniejsze, bo to, że przedstawiciele KM i PKM są w naszym Komitecie i odwrotnie, to jest jedna kwestia. Ale tam są osoby, odpowiedzialne bardziej za podejmowanie decyzji, niż pracy operacyjnej. Wydaje mi się, że gdyby sformalizować tą bieżącą współpracę, chociaż tak jak mówię spotkania się odbywają, bo gdyby nie było, to byśmy nie mieli nawet tych kryteriów, więc być może to by było zasadne.*

W celu usprawnienia współpracy i zapewnienia większej komplementarności zewnętrznej RPO WL wskazane jest stworzenie komórki organizacyjnej¹⁰, zajmującej się koordynacją komplementarności na poziomie UMWL. Jej głównym zadaniem powinno być zbieranie aktualnych danych na temat realizowanych oraz planowanych inwestycji w ramach wszystkich programów operacyjnych, stworzenie i aktualizacja mapy pomocy na terenie województwa lubelskiego. W oparciu o zgromadzone informacje wyłaniano by przykłady dobrych praktyk w zakresie projektów komplementarnych i promowano wśród Beneficjentów. Pracownicy zajmujący się komplementarnością pełniliby funkcję wspierającą przy ocenie komplementarności projektów, mogliby udzielać informacji na temat komplementarności pracownikom UMWL, członkom KOP a nawet Beneficjentom. W razie konieczności mogliby organizować spotkania przedstawicieli różnych programów w celu ustalenia np. kryteriów oceny projektów wspierających projekty komplementarne oraz harmonogramów ogłaszania konkursów. Rozwiązanie takie zyskało poparcie uczestników wywiadu fokusowego, jeden z nich stwierdził: Teraz gdyby była taka osoba, albo jednostka analityczna [która koordynowałaby współpracę jednostek UMWL w zakresie komplementarności – przyp. BFKK]. Musi mieć ciągłą, głęboką, bieżącą wiedzę, na temat, jakie projekty są w regionie, jakie są przygotowywane.

System komunikacji powinien uwzględniać gromadzenie informacji będących podstawą do podejmowania działań zapewniających wzajemny wpływ współfinansowanych projektów. Baza powinna zawierać dane o realizowanych projektach i ich efektach. Podczas ogłaszania konkursów tego typu informacje mogłyby

¹⁰ lub rozszerzenie zakresu zadań już istniejącej komórki organizacyjnej.

być wykorzystywane do zawężania zakresu tematycznego. Ponadto osoby oceniające wnioski mogłyby posiłkować się takimi zestawieniami podczas przyznawania punktów za kryterium „komplementarność”.

Głównym problemem zapewnienia komplementarności w ramach programów operacyjnych jest fakt, że kwestie związane z tą problematyką nie zostały wystarczająco szczegółowo rozstrzygnięte w fazie programowania, tj. w 2006 r. Są podejmowane dopiero teraz, kiedy to, ze względu na zaawansowany stopień wdrażania programów, wprowadzanie mechanizmów zapewniających komplementarność jest znacznie utrudnione, a w niektórych przypadkach niemożliwe (np. przy wyczerpaniu alokacji na dane Działanie/Oś priorytetową).

Trudności pojawiają się z również z zapewnieniem komplementarności pomiędzy regionalnym programem operacyjnym a programami centralnymi. Odniesienie się do działań realizowanych w ramach innych programów często jest niemożliwe, gdyż ze względu na równoległy przebieg konkursów nie wiadomo, jakie projekty zostaną wybrane, więc nie wiadomo, jakie uzupełnienie mają stanowić działania realizowane w ramach RPO. Przykład stanowić tu może Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej realizowana w ramach PO RPW: projekty z zakresu społeczeństwa informacyjnego na poziomie regionalnym powinny uzupełniać i wykorzystywać infrastrukturę powstałą w ramach PO RPW. W praktyce, z uwagi na konieczność wydatkowania środków inwestycje regionalne są realizowane zanim powstanie infrastruktura ponadregionalna.

W trakcie prowadzonego badania zdiagnozowano również barierę utrudniającą wprowadzanie idei zachowania komplementarności międzyprogramowej. Niektórzy z pracowników Urzędu Marszałkowskiego nie rozumieją tej idei twierdząc, że zakres interwencji poszczególnych obszarów jest odmienny, wskutek czego nie można osiągnąć komplementarności projektów realizowanych z różnych programów operacyjnych (głównie pomiędzy RPO WL a PO RPW). Wydaje się, że w takim ujęciu pojęcie komplementarności mylone jest z odnoszeniem się projektów do tej samej problematyki czy oddziaływania na tym samym obszarze (wskazywanie przez respondentów, że nie może wystąpić komplementarność pomiędzy projektami realizowanymi w Lublinie a PO RPW).

DOBRE PRAKTYKI

W ramach funkcjonującej struktury i procedur związanych z wdrażaniem RPO WL można zidentyfikować następujące praktyki wspierające zachowanie komplementarności projektów realizowanych na terenie Lubelszczyzny:

- Wymiana informacji i doświadczeń zdobytych przy realizacji poszczególnych Programów Operacyjnych, głównie za sprawą Głównego Punktu Informacyjnego i podległych mu punktów w Filiach Urzędu oraz LAW P.¹¹
- Cotygodniowe spotkania w ramach Oddziałów, na których pracownicy wdrażający daną oś sprawozdają z efektów i przebiegu prac, a także wskazują na zdiagnozowane potrzeby regionu (np. jakiego wsparcia potrzebują Beneficjenci). Ponadto respondenci wskazują, że pomiędzy Departamentami realizującymi różne projekty w ramach RPO WL odbywają się spotkania robocze, podczas których następuje wymiana informacji z realizacji zadań. W ramach tych spotkań zbierane są również sugestie odnośnie zakresu i tematyki potencjalnych projektów.

Dla przyszłej perspektywy programowania Wykonawca rekomenduje rozważenie zastosowania dodatkowo następujących rozwiązań:

¹¹Plan Komunikacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na Lata 2007-2013 Lublin, styczeń 2011 r.

- Planowanie projektów systemowych. Takie rozwiązanie daje znaczne możliwości zapewniania komplementarności. Narzędziem może być w tym zakresie odpowiednie zaplanowanie projektu indywidualnego lub wymóg odniesienia projektu konkursowego do określonego projektu zrealizowanego/realizowanego.
- Prowadzenie dyskusji w ramach projektów kluczowych pomiędzy osobami odpowiedzialnymi za wdrażania RPO WL innych programów operacyjnych.

ROLA BENEFICJENTÓW W SYSTEMIE ZAPEWNIANIA KOMPLEMENTARNOŚCI

Beneficjenci konkursowi są istotnym elementem systemu dążącego do uzyskania efektu synergii realizowanych działań, jako że znaczne środki w ramach programów operacyjnych są wdrażane poprzez projekty konkursowe. Dotychczas w ramach RPO WL działania Beneficjentów w zakresie zachowania komplementarności zostały ograniczone do konieczności spełnienia kryterium „komplementarność”.

Beneficjenci RPO WL są grupą, która podczas realizacji projektów kieruje się chęcią osiągnięcia wymiernego efektu, głównie dla własnej firmy czy organizacji. Nakłonienie ich do realizacji projektów komplementarnych z innymi wymaga opracowania systemu motywowania odwołującego się do ich potrzeb. Jednym ze sposobów jest promowanie rezultatów dużych inwestycji, które można wykorzystać w projekcie zmniejszając wydatki własne (zwłaszcza koszty niekwalifikowane), np. stworzona infrastruktura, kadry, rozwiązania organizacyjne. Równolegle konieczne jest prowadzenie działań informacyjnych z zakresu idei komplementarności oraz promowanie mapy projektów (jako źródła pozyskiwania danych o działaniach, w stosunku do których projekt może być komplementarny).

Należy również obligować Beneficjentów do szczegółowego wskazywania zakładanej komplementarności we wniosku o płatność. Ponadto w umowie o dofinansowanie należy zawrzeć zapis o konieczności udzielania IZ konsultacji w zakresie możliwych do realizacji projektów komplementarnych z działaniami podejmowanymi przez Beneficjenta, które są współfinansowane ze środków unijnych. Pracownicy instytucji zaangażowanych we wdrażanie funduszy unijnych nie zawsze posiadają szczegółową wiedzę w zakresie problemów, do których odnosi się program. Diagnozowanie potrzeb regionu w zakresie komplementarności wśród Beneficjentów powinno być integralnym elementem wykorzystywania narzędzi do uzyskania efektów synergii.

3 Mechanizmy zapewniania komplementarności

W ramach niniejszej ewaluacji zdiagnozowano funkcjonowanie mechanizmów stosowanych w celu zapewniania komplementarności RPO WL z innymi programami operacyjnymi. Analiza prowadzona była na dwóch poziomach:

- mechanizmy zapewniania komplementarności na etapie programowania RPO WL,
- mechanizmy zapewniania komplementarności na etapie wdrażania programu – wyboru projektów do dofinansowania.

Wyniki przeprowadzonego badania wykazały występowanie następujących mechanizmów zapewniania komplementarności RPO WL z innymi interwencjami:

- Zapisy w dokumentach programowych,
- Funkcjonowanie Komitetu Koordynacyjnego NSRO, Komitetu Monitorującego RPO WL, Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności – rola systemu instytucjonalnego w zapewnianiu komplementarności opisana została w rozdziale 3 niniejszego raportu,
- Kryteria wyboru projektów,
- Budowa wniosku o dofinansowanie w ramach RPO WL,
- Zawężony zakres tematyczny konkursów,
- Informacja i promocja.

Poszczególne mechanizmy zostały szczegółowo opisane w kolejnych podrozdziałach.

3.1 Mechanizmy zapewniania komplementarności wewnątrzprogramowej i międzyprogramowej na etapie programowania RPO WL.

Zasadniczym mechanizmem zapewniania komplementarności na poziomie programowania są zapisy w dokumentach programowych. Jest to jedyny mechanizm zdiagnozowany na tym etapie. Odnoszą się one zarówno do komplementarności wewnątrzprogramowej i międzyprogramowej.

W zapisach dokumentów programowych nie tłumaczy się dokładnie, na czym polega komplementarność; nie jest zawarta definicja tego pojęcia. W uszczegółowieniach programów operacyjnych podane są natomiast: nazwy uzupełniających działań oraz priorytetów w ramach PO/RPO oraz innych programów operacyjnych, w tym PO Rozwój Obszarów Wiejskich oraz PO Zrównoważony Rozwój Sektorów Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich.

Zapisy dotyczące komplementarności znalazły się w dokumentach programowych wszystkich programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013. Poziom precyzyjności zapisów w uszczegółowieniach programów w polu *Komplementarność z innymi działaniami i priorytetami* jest bardzo różny. W zależności od programu odnoszono się do poziomu działań (np. RPO Województwa Lubelskiego) lub ograniczano się jedynie do poziomu priorytetów (np. RPO Województwa Lubuskiego), z którymi komplementarna jest dana oś priorytetowa wskazując ich tytuł.

W opisach niezwykle rzadko znajduje się wyjaśnienie, w jakim zakresie występuje komplementarność. Z dobrymi przykładami szczegółowych opisów mamy do czynienia w przypadku RPO Województwa Łódzkiego oraz RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego, gdzie dość precyzyjnie wymieniane są priorytet, działanie i zakres w jakim występuje komplementarność z danym programem operacyjnym.

Na etapie programowania RPO WL uwzględniono komplementarność w ramach poszczególnych osi priorytetowych i działań, zatem założono komplementarność wewnątrzprogramową, jak i komplementarność z innymi instrumentami wsparcia. *Prace nad niniejszym programem operacyjnym*

rozpoczęto od przeprowadzenia diagnozy społeczno – gospodarczej Województwa Lubelskiego. Na jej podstawie opracowano strategię realizacji celów programu operacyjnego. Na kolejnym etapie przystąpiono do definiowania osi priorytetowych i alokowania określonych środków na ich realizację. Skupiono się również na ukazaniu komplementarności RPO z innymi programami operacyjnymi w szczególności z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich współfinansowanym z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz z Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki współfinansowanym przez Europejski Fundusz Społeczny.¹²

Ponadto, w ww. dokumencie znajduje się odrębny rozdział poświęcony kwestii komplementarności *Informacja na temat komplementarności pomiędzy RPO a innymi programami finansowanymi ze środków polityki spójności oraz programami finansowanymi z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejskiego Funduszu Rybackiego*. W rozdziale omówiono w jaki sposób konstruując osie priorytetowe RPO WL zapewniono, aby działania realizowane w ramach programu stanowiły uzupełnienie dla działań realizowanych w ramach PROW, PO RPW, PO KL i PO RYBY.

Dodatkowo w opisach poszczególnych osi priorytetowych znalazły się zapisy dotyczące zakresu w jakim potencjalnie wystąpić może komplementarność z pozostałymi osiami priorytetowymi RPO oraz programami operacyjnymi realizowanymi w perspektywie 2007-2013. Analiza porównawcza zakresu przedstawionych informacji w stosunku do innych programów pozwala ocenić, że zapisy są szczegółowe, wyczerpujące. Wskazane są nie tylko osie priorytetowe z jakimi komplementarne są Priorytety RPO WL, ale również działania jakie są w ramach osi realizowane.

Informacje zawarte w dokumentach ułatwiają wnioskodawcy możliwość weryfikacji, czy przygotowany przez niego projekt jest komplementarny z projektami realizowanymi z innych programów.

3.2 Mechanizmy zapewniania komplementarności na etapie wyboru projektów do dofinansowania

Na etapie wdrażania RPO WL występują następujące mechanizmy zapewniania komplementarności:

- Pole „komplementarność” we wniosku o dofinansowanie,
- Kryteria wyboru projektów,
- Zawężony zakres tematyczny konkursów.

Wniosek o dofinansowanie projektu

W przypadku większości programów operacyjnych we wzorze wniosku o dofinansowanie wprowadzono osobne pole, w którym opisywane są projekty powiązane. Możliwe jest wskazanie komplementarności z projektami realizowanymi w ramach RPO WL oraz innych programów.

Spośród 16 regionalnych programów operacyjnych jedynie w przypadku województwa podkarpackiego we wzorze wniosku o dofinansowanie projektu oraz w instrukcji jego wypełniania nie odniesiono się do kwestii komplementarności. W przypadku pozostałych RPO komplementarność jest przede wszystkim postrzegana jako powiązanie przedkładanego projektu z innym/innymi projektem/projektami. [...] *W przypadku zdecydowanej większości województw nie wystarczy jedynie wskazać, z jakim projektem/jakimi projektami składany projekt jest komplementarny, lecz należy również opisać, uzasadnić sposób występowania komplementarności. Jedynie w przypadku województwa wielkopolskiego wystarczające jest wymienienie projektów komplementarnych.*¹³

¹² Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013, str.3.

¹³ Raport z badania ewaluacyjnego „Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013”, analiza wykonana w maju 2010 r. przez PSDB, str. 62.

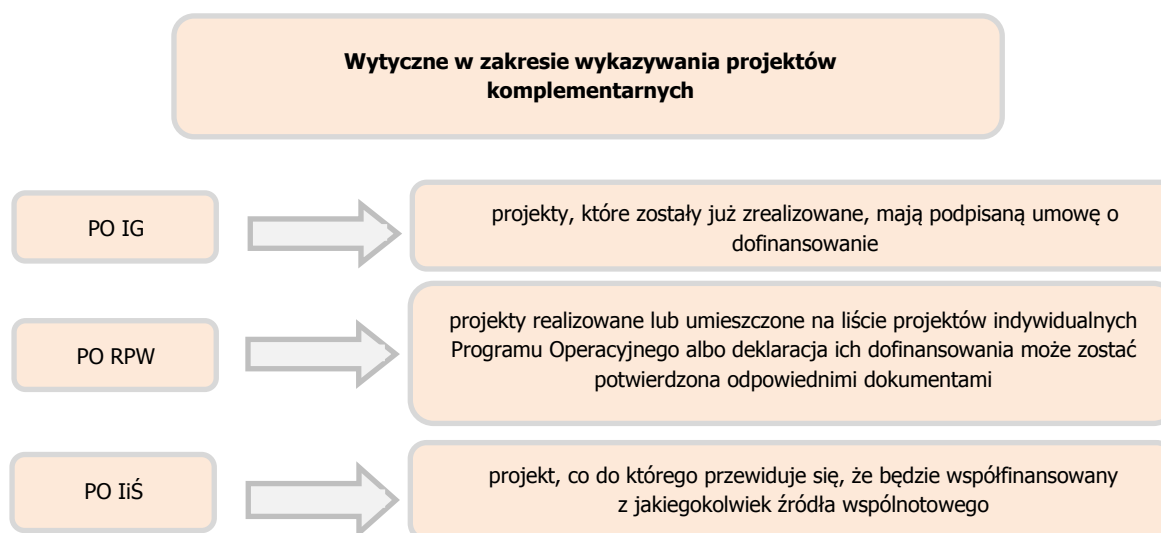

W ramach niniejszego badania analizie poddano instrukcje wypełniania wniosków o dofinansowanie w ramach PO KL, PO IG, PO IiŚ, PO RPW. Powyższa ocena wykazała, że jedynie w przypadku PO KL pole odnoszące się do komplementarności nie znajduje się we wniosku o dofinansowanie. W przypadku pozostałych programów występują istotne różnice w rozumieniu komplementarności (powiązania projektu) oraz poziomie oczekiwań odnośnie szczegółowości zapisów, jakie ma przedstawić wnioskodawca.

Projekt powiązany jest określony jako:

- element realizacji szerszego przedsięwzięcia lub pozostający w związku z realizacją innych projektów w ramach NSRO 2007-2013 (PO IG),
- uzupełnienie innego projektu finansowanego (lub który ma być finansowany) w ramach EFRR, EFS, Funduszu Spójności, budżetu TEN-T, innych źródeł wspólnotowego finansowania (PO IiŚ),
- element realizacji szerszego przedsięwzięcia lub pozostający w związku z realizacją innych projektów bądź działań Beneficjenta (PO RPW).

Rysunek 3: Wytyczne w zakresie wskazywania projektów komplementarnych

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Analiza źródeł, z jakich mogą być finansowane projekty komplementarne pokazała, że w przypadku PO IG wykazywane mają być powiązania z projektami w ramach NSRO, w PO IiŚ z projektami współfinansowanymi z jakiegokolwiek źródła wspólnotowego. Nieco inaczej kształtuje się sytuacja w PO RPW. W tym przypadku dotyczy to zarówno powiązań z projektami realizowanymi ze środków unijnych (w tym: programami realizowanymi w ramach funduszy przedakcesyjnych oraz funduszy strukturalnych/Funduszu Spójności w ramach perspektywy finansowej 2004-2006, a także innymi projektami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej lub w ramach innych krajowych lub regionalnych programów operacyjnych na lata 2007-2013), Międzynarodowych Instytucji Finansowych (banków), jak też projektami realizowanymi wyłącznie ze środków krajowych.

Zbadano również jak bardzo szczegółowych informacji dotyczących projektów komplementarnych oczekuje się od wnioskodawcy we wniosku o dofinansowanie w poszczególnych programach operacyjnych. Analiza wykazała, że największe wymagania w tym zakresie występują w PO IiŚ. Należy tu podać dostępne informacje na temat projektu, w tym: źródło wsparcia wspólnotowego, tytuł i numer (o ile jest/ są dostępne) tego projektu, status projektu (zrealizowany/realizowany/planowany do realizacji), ramy czasowe (okres realizacji/planowana data złożenia wniosku), przedmiot projektu, kwotę

wspólnotowego wsparcia (przyznana/wnioskowana). Należy również odnieść się do kwestii komplementarności, tj. obszar wspólnego zainteresowania tych projektów, wspólny cel, etc.

W przypadku PO RPW we wniosku o dofinansowanie opis komplementarności jest mniej rozbudowany. Trzeba krótko scharakteryzować te projekty, podając m.in. program, w ramach którego uzyskały dofinansowanie. W PO IG nie określono, jakie informacje o projekcie powiązonym powinien przedstawić wnioskodawca.

We wniosku o dofinansowanie projektu w ramach RPO WL Beneficjent ma możliwość wskazania projektów komplementarnych w polu E2 - *Komplementarność - powiązanie projektu z innymi projektami realizowanymi/zrealizowanymi od 1999 r.* Zgodnie z instrukcją wypełniania pola *Projekt zgłaszany do dofinansowania z EFRR może być elementem realizacji szerszego przedsięwzięcia lub pozostawać w związku z realizacją innych projektów w ramach RPO bądź innych działań zrealizowanych/realizowanych przez Beneficjenta końcowego lub inne podmioty. W niniejszej rubryce powinien znaleźć się opis tego typu powiązań projektu. Dotyczy to zarówno powiązań z projektami realizowanymi/zrealizowanymi ze środków unijnych, międzynarodowych instytucji finansowych (banków), jak też projektami realizowanymi wyłącznie ze środków krajowych. Powiązane projekty nie muszą być realizowane przez ten sam podmiot. Przez projekt powiązany z realizowanym w ramach niniejszego wniosku, należy rozumieć projekt powiązany logicznie, który ma podpisaną umowę dofinansowania lub rozpoczęła się jego realizacja. Nie należy wskazywać projektów planowanych i nie wybranych jeszcze do realizacji. Informacje na temat projektu powiązanego przedstawiane są przez Beneficjenta w dwóch kolumnach Nazwa projektu, nr umowy oraz Uzasadnienie komplementarności.*

Pozytywnie należy ocenić fakt, iż Beneficjent wskazując projekty musi uzasadnić ich komplementarność, wskazać jakiego typu powiązania występują. Rozważyć można niewielką modyfikację instrukcji, tak aby Wnioskodawca uzupełniając pole powinien zostać zobowiązany do wpisania dodatkowych danych dotyczących komplementarności:

- W pierwszej kolumnie oprócz nazwy i numeru umowy powinien wskazać podmiot realizujący oraz nazwę programu w ramach którego realizowany jest/był projekt komplementarny,
- W uzasadnieniu komplementarności opis powinien uwzględniać określenie jaki wspólny cel realizują projekty, rodzaj komplementarności (problemowa - wskazanie problemu, geograficzna - wskazanie obszaru, sektorowa - wskazanie sektora) oraz wskazanie efektów synergii.

W oparciu o wyżej wymienione dane stworzyć można bazę projektów komplementarnych, która mogłaby być wykorzystywana do monitoringu zjawiska komplementarności (np. w formie rozbudowania istniejącej obecnie mapy projektów).

Aby ułatwić wnioskodawcom i osobom oceniającym rozumienie poszczególnych typów komplementarności, należy w ramach działań informacyjno-promocyjnych nie tylko podać definicję poszczególnych rodzajów komplementarności, ale również konkretne przykłady (patrz: studia przypadków).

Kryteria wyboru projektów

W przypadku wszystkich RPO zastosowano kryterium wyboru projektu związane z komplementarnością. Najczęściej zawiera ono termin „komplementarność”. Często jest to odrębne kryterium, jak w przypadku województwa dolnośląskiego, lubelskiego, lubuskiego, łódzkiego, małopolskiego, mazowieckiego, opolskiego, podlaskiego, śląskiego i świętokrzyskiego. W innych przypadkach jest łączone z takimi kwestiami, jak strategiczny charakter projektu (kujawsko-pomorskie).¹⁴

¹⁴ Raport z badania ewaluacyjnego „Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013”, analiza wykonana w maju 2010 r. przez PSDB, str. 64.

Sposób punktowania kryterium komplementarności jest różnorodny. W przypadku większości województw jego udział w całościowej ocenie projektów jest zróżnicowany ze względu na obszary wsparcia. Najczęściej wynosi kilka procent, dlatego też można stwierdzić, że spełnienie tego kryterium zwiększa szansę uzyskania dofinansowania¹⁵.

Kryterium zapewniające komplementarność wyboru projektów w ramach PO RPW zawarte jest w Kryteriach rankingowych (jego waga jest zmienna). Kryterium określone jest jako *Komplementarność z innymi projektami w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej i projektami realizowanymi w ramach innych programów krajowych*. W ramach tego kryterium oceniane jest, czy projekt jest elementem planu/strategii, stanowi etap realizacji kompleksowego przedsięwzięcia/programu, tworzy funkcjonalną całość w ramach systemu gospodarczego regionu z innymi inwestycjami zrealizowanymi w ciągu ostatnich 3 lat. Szczegółowa punktacja za kryterium komplementarności przedstawia się następująco:

- Działanie I.1 max pkt. rankingowych 174 - Komplementarność 10 pkt.
- Działanie I.2 max pkt. rankingowych 140 - Komplementarność 6 pkt.
- Działanie I.3 max pkt. rankingowych 180 - Komplementarność 10 pkt.
- Działanie I.4 Promocja i Współpraca, komponent promocja, typ działania: stworzenie sieci współpracy COI max pkt. rankingowych 138 - Komplementarność 4 pkt., waga 2
- Działanie I.4 Promocja i Współpraca, komponent współpraca, typ działania: tworzenie i rozwój klastrów max 144 pkt. rankingowych - Komplementarność 4 pkt., waga 2
- Działanie I.4 Promocja i Współpraca, komponent współpraca, typ działania: tworzenie polityki rozwoju regionalnego max 134 pkt. rankingowych - Komplementarność 4 pkt., waga 2
- Działanie I.4 Promocja i Współpraca, komponent promocja, typ działania: promocja gospodarcza max 150 pkt. rankingowych - Komplementarność 10 pkt., waga 5
- Działanie II.1 max 151 pkt. rankingowych - Komplementarność 14 pkt.
- Działanie III.1 max 167 pkt. rankingowych - Komplementarność 10 pkt.
- Działanie III.2 max 182 pkt. rankingowych - Komplementarność 10 pkt.
- Działanie IV.1 max 178 pkt. rankingowych - Komplementarność 20 pkt.
- Działanie V.1 max 134 pkt. rankingowych - Komplementarność 8 pkt.
- Działanie V.2 max 199 pkt. rankingowych - Komplementarność 12 pkt.

W kryteriach oceny do priorytetów I-IV i XI-XV PO IiŚ nie wskazano komplementarności. W kryteriach do priorytetów V-X wskazano komplementarność jako – Projekt powiązany z projektami już zrealizowanymi, będącymi w trakcie realizacji lub zaakceptowanymi do realizacji, któremu przypisano wagę od 2 do 4 oraz max od 8 do 16 pkt.

W PO IG jedynie w działaniu 5.2 i 5.4 zapisano fakultatywnie kryterium komplementarności, ale z innymi projektami wnioskodawcy. W działaniu 5.3 zapisano „realizacja projektu przyczyni się do dywersyfikacji działalności gospodarczej w regionie lub zapewnienia działalności komplementarnej do obecnie istniejącej”.¹⁶

Kryteria formalne, merytoryczne i horyzontalne wyboru projektów w ramach komponentu regionalnego PO KL nie przewidują dodatkowych punktów za komplementarność. Kryterium to jest stosowane natomiast w ramach kryteriów szczegółowych, które dzielą się na: kryteria dostępu i kryteria strategiczne. Kryteria strategiczne obowiązują jedynie w odniesieniu do projektów konkursowych i dotyczą

¹⁵ Ibidem, str. 64.

¹⁶ „Komplementarność wewnętrzna oraz zewnętrzna projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 z projektami innych programów krajowych realizowanych w perspektywie 2007-2013”, str. 99

preferowania pewnych typów projektów, co w praktyce oznacza przyznanie spełniającym je wnioskowi premii punktowej (w wysokości maksymalnie 40 punktów) w trakcie oceny merytorycznej.

W przypadku RPO WL kryterium komplementarności wykorzystywane jest w procedurze selekcji projektów jako mechanizm mający na celu zapewnienie ich komplementarności. Zgodnie z kryteriami przyjętymi przez KM RPO WL Uchwałą nr 36/10 w dniu 7 września 2010 r. stanowi ono kryterium strategiczne dla wszystkich działań i typów projektów w ramach Osi Priorytetowych III-VIII. Zostało ono podzielone na dwa: komplementarność wewnętrzną (synergia z projektami tej samej osi priorytetowej) i zewnętrzną (synergia z projektami innych osi priorytetowej)¹⁷.

W przypadku kryterium komplementarności wewnętrznej punktowane są następujące elementy:

- Projekt współtworzy kompleksowe rozwiązania obszarowe – jest końcowym elementem wypełniającym ostatnią lukę w istniejącej infrastrukturze na danym obszarze lub jest centralnym rozwiązaniem, którego realizacja umożliwi wdrożenie kolejnych projektów sferycznie umiejscowionych wobec danego projektu lub projekt poprawia spójność danego układu obiektów, infrastruktury, sieci itp. (3 pkt., waga 2),
- Projekt jest bezpośrednią kontynuacją lub uzupełnieniem realizowanych dotychczas projektów (z funduszy strukturalnych, przedakcesyjnych, kontraktów wojewódzkich, dotacji celowych itp.) od 1999 r. (2 pkt., waga 2),
- Projekt jest słabo powiązany z realizowanymi projektami z tego zakresu, ale występują takie projekty w pobliżu i w ogólnym pojęciu projekt kontynuuje poprawę spójności danego układu obiektów, infrastruktury, sieci itp. (1 pkt., waga 2),
- Projekt nie jest powiązany z realizowanymi projektami z tego zakresu, inne projekty znajdują się z dala od produktów danego projektu i nie mają z nimi związku (0 pkt., waga 2).

W przypadku kryterium komplementarności zewnętrznej punktowane są następujące elementy:

- Projekt jest bezpośrednio powiązany z projektami z co najmniej dwóch innych osi priorytetowych (2 pkt. waga 2),
- Projekt jest bezpośrednio powiązany z projektami z jednej innej osi priorytetowej (1 pkt. waga 2),
- Projekt nie jest bezpośrednio powiązany z żadnym projektem z innych osi priorytetowych (0 pkt. waga 2),

Zgodnie z opisem sposobu oceny kryteriów *Oceniany projekt należy nanieść na mapę pomocy i ocenić w kontekście:*

- *bliskości geograficznej (czy oceniany projekt jest realizowany w sąsiedztwie innych projektów),*
- *wzajemnej funkcjonalności projektów (czy użytkownicy ocenianego projektu korzystają z niego po to, aby skorzystać również z rezultatów innych projektów lub korzystają z rezultatów innych projektów po to, aby skorzystać z ocenianego projektu).*

Weryfikacji podlega więc istnienie komplementarności geograficznej i problemowej, nie ma zaś mowy o komplementarności sektorowej. Ponadto w ocenie ewaluatora niejasne jest pojęcie „komplementarności wewnętrznej” (nie jest jasne czy ocenie podlega komplementarność projektów realizowanych w tej

¹⁷ „Kryteria wyboru projektów dla Osi Priorytetowych III-VIII w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013”, str. 71

samej osi priorytetowej RPO WL, czy pojęcie osi jest szersze i dotyczy projektów z pewnego obszaru tematycznego (co sugeruje zapis *Projekt jest bezpośrednią kontynuacją lub uzupełnieniem realizowanych dotychczas projektów (z funduszy strukturalnych, przedakcesyjnych, kontraktów wojewódzkich, dotacji celowych itp.)*). Taki zapis kryterium należy zatem uznać za mało precyzyjny. W opisie pominięto istotny aspekt, jakim jest konieczność realizacji wspólnego celu przez projekty komplementarne. Powinno się stosować opisy kryterium, które precyzyjnie określają, jak należy rozumieć komplementarność, jakie projekty uważane są za komplementarne, w jakich sytuacjach należy przyznać punkty.

Opisane powyżej kryteria pozwalają na ocenę jedynie komplementarności wewnątrzprogramowej, natomiast nie premiuje projektów komplementarnych z projektami realizowanym w ramach innych programów operacyjnych (wyjątek stanowi punkt drugi kryterium komplementarności wewnętrznej). Ponadto niezasadne wydaje się przyznawanie większej ilości punktów za powiązanie z projektami, z co najmniej dwóch innych osi priorytetowych. W istocie nie są premiiowane rozwiązania komplementarne lecz kompleksowe, co nie jest tożsame. Ocenie powinien podlegać stopień powiązania projektów, sposób w jaki się uzupełniają oraz jakie potencjalne efekty synergiczne może wygenerować komplementarność.

Jednym z rozwiązań, które można rozważyć jest podział kryterium na trzy, odnoszące się do komplementarności problemowej, sektorowej i geograficznej. Każde z kryteriów posiadałoby inną wagę w zależności od obszaru wsparcia (np. w przypadku dróg najwyższą wagę posiadałaby komplementarność geograficzna).

W przypadku Osi Priorytetowych I i II RPO WL komplementarność podlega ocenie na etapie merytorycznej oceny strategicznej tylko w niektórych Działaniach. Zestawienie opisów kryterium komplementarności oraz możliwej do uzyskania punktacji zostało zaprezentowane w poniższej tabeli. Zapisy kryteriów odnoszą się zarówno do komplementarności wewnętrznej jak i zewnętrznej. Dużym ograniczeniem jest fakt, iż w Poddziałaniach 2.1.1 i 2.1.2, Działaniu 1.4, 2.3 i 2.4 premiiowane są jedynie projekty komplementarne realizowane przez Wnioskodawcę.

Tabela 2: Zakres występowania kryterium komplementarności w I i II osi RPO WL

Numer Działania/ Poddziałania	Kryterium	Waga kryterium
Działanie 1.4 Dotacje inwestycyjne w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska oraz w zakresie odnawianych źródeł energii SCHEMAT A	W przypadku, gdy wdrażany projekt jest powiązany z innymi działaniami Wnioskodawcy z zakresu ochrony środowiska (które były zrealizowane lub są planowane do realizacji) finansowanymi ze środków własnych lub z innych programów pomocowych - oceniający przyzna 5 punktów. W przypadku, gdy projekt jest pierwszym przedsięwzięciem Wnioskodawcy z zakresu ochrony środowiska oceniający przyzna 0 punktów.	8/100
Działanie 1.5 Dotacje inwestycyjne w dziedzinie turystyki	Celem projektów realizowanych w obrębie tego działania jest podniesienie atrakcyjności turystycznej regionów poprzez: z jednej strony zróżnicowanie oferowanych produktów turystycznych uwzględniających „przemysł kultury”, a z drugiej strony - stworzenie oferty jak najbardziej spójnej, uzupełniającej się. W przypadku, gdy wdrażany projekt umożliwia stworzenie na danym obszarze kompleksowego produktu turystycznego uwzględniającego „przemysł kultury” ze zróżnicowanymi produktami turystycznymi i rekreacyjnymi - oceniający przyzna 5 punktów. W przypadku, gdy projekt nie jest komplementarny z innymi działaniami z zakresu turystyki i rekreacji w danym regionie - uzyskuje 0 punktów.	5/100
Poddziałanie 2.1.1 Dokapitalizowanie i tworzenie funduszy pożyczkowych i Poddziałanie 2.1.2 Dokapitalizowanie i tworzenie funduszy poręczeń kredytowych	Kryterium ocenia komplementarność projektu z innymi projektami wobec MŚP, które Wnioskodawca realizował bądź realizuje. Oceniający przyzna 7 punktów, gdy projekt zgłoszony do dofinansowania wykazuje powiązanie z innymi projektami wobec MŚP zrealizowanymi bądź realizowanymi przez Wnioskodawcę, natomiast w przypadku, gdy takie powiązanie nie występuje, oceniający przyzna 0 punktów.	7/100
Działanie 2.3 Wsparcie instytucji otoczenia biznesu i transferu wiedzy SCHEMAT A	Kryterium ocenia komplementarność projektu z innymi projektami wobec MŚP, które Wnioskodawca realizuje. Oceniający przyzna 5 punktów, gdy projekt zgłoszony do dofinansowania wykazuje powiązanie z innymi projektami wobec MŚP realizowanymi przez Wnioskodawcę, natomiast w przypadku, gdy takie powiązanie nie występuje, oceniający przyzna 0 punktów.	5/100
Działanie 2.3 Wsparcie instytucji otoczenia biznesu i transferu Wiedzy SCHEMAT B	Kryterium ocenia komplementarność projektu z innymi projektami wobec MŚP, które Wnioskodawca realizuje. Oceniający przyzna 6 punktów, gdy projekt zgłoszony do dofinansowania wykazuje powiązanie z innymi projektami wobec MŚP realizowanymi przez Wnioskodawcę, natomiast w przypadku, gdy takie powiązanie nie występuje, oceniający przyzna 0 punktów.	6/100
Działanie 2.4 Marketing gospodarczy SCHEMAT B	Kryterium ocenia, czy projekt jest częścią przemyślanej strategii finansowania rozwoju instytucji z różnych źródeł. Oceniający przyznaje 4 punkty w przypadku, gdy projekt jest elementem grupy projektów współfinansowanych przez inne programy pomocowe. Oceniający przyznaje 2 punkty w przypadku, gdy projekt jest elementem grupy projektów planowanych do współfinansowania przez inne programy pomocowe. Oceniający przyzna 0 punktów, gdy projekt jest oddzielnym projektem. Oceniający przyzna 5 punktów w przypadku gdy projekt jest powiązany z innymi projektami z zakresu promocji gospodarczej, w przypadku gdy projekt nie jest komplementarny oceniający przyzna 0 punktów.	9/100 4 pkt. - Projekt jest składową innego projektu lub grupy projektów współfinansowanych przez inne programy operacyjne 5 pkt. - Powiązanie z innymi projektami lub działaniami z zakresu promocji gospodarczej

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Oprócz omówionych powyżej kryteriów, występują również inne, które bezpośrednio lub pośrednio mogą się przyczynić do wyboru projektów komplementarnych z innymi projektami współfinansowanymi ze środków UE. Pozwalają one na koncentrację wsparcia na określonych terenach, obszarach problemowych lub sektorach, przez co stymulują realizację projektów komplementarnych. Przykłady takich kryteriów zamieszczono w poniższej tabeli.

Tabela 3: Kryteria wyboru projektów kluczowych sprzyjające zachowaniu komplementarnych

Oś priorytetowa	Kryterium	Opis kryterium	Możliwe punkty
Działanie 1.2 Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw	Zgodność projektu z dokumentami strategicznymi	Kryterium ocenia czy projekt jest spójny z celami Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego oraz z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020. Oceniający przyzna: <ul style="list-style-type: none"> • 4 punkty jeżeli projekt jest spójny ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 i Regionalną Strategią Innowacji Województwa Lubelskiego oraz dotyczy dziedzin gospodarki wymienionych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, • 2 punkty - gdy projekt jest spójny ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego i Regionalną Strategią Innowacji, lecz nie dotyczy dziedzin gospodarki wymienionych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, • 0 punktów - gdy projekt nie jest spójny ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 ani z Regionalną Strategią Innowacji Województwa Lubelskiego i nie dotyczy dziedzin gospodarki wymienionych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. 	Max 4 punkty na 100 możliwych
Działanie 3.1 Tworzenie terenów inwestycyjnych	Kryterium trafności: lokalizacja w obszarach aktywności gospodarczej	Projekt realizowany w obszarach wzmożonej aktywności gospodarczej, w tym lokalizacja w następujących miastach : Lublin, Chełm, Zamość, Puławy, Biała Podlaska oraz na obszarach przeznaczonych na strefy ekonomiczne.	Max 3 punkty Waga kryterium - 5
Działanie 3.2 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich	Kryterium trafności: Wpływ na rozwiązanie głównych problemów społecznych	Ocena pozytywnego wpływu projektu na przezwycięzenie zjawisk negatywnych zdefiniowanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Ocenie podlega w zakresie jakiej liczby negatywnych zjawisk charakterystycznych dla obszaru rewitalizacji, na którym zlokalizowany jest projekt , opisanych za pomocą kryteriów wybranych przez miasto do opisanego tego obszaru, nastąpi poprawa sytuacji w wyniku realizacji projektu. Pozytywny wpływ projektu na przezwycięzenie zjawisk negatywnych zdefiniowanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji w zakresie Poprawa warunków życia i rozwiązanie głównych problemów społecznych miasta/dzielnicy	Max 3 punkty za kryterium Waga 4 Max 4 punkty za kryterium Waga 4
Działanie 5.2 - Lokalny układ transportowy - Kategoria/Typ projektu – Drogi gminne	Kryterium trafności: Wpływ na poprawę dostępności ważnych miejsc	Nastąpi poprawa dostępności do obiektów użyteczności publicznej - Nastąpi poprawa dostępności do obszarów o najwyższej atrakcyjności turystycznej, wskazanych w aktualnym Planie marketingu turystyki na lata 2007-2013 przyjętym przez właściwy organ samorządu województwa - Tereny inwestycyjne, ujęte w Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego bądź w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego staną się dostępne w wyniku realizacji projektu	Max 3 punkty Waga kryterium -5
Działanie 6.1 Ochrona i kształtowanie środowiska	Kryterium trafności: Miejsce realizacji projektu na terenach	Projekt realizowany na obszarach atrakcyjnych turystycznie Punkty można przyznać jedynie w przypadku, kiedy projekt znajduje się na: - na obszarach atrakcyjnych turystycznie (jedynie tych wykazanych na mapie nr 10 w aktualnym Planie Marketingu Turystyki w	Max 2 punkty Waga kryterium - 5

- Kategoria/typ projektu: Gospodarka wodno-ściekowa	szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji strategii	Województwie Lubelskim na lata 2007-2013 (obszary ujęte w strefie o najwyższych walorach krajoznawczych i wysokich walorach wypoczynkowych oraz obszary ujęte w strefie o wysokich walorach wypoczynkowych i krajoznawczych środowiska przyrodniczego) przyjętym przez właściwy organ samorządu województwa. - na obszarach sieci NATURA 2000 (zgodnie z zaświadczeniem dołączonym do wniosku).	
Działanie 7.1 Infrastruktura kultury i turystyki	Kryterium trafności: Wpływ na rozwój turystyki zgodny ze strefami koncentracji walorów turystyczno-wypoczynkowych	Największą ilość punktów otrzymują projekty dotyczące ośrodków w strefie o najwyższej atrakcyjności turystycznej, ośrodki ruchu turystycznego o randze krajowej i międzynarodowej oraz miejscowości na terenie których znajdują się zbiorniki wodne wykorzystywane turystycznie o kategorii I	Max 4 punkty Waga kryterium 4

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Podsumowując, w Działaniach III-VIII RPO WL jedynym kryterium wspierającym wybór projektów komplementarnych jest kryterium komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej. Takie rozwiązanie nie promuje bezpośrednio komplementarności międzyprogramowej.

W ramach osi priorytetowych I i II RPO WL ograniczenie zapewnienia komplementarności stanowi bardzo ogólny sposób opisu kryterium komplementarności, a także możliwość wskazania tylko projektów realizowanych przez Wnioskodawcę (w przypadku poddziałania 2.1.1, 2.1.2 oraz Działaniach 1.4, 2.3, 2.4).

W zakresie zapewniania komplementarności przedmiotowej i geograficznej kryterium strategiczne dotyczące komplementarności spełnia swoją rolę. Mechanizm ten został zapewniony na etapie oceny wniosku poprzez konieczność naniesienia projektu na mapę pomocy i ocenienie bliskości geograficznej z innymi projektami oraz ocenę wzajemnej funkcjonalności projektów. W zakresie kryteriów strategicznych nie zdiagnozowano innych wpływających na zapewnienie komplementarności geograficznej i problemowej. Istnieją natomiast kryteria merytoryczne pośrednio wzmacniające te rodzaje komplementarności. Są to m.in. kryteria trafności w następujących działaniach:

- Działanie 3.1 Tworzenie terenów inwestycyjnych, kryterium: lokalizacja na obszarach aktywności gospodarczej,
- Działanie 5.2 Lokalny układ transportowy –Kategoria/Typ projektu – drogi gminne, kryterium: Wpływ na poprawę dostępności ważnych miejsc,
- Działanie 6.1 Ochrona i kształtowanie środowiska – Kategoria/ Typ projektu – Gospodarka wodno-ściekowa, kryterium miejsce realizacji projektu na terenach szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji strategii.

Powyższe kryteria poprzez określanie obszarów terytorialnych na których mogą być realizowane projekty wpływają na zapewnianie komplementarności geograficznej. Wsparcie kierowane jest na konkretne miasta, rodzaje terenów (tereny inwestycyjne, rekreacyjne).

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na niekonsekwencję, jaka występuje pomiędzy definicją komplementarności wewnętrznej, a wytycznymi zawartymi w karcie oceny wniosku o dofinansowanie oraz instrukcją wypełnienia wniosku o dofinansowanie. Kryterium komplementarności wewnętrznej zostało zdefiniowane jako synergia z innymi projektami tej samej osi priorytetowej, zatem wskazywane w tym obszarze powinny być projekty realizowane w ramach RPO WL. Wytyczne wskazują natomiast na konieczność wskazania we wniosku, że projekt stanowi kontynuację/uzupełnienie realizowanych

dotychczas projektów w ramach różnych funduszy, nie tylko unijnych, co stanowi sprzeczność w kontekście definicji komplementarności wewnętrznej programowej.

Wobec tego konieczne jest ujednoczenie definicji stosowanych pojęć. W przypadku kryterium komplementarności wewnętrznej premiowane powinny być projekty stanowiące kontynuację innych realizowanych w ramach danej osi priorytetowej przedsięwzięć. Katalog kryteriów wyboru projektów powinien zostać poszerzony o kryterium komplementarności międzyprogramowej, w której wnioskodawcy zobowiązani byłiby do wskazywania właśnie projektów finansowanych z innych źródeł będących uzupełnieniem dla danego przedsięwzięcia.

Zawężony zakres tematyczny konkursów

Kolejnym mechanizmem służącym zapewnianiu komplementarności w ramach RPO WL jest ogłaszanie konkursów o zawężonych tematycznie zakresach. Dzięki temu możliwe jest wyłonienie projektów komplementarnych ze wskazanymi formami wsparcia.

W ramach niektórych Działań RPOWL ogłaszano konkursy, z których środki skierowane były na konkretne przedsięwzięcia. W dokumentacji konkursowej wyszczególniono zakresy, aby umożliwić wybór do dofinansowania projektów w zakresie wyraźnie sprecyzowanych dziedzin, np. Działania 6.1: Ochrona i kształtowanie środowiska konkursy przeprowadzane są w ramach następujących kategorii:

- Kategoria I Gospodarka wodno – ściekowa,
- Kategoria II: Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- Kategoria III: Bezpieczeństwo ekologiczne,
- Kategoria IV: Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych.

Należy zauważyć, że rozwiązanie to nie ma szerokiego zastosowania m.in. z uwagi na fakt, że w wielu przypadkach sama konstrukcja Działań zaprojektowanych w Programie precyzyjnie określa na jakiego rodzaju interwencje przeznaczone są środki np. Działanie 1.4. Dotacje inwestycyjne w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska oraz w zakresie odnawialnych źródeł energii lub Działanie 1.7 Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw przez doradztwo. Dodatkowo system wyboru projektów powinien także preferować projekty o kompleksowym charakterze, a ścisłe zawężenie konkursów mogłoby negatywnie wpłynąć na wybór projektów o charakterze kompleksowym.

3.3 Pozostałe mechanizmy zapewniania komplementarności

Obok mechanizmów zapewniania komplementarności na poziomie programowania oraz wdrażania RPO WL zdiagnozowano dwa dodatkowe mechanizmy zmierzające do zwiększenia komplementarności programu: działania informacyjne i promocyjne. Są one podejmowane przez instytucje odpowiadające za realizację RPO WL mające na celu rozpowszechnienie zjawiska komplementarności.

Informacja i promocja

Aby Beneficjenci mogli realizować projekty komplementarne, muszą rozumieć istotę komplementarności oraz mieć świadomość korzyści płynących z zachowania tej zasady. Znamienna jest deklaracja jednego z Beneficjentów: chce on realizować projekty komplementarne, jednak nie chce podejmować ryzyka jednoczesnej realizacji projektów, których rezultaty są od siebie zależne.

Zasada komplementarności powinna być promowana w ramach standardowych działań informacyjnych kierowanych do Beneficjentów: szkoleń czy spotkań informacyjnych, podczas których Beneficjenci byłiby uwrażliwiani na kwestię komplementarności. Na szkoleniach mogłyby być prezentowane dobre praktyki projektów komplementarnych oraz warsztaty określające, kiedy projekt jest komplementarny. Ważnym

elementem szkolenia powinny być również elementy myślenia strategicznego, a więc uczenia nie tylko odnajdywania projektów komplementarnych, ale również ich tworzenia.

Dobrym rozwiązaniem jest zwracanie uwagi na fakt, że projekty komplementarne mogą uzyskać więcej punktów podczas oceny, a co za tym idzie mają większą szansę na uzyskanie dofinansowania.¹⁸ Rozważyć można opracowanie specjalnej broszury poświęconej tematyce komplementarności, zawierającej wytyczne dla Beneficjentów, jak należy rozumieć komplementarność. Informacje nt komplementarności powinny również znaleźć się na stronie internetowej programu, np. w postaci odrębnej zakładki. Zakres informacji powinien obejmować definicję komplementarności, prezentacje potencjalnych obszarów komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej oraz przykłady - dobre praktyki.

W opinii pracowników UMWL, członków KOP głównym problemem przy weryfikacji komplementarności projektów w poszczególnych programach jest brak szczegółowych informacji na temat projektów realizowanych w ramach innych programów. Wiedza na temat inwestycji realizowanych i planowych na terenie Lubelszczyzny ułatwiłaby Członkom Komisji Oceny Projektów ocenę składanych do dofinansowania wniosków. Jak zauważył jeden z uczestników FGI *„Żałuje, że coś takiego nie zostało wprowadzone. Kwestia tej mapy jest bardzo trafiona. Dotychczas funkcjonuje wyłącznie Mapa projektów dofinansowanych z RPO WL na lata 2007-2013”*¹⁹. Aplikacja umożliwia wyszukiwanie projektów realizowanych w ramach poszczególnych osi priorytetowych jak również realizowanych na terenie poszczególnych powiatów i gmin. Umożliwia to wnioskodawcom znalezienie projektów, z którymi ich projekt może być komplementarny problemowo bądź geograficznie. Zamieszczone na stronie informacje na temat poszczególnych realizowanych projektów ograniczają się jednak do nazwy Beneficjanta, nr umowy/decyzji, programu, działania, poddziałania, w ramach jakiego realizowany jest projekt, lokalizacji oraz wartość. Wskazane byłoby zamieszczenie dodatkowych informacji nt projektu m.in. realizowanych celów, planowanych działań. Na stronie RPOWL powinno być również przekierowanie do strony Mapa dotacji UE²⁰, tak aby ułatwić Beneficjentom dostęp do informacji nt projektów realizowanych w ramach innych programów operacyjnych w perspektywie 2007-2013 i tym samym promować komplementarność międzyprogramową.

Jednym z problemów przy weryfikacji i monitorowaniu komplementarności, na co zwrócili uwagę respondenci wywiadów IDI, jest brak szerszej informacji nt projektów realizowanych w ramach poszczególnych programów operacyjnych, co potwierdzają słowa. *Jeżeli chodzi o nas, to mamy te projekty tutaj, ale problem występuje, jeżeli mamy głębiej zajrzeć do projektów z innych programów. Jest nam wtedy trudniej znaleźć takie projekty, bo o ile na przykład na stronie internetowej programu operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej jest opisany zakres rzeczowy tych projektów umożliwia to nam zidentyfikowanie projektów komplementarnych, jeśli chodzi o inne projekty nie mamy dostępu do opisów zakresów rzeczowych czy celów. Więc bazujemy na takich zupełnie podstawowych danych. Stąd też bardzo pozytywnie należy oceniać mapy projektów pojawiające się na stronach internetowych poszczególnych programów operacyjnych i należy dążyć do jak największego ich uszczegółowienia.*

Rekomendacje w zakresie koordynacji i komplementarności działań

Dokument *„Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie i koordynację PO/RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań”* wypracowany został przez Grupę roboczą ds. koordynacji i komplementarności w ramach Komitetu Koordynacyjnego NSRO 2007-2013. Zawiera on zestawienie dobrych praktyk w zakresie zapewniania komplementarności zarówno na poziomie Instytucji Koordynującej NSRO oraz Instytucji Zarządzających poszczególnych PO.

¹⁸ Raport z badania ewaluacyjnego „Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013”, str. 135.

¹⁹ <http://mapa.rpo.lubelskie.pl/>

²⁰ <http://www.mapadotacji.gov.pl/>

Jednym z celów niniejszej ewaluacji była weryfikacja poziomu wdrożenia rekomendacji przez IZ RPO WL, a także ich ocena pod kątem adekwatności do potrzeb w zakresie programowania i wdrażania programu. W kontekście wyników uzyskanych w ramach niniejszego badania najbardziej istotne wydają się rekomendacje w następujących zakresach:

- Zapewnienia skutecznej i efektywnej komunikacji na poziomie instytucjonalnym,
- Wyboru projektów,
- Współpracy z Beneficjentami,
- Wykorzystywania dobrych praktyk.

Przeprowadzone badania jakościowe wykazały, że system komunikacji między instytucjami realizującymi poszczególne programy operacyjne w zasadzie nie funkcjonuje, a co za tym idzie nie ma możliwości wymiany informacji w zakresie realizacji komplementarnych przedsięwzięć. Omawiany dokument wskazuje jako istotne powołanie grup roboczych ukierunkowanych na działania związane z zapewnianiem komplementarności zarówno na poziomie regionalnym jak i ponadregionalnym. Z przeprowadzonych wywiadów wynika jednak, że pomimo powołania grup roboczych spotkania takie nie odbywają się, zatem można stwierdzić, że rekomendacja nie została wdrożona.

W kontekście braku mechanizmów zapewniania komplementarności międzyprogramowej w RPO WL spotkania zmierzające do wymiany informacji w tym zakresie wydają się niezwykle istotne. Być może na obecnym etapie programowania jest już za późno na wprowadzanie w życie tego typu działań, jednak wydają się one być konieczne w kontekście planowania i kształtowania kolejnego okresu programowania.

Istotną rekomendacją, która nie została wdrożona jest wprowadzenie dodatkowego kryterium komplementarności na etapie wyboru projektów w zakresie zapewnienia komplementarności międzyprogramowej. Wniosek o dofinansowanie w ramach RPO WL w polu *Komplementarność - powiązanie projektu z innymi projektami realizowanymi/zrealizowanymi od 1999* umożliwia wskazanie projektów realizowanych w ramach różnych programów, jednak opis ten nie jest dodatkowo premiowany. Podobnie nie wprowadzono zmian w zakresie uzgadniania kryteriów wyboru projektów pomiędzy programami, aby umożliwiły premiowanie projektów uzupełniających się, co wynika zapewne ze zdiagnozowanego wcześniej braku komunikacji między poszczególnymi instytucjami.

Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że w ramach RPO WL zgodnie z rekomendacjami ogłaszane są konkursy o zawężonej tematyce, tak aby możliwy był wybór projektów komplementarnych, jak np. w przypadku Działania 6.1 RPO WL Ochrona i kształtowanie środowiska.

W zakresie współpracy z Beneficjentami i wykorzystania dobrych praktyk należy uznać, że rekomendacje zostały wdrożone częściowo. Na stronie RPO WL dostępna jest mapa projektów dofinansowanych z RPO WL na lata 2007-2013, brakuje jednak informacji na temat projektów komplementarnych. Zamieszczona została również lista Beneficjentów oraz realizowanych przez nich projektów, jednak w celu poszerzenia wiedzy w zakresie istotności realizacji komplementarności wskazane byłoby zamieszczenie opisów przykładowych projektów komplementarnych oraz ich rezultatów.

Zdiagnozowany w niniejszym badaniu poziom komplementarności oraz brak kryteriów zapewniających komplementarność międzyprogramową wskazują, że część rekomendacji zaproponowanych w dokumencie *„Rekomendacje horyzontalne dla instytucji zaangażowanych we wdrażanie i koordynację PO/RPO w ramach NSRO 2007-2013 w zakresie koordynacji i komplementarności podejmowanych działań”* jest adekwatna do potrzeb IZ RPO WL. Odnosi się to szczególnie do rekomendacji wskazujących na konieczność budowy systemu komunikacji i wymiany informacji między instytucjami zaangażowanymi w realizację poszczególnych programów operacyjnych. Dotyczy także stworzenia dodatkowo punktowanego kryterium we wniosku o dofinansowanie wymagającego wskazania komplementarności z projektami realizowanymi w ramach innych programów operacyjnych.

3.4 Skuteczność mechanizmów zapewniania komplementarności i propozycje zmian

W ramach RPO WL zaplanowano następujące mechanizmy służące zapewnieniu komplementarności:

- Komplementarność na poziomie zapisów w dokumentach programowych,
- Konieczność wskazania projektów komplementarnych we wniosku o dofinansowanie,
- Kryteria wyboru projektów,
- Zawężony zakres tematyczny konkursów,
- Koordynacja instytucjonalno-systemowa,
- Informacja i promocja.

Oceny opisanych powyżej mechanizmów można dokonać z kilku perspektyw.

Stosowane mechanizmy powinny pozwolić na preferowanie projektów komplementarnych podczas oceny wniosków o dofinansowanie. Trzeba zaznaczyć, że obecnie dodatkowe punkty w przypadku osi priorytetowych III-VIII można otrzymać jedynie za projekty komplementarne wewnętrznie, więc w istocie nie promuje się projektów komplementarnych międzyprogramowo. Kryterium powinno dotyczyć zarówno komplementarności wewnątrzprogramowej jak i międzyprogramowej. Ponadto warto rozważyć wzmocnienie tego kryterium w obszarach, które mają duży potencjał komplementarności. W tym celu niezbędne jest elastyczne podejście do kryteriów strategicznych polegające na umożliwieniu IZ i IP uszczegóławianiu ich dla każdego konkursu. Dzięki temu w ramach konkursów dotyczących obszarów, w których komplementarność jest szczególnie istotna można stworzyć wysoko punktowane kryterium odnoszące się do rodzaju pożądanej komplementarności lub określające z jakimi działaniami projekt powinien się uzupełniać i w jaki sposób.

Zapisy dotyczące komplementarności znalazły się w dokumentach programowych, skąd mogą czerpać informacje Beneficjenci. Jednocześnie na stronie internetowej RPO WL nie zamieszczono informacji w zakresie sposobów zapewniania komplementarności (brak definicji pojęcia, wyjaśnienie idei i korzyści płynących z jej przestrzegania, przykładów zastosowania, dobrych praktyk). Stąd też można wysnuć wniosek, że dotychczas podejmowane działania w obszarze informacji i promocji nie były wystarczająco kompleksowe w tym zakresie.

Omawiane mechanizmy zapewniania komplementarności powinny umożliwiać jej weryfikację i monitoring. Podstawą bazą informacji w tym obszarze jest pole we wniosku o dofinansowanie i kryteria oceny projektów.

W obecnym kształcie tylko częściowo spełniają one tę funkcję, wymagają doprecyzowania. W celu umożliwienia weryfikacji komplementarności należałoby stworzyć Mapę pomocy województwa lubelskiego, na której znalazłyby się informacje na temat realizowanych w województwie lubelskim projektów ze wszystkich programów operacyjnych. Informacje te powinny być jak najbardziej szczegółowe, oprócz nazwy Beneficjenta i tytułu projektu powinna zawierać dane nt celów, rezultatów projektu. Stałaby się ona praktycznym narzędziem pracy dla przedstawicieli różnych programów operacyjnych, przedstawicieli KOP jak również źródłem cennych informacji dla Zarządu Województwa. Kluczową kwestią stanowi również zapewnienie współpracy i komunikacji pomiędzy IZ/IP poszczególnych programów.

Podsumowując, można stwierdzić, że wszystkie dotychczas stosowane mechanizmy są zasadne, a po zastosowaniu rekomendowanych zmian mogą skuteczniej wpływać na wzrost komplementarności RPOWL. Z uwagi na zaawansowany stan wdrażania RPO WL dodatkowe mechanizmy zapewniające komplementarność, zwłaszcza w zakresie dokumentacji programowej można rekomendować głównie w stosunku do przyszłej perspektywy.

Jednym z najbardziej problematycznych aspektów realizacji projektów komplementarnych jest konkursowy tryb wyboru projektów. Rozwiązaniem rokującym nadzieje na przyszłość w tym zakresie są nabory i ocena całych portfeli powiązanych projektów, zamiast pojedynczych przedsięwzięć.

1. Portfel projektów nie powinien być prostą listą projektów, ale dokumentem o charakterze strategicznym, pokazującym logikę interwencji dla danego obszaru, wspólne cele i powiązania pomiędzy przedsięwzięciami.
2. Dopuszczenie sytuacji, że wartość portfela przekracza wnioskowaną wartość dofinansowania, a część przedsięwzięć jest finansowana z innych niż fundusze strukturalne źródeł.
3. Portfele powinny zakładać jak najszersze partnerstwo z liderem w postaci jednostki samorządu terytorialnego, bądź wyjątkowo innego podmiotu o dużym potencjale organizacyjnym. Wśród pozostałych partnerów powinni znaleźć się m.in. przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, partnerzy społeczni i gospodarczy.
4. Procedura oceny powinna zawierać element negocjacji, tzn. zakładać możliwość usuwania przedsięwzięć zbędnych i dodawania brakujących z punktu widzenia instytucji przyznającej dofinansowanie.
5. Po wyborze Beneficjent byłby zobowiązany do realizacji wszystkich przedsięwzięć, zgodnie z przyjętym harmonogramem (przedkładana dokumentacja techniczna pojedynczych przedsięwzięć poddawana byłaby już jedynie ocenie formalnej). Do ustalenia pozostaje kwestia dopuszczalnej elastyczności na etapie wdrażania, tzn. ustalenia zasad na wypadek niezrealizowania części projektów, nieosiągnięcia wskaźników. Decyzja o cofnięciu dofinansowania dla całego portfela musiałaby być ostatecznością.
6. Problemy organizacyjne przy takiej ścieżce wyboru i realizacji byłyby nieuniknione, a czas potrzebny na realizację długi. Oznacza to, że wybór portfela byłby jednoznaczny z objęciem go opieką ze strony instytucji wdrażającej, prowadzeniem realizacji na każdym etapie. Wybór do dofinansowania musiałby się odbyć na możliwie wczesnym etapie wdrażania programu by nie pojawiła się presja czasowa związana ze zbliżającym się końcem okresu kwalifikowalności.
7. Powodzenie takiej koncepcji wymaga łączenia projektów miękkich z twardymi czyli też łączenia dofinansowania EFS i EFRR. Najłatwiejszym rozwiązaniem tej kwestii byłby powrót do programów wielofunduszowych na kształt ZPORR i wydzielenie w ich ramach puli ogólnej, „ponadprioritytetowej”.
8. Kwestią problemową byłoby również umiejscowienie takiej koncepcji w istniejących ramach prawnych, ale już obecnie realizowane są koncepcje stanowiące namiastkę proponowanego rozwiązania i przyjmują one różne formy:
  - a) Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w ramach RPO Województwa Pomorskiego – bazują na pomysle noty intencyjnej, a ostatecznie doprowadzają do jednego wniosku aplikacyjnego w oparciu o jedno studium wykonalności - formalnie w myśl ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju stanowią projekty konkursowe.
  - b) Programy Rozwoju Subregionów (PRS) w ramach RPO Województwa Śląskiego – portfele projektów bazujące na osobnych wytycznych IZ, łączące wsparcie kilku priorytetów i działające na podstawie partnerstwa wszystkich JST z danego podregionu, dla każdego projektu składany jest osobny wniosek o dofinansowanie i podpisana jest osobna umowa – formalnie w myśl uzppr każdy PRS stanowi projekt systemowy.

- c) Projekt kluczowy Rozwój infrastruktury turystycznej subregionu południowego – na projekt składa się 29 zadań realizowanych przez poszczególne samorzady terytorialne podregionu, dla każdego zadania składany jest osobny wniosek o dofinansowanie i podpisana jest osobna umowa – formalnie w myśl uzppr każdy PRS stanowi projekt indywidualny²¹.

Podsumowując, istniejące mechanizmy zapewniania komplementarności są niewystarczające zarówno na etapie programowania jak i wdrażania RPO WL. W związku z tym Wykonawca zaproponował następujące zmiany w funkcjonujących mechanizmach oraz wprowadzenie dodatkowych mechanizmów:

- Rozszerzenie zakresu kryterium komplementarności o komplementarność międzyprogramową,
- Monitorowanie komplementarności,
- Zdefiniowanie komplementarności na poziomie dokumentów programowych oraz wskazanie potencjalnie komplementarnych obszarów oraz typów projektów komplementarnych,
- Rozszerzenie mapy pomocy województwa lubelskiego, zawierającej szczegółowe informacje o projektach realizowanych w województwie,
- Zapewnienie odpowiedniego poziomu komunikacji i współpracy między instytucjami odpowiedzialnymi za realizację poszczególnych programów,
- Określenie obowiązków i kompetencji w zakresie zapewniania komplementarności w ramach struktury wdrażania Programów Operacyjnych,
- Stworzenie możliwości składania portfeli powiązanych projektów w ramach naborów wniosków.

W poniższej tabeli zaprezentowane zostały elementy mające wpływ na osiągnięcia efektów synergii wewnątrz i międzyprogramowej RPO WL.

Tabela 4: Analiza SWOT dla zapewnienia komplementarności RPO WL

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Uwzględnienie szczegółowych zapisów dotyczących komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej w dokumentach programowych; • Udział przedstawicieli IZ RPO w spotkaniach grupy ds. komplementarności; • Stosowanie kryterium komplementarności i innych kryteriów wspomagających komplementarność (np. lokalizacja); • Objęcie kryterium komplementarności wewnętrznej niemal wszystkich działań; 	<ul style="list-style-type: none"> • Wąski zakres premiowania w ramach oceny projektów komplementarności zewnętrznej; • Nieprecyzyjny opis kryterium komplementarności projektów; • Brak publikacji, wytycznych dotyczących komplementarności oferowanych przez IZ RPOWL.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Zlokalizowanie IZ i IP RPO WL (oraz innych programów operacyjnych w obrębie jednej instytucji – UMWL); • Coraz większe zaangażowanie IZ programami operacyjnymi w zapewnianie komplementarności. • Strona internetowa Mapa projektów RPOWL zawierająca informacje o realizowanych w ramach Programu projektach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki stan zaawansowania programu; • Brak koordynacji między IZ/IP poszczególnych programów; • Niedostateczny dostęp do informacji o projektach realizowanych w ramach poszczególnych programów.

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

²¹ „Komplementarność wsparcia w ramach komponentu regionalnego PO KL 2007-2013 w województwie mazowieckim”, opracowanie Collect Consulting Sp. z o.o., str.62

4 Komplementarność międzyprogramowa projektów realizowanych w ramach RPO WL

Komplementarność międzyprogramowa projektów realizowanych w ramach RPO WL została wykazana na podstawie analiz w formie studium przypadku dla następujących obszarów:

- Projektów realizowanych w ramach RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej w obszarach innowacje i B+R, szkolnictwo wyższe, społeczeństwo informacyjne, transport oraz tereny inwestycyjne.
- Projektów realizowanych na terenie miasta Lublin w ramach RPO WL oraz innych programów operacyjnych, w szczególności Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej i Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, które mają na celu wzmocnienie potencjału miasta i jego zdolności do pełnienia funkcji metropolitalnych.
- Projektów realizowanych/planowanych do realizacji w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej zwiększających dostępność komunikacyjną regionu.
- Projektów realizowanych w ramach VI Osi Priorytetowej Środowisko i czysta energia RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.
- Projektów realizowanych w ramach RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w zakresie edukacji.

Szczegółowa analiza poziomu i rodzajów komplementarności w wyodrębnionych do badania obszarach dla każdego studium przypadku została oparta o macierz zależności. Komplementarność rozpatrywano w następujących aspektach:

- cele projektu,
- rezultaty projektu,
- zasięg terytorialny,
- użytkownicy projektu,
- zaistniała synergia.

Natężenie zależności ocenione zostało wg następującej skali:

- 0 brak zależności,
- 1 średnia (np. dany projekt przyczynia się do osiągnięcia efektów wskazanego projektu),
- 2 wysoka (np. dany projekt osiągnie efekty istotne z punktu widzenia celów RPO WL wyłącznie dzięki wskazanemu projektowi).

Wzór wykorzystywanej macierzy przedstawia się następująco:

Tabela 5: Wzór matrycy komplementarności

Projekty w ramach innych programów operacyjnych	Projekt w ramach RPO WL				
	Cel	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Ponadto, w ramach badania poza studiami przypadku analizie poddano efekty realizowanych projektów z RPO WL z projektami innych programów w pozostałych obszarach.

4.1 Komplementarność projektów realizowanych w ramach RPO WL z inwestycjami finansowanymi z PO RPW w obszarze innowacje i B+R.

Studium przypadku przeprowadzone w zakresie komplementarności projektów realizowanych w ramach RPO WL oraz PO RPW w obszarze innowacji oraz B+R ma na celu wskazanie występowania komplementarności międzyprogramowej. Jako, że oba programy finansowane są w ramach EFRR można mówić również o komplementarności wewnątrzfunduszowej. Ponadto, ze względu na lokalizację projektów wystąpi komplementarność terytorialna, a ze względu na wspólny cel komplementarność przedmiotowa. Dzięki przeprowadzeniu studium przypadku oceniony zostanie poziom komplementarności.

POTENCJALNA KOMPLEMENTARNOŚĆ

Szczegółowy Opis Priorytetów RPO WL na lata 2007-2013 wskazuje następujące działania bezpośrednio odwołujące się do obszaru B+R oraz innowacji:

- **Oś priorytetowa I** Przedsiębiorczość i innowacje:
  - Działanie 1.6 Badania i nowoczesne technologie w strategicznych dla regionu dziedzinach.
- **Oś priorytetowa II** Infrastruktura ekonomiczna:
  - Działanie 2.2 Regionalna infrastruktura B+R.
- **Oś priorytetowa VIII** Infrastruktura społeczna:
  - Działanie 8.1 Infrastruktura dydaktyczna i społeczna szkół wyższych.

Oś priorytetowa I Przedsiębiorczość i innowacje

Głównym celem osi jest wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw regionu, m.in. poprzez stymulowanie ich innowacyjności, co pozwoli zwiększyć efektywność ich funkcjonowania na rynku regionalnym, krajowym oraz europejskim.

Działanie 1.6 ma na celu wsparcie procesu opracowania i transferu nowoczesnych technologii do przedsiębiorstw. Realizacja działania przyczyni się do wzmacniania współpracy między sferą B+R a gospodarką regionu w strategicznych branżach.

Zakładana komplementarność z innymi programami w ramach działania dotyczy:

- **Oś priorytetowa I PO IG** Badania i rozwój nowoczesnych technologii:
  - Działanie 1.4 Wsparcie projektów celowych,
  - Działanie 4.1 Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R.

Oś Priorytetowa II Infrastruktura ekonomiczna

Celem II osi priorytetowej RPO WL jest stworzenie przyjaznego otoczenia dla działalności gospodarczej na terenie województwa. Wsparcie inwestycji związanych bezpośrednio z rozszerzeniem zakresu i poprawą jakości funkcjonowania instytucji okołobiznesowych oraz podnoszeniem jakości funkcjonowania sfery badawczo-rozwojowej ułatwi prowadzenie działalności gospodarczej na obszarze województwa lubelskiego.

Działanie 2.2 zmierza do zwiększenia potencjału regionalnych uczelni wyższych i jednostek naukowych w zakresie komercyjnej działalności badawczo-rozwojowej.

Zakładana komplementarność dotyczy:

- **Oś priorytetowa I PO IG** Badania i rozwój nowoczesnych technologii:
  - Działanie 1.4 Wsparcie projektów celowych,
  - Działanie 4.1 Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R.

VIII Oś priorytetowa Infrastruktura społeczna

Głównym celem VIII osi priorytetowej jest poprawa warunków kształcenia oraz dostępu do wiedzy, usług medycznych i pomocy społecznej.²²

Działanie 8.1 Celem działania jest zwiększenie wykorzystania potencjału regionalnych szkół wyższych, a także poprawa dostępu do bazy dydaktycznej na poziomie wyższym. Wzmocnienie pozycji szkół wyższych ma na celu przygotowanie ich do odegrania kluczowej roli w kształceniu kadr gospodarki opartej na wiedzy. W ramach działania realizowane są projekty zmierzające do podnoszenia jakości nauczania na poziomie wyższym, wspomagające badania i projekty naukowe w strategicznych dla regionu dziedzinach.

Zakładana komplementarność z innymi programami dotyczy:

- **Priorytet III PO KL** Wysoka jakość systemu oświaty:
  - Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia,
  - Działanie 3.4 Otwartość systemu edukacji w kontekście uczenia się przez całe życie.
- **Priorytet IV PO KL** Szkolnictwo wyższe i nauka:
  - Działanie 4.1 Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy,
  - Działanie 4.2 Rozwój kwalifikacji kadr systemu B+R i wzrost świadomości roli nauki w rozwoju gospodarczym.
- **Priorytet IX PO KL** Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach:
  - Działanie 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty,
  - Działanie 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego,
  - Działanie 9.3 Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego,
  - Działanie 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty.
- **Oś priorytetowa IX PO IiŚ** Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna:

²² Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, s. 141.

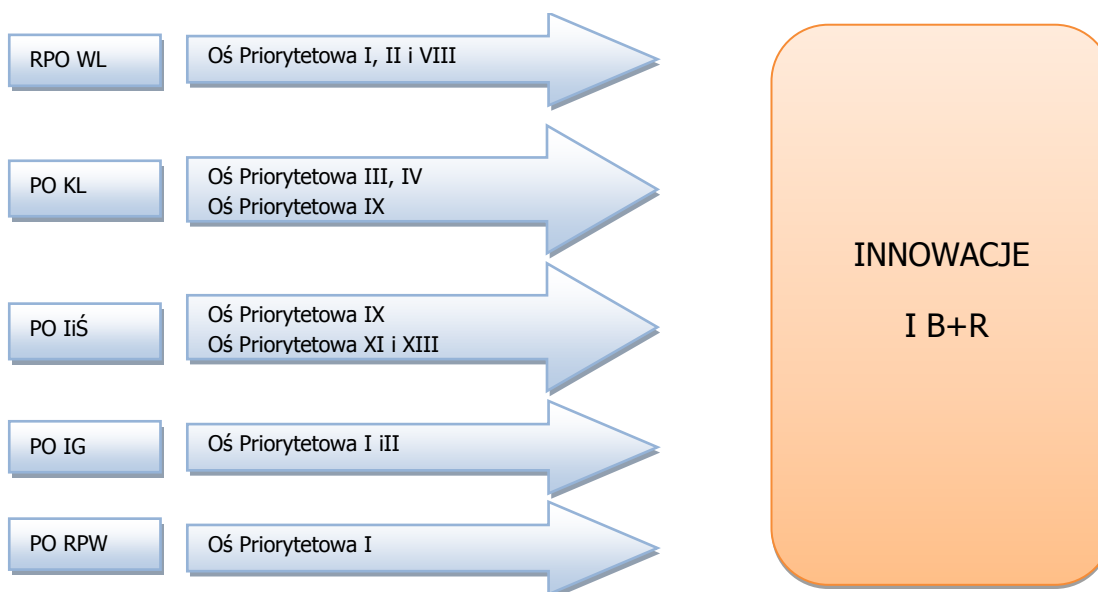
- Działanie 9.3 Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej.
- **Oś priorytetowa XI PO IiŚ** Kultura i dziedzictwo kulturowe:
  - Działanie 11.3 Infrastruktura szkolnictwa artystycznego.
- **Oś priorytetowa XIII PO IiŚ** Infrastruktura szkolnictwa wyższego:
  - Działanie 13.1 Infrastruktura szkolnictwa wyższego.
- **Oś priorytetowa II PO IG** Infrastruktura sfery B+R:
  - Działanie 2.1 Rozwój ośrodków o wysokim potencjale badawczym.
- **Oś priorytetowa I PO RPW** Nowoczesna gospodarka:
  - Działanie 1.1 Infrastruktura uczelni.

Opisy komplementarności w wymienionych powyżej Programach Operacyjnych nie są jednorodne. Komplementarność z pozostałymi interwencjami w RPO WL opisana jest szczegółowo, podczas gdy w przypadku PO IG, PO IiŚ oraz PO KL jest na większym poziomie ogólności, co związane jest z centralnym charakterem omawianych programów – stąd ogólne odwołania do wszystkich programów operacyjnych.

Przy wyborze projektów komplementarnych uwzględniono również komplementarność zakładaną w PO Rozwój Polski Wschodniej z działaniami realizowanymi w ramach programów operacyjnych województw wschodnich. W tym zakresie wsparciu podlegają m.in. projekty zmierzające do wspierania badań naukowych i prac rozwojowych.

Działania dotyczące rozwoju innowacji oraz wspierania sektora B+R mają na celu zwiększenie wykorzystania nowych rozwiązań koniecznych dla rozwoju gospodarki i poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw oraz rozwoju nowoczesnego społeczeństwa. Ponadto powinny zachęcać naukowców do tworzenia rozwiązań przydatnych dla gospodarki, a przedsiębiorców do wykorzystywania tych rozwiązań, a w konsekwencji tworzenia sieci współpracy sektorów nauki i gospodarki. Działanie 1.3 PO Rozwój Polski Wschodniej przyjmuje powyższe założenia, dlatego na etapie wyboru projektów do analizy uwzględniono projekty realizowane w ramach tego Działania.

Rysunek 4: Komplementarność potencjalna w zakresie innowacji i B+R

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROJEKTÓW

W ramach działania 8.1 RPO WL realizowanych jest 11 projektów, o podobnej tematyce. Wszystkie zmierzają do poprawy infrastruktury uczelni wyższych poprzez przebudowę lub budowę ich infrastruktury. W ramach omawianego działania podpisano umowy m.in. na realizację następujących projektów:

- „Akademickie Centrum Edukacji Prozdrowotnej i Rehabilitacji w Białej Podlaskiej. Budowa Hali Sportowo-Widowiskowej”,
- „Centrum Nowych Technologii Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie”,
- „Modernizacja i wyposażenie obiektów dydaktyczno - badawczych Wydziałów Biologii i Nauk o Ziemi, Matematyki Fizyki i Informatyki i Chemii UMCS w Lublinie”.

Natomiast w ramach PO RPW realizowanych jest 45 projektów. W tym m.in.:

- „Wyposażenie Centralnego Laboratorium Aparaturowego Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie”
- „Wzrost potencjału badawczo-rozwojowego Wydziałów Chemii i Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie”,
- „Budowa Centrum Badań Procesów Ekstrakcji nadkrytycznej surowców roślinnych z zastosowaniem CO²”.

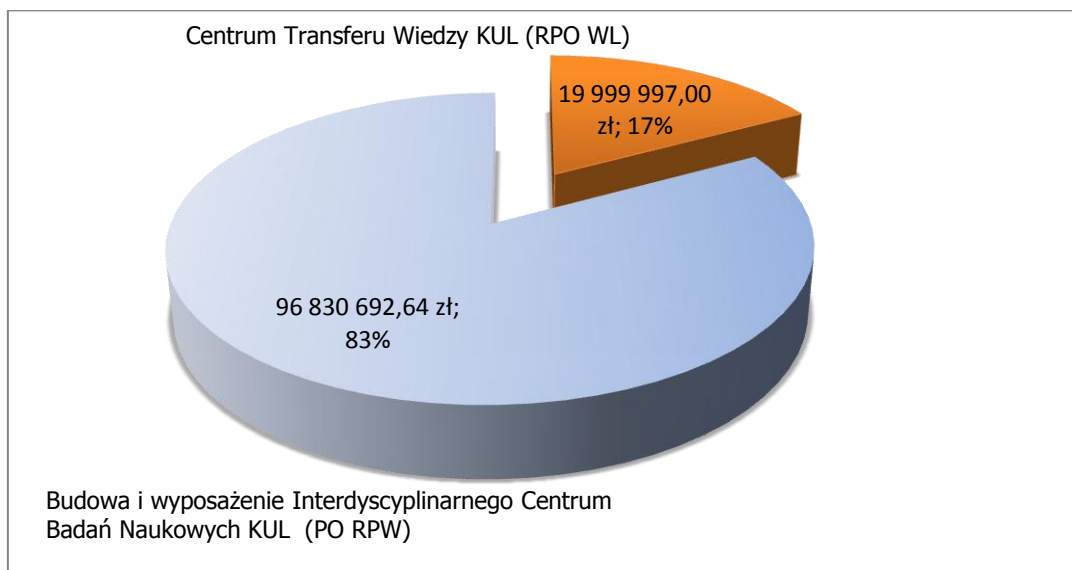
Projekty realizowane przez uczelnie w ramach działania 1.3 polegają na budowie lub przebudowie, a także wyposażeniu specjalistycznych laboratoriów i zmierzają do wsparcia działań badawczo-rozwojowych uczelni.

Jak widać projekty realizowane w ramach dwóch analizowanych działań zmierzają do osiągnięcia takich samych celów, a podejmowane w ich ramach działania są do siebie podobne. W tym przypadku zachodzi zatem **komplementarność sektorowa**. Mimo, że realizowane są niezależnie od siebie przyczyniają się do wzrostu potencjału szkół wyższych regionu poprzez rozbudowę ich infrastruktury oraz wzrost możliwości w zakresie prowadzenia działalności badawczej, wpływającej na podniesienie innowacyjności regionu.

Do analizy, jako szczególnie komplementarne wybrane zostały następujące projekty:

- „Budowa i wyposażenie Interdyscyplinarnego Centrum Badań Naukowych KUL”, działanie 1.3 Wspieranie innowacji, PO Rozwój Polski Wschodniej.
- „Centrum Transferu Wiedzy KUL”, RPO WL, Działanie 8.1 Infrastruktura społeczna i dydaktyczna szkół wyższych.

Poniższy wykres prezentuje wartość analizowanych projektów.

Wykres 1: Wartość projektów komplementarnych w zakresie innowacji i B+R

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

OPIS PRZYPADKU

Projekty realizowane są przez jednego Beneficjenta – Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II. Dotyczą rozbudowy Uniwersytetu. W związku z tym można wnioskować, że zachodzi w tym przypadku obok **komplementarności międzyprogramowej, komplementarność sektorowa, podmiotowa oraz geograficzna.**

Projekt „Centrum Transferu Wiedzy KUL”, RPO WL, Działanie 8.1 Infrastruktura społeczna i dydaktyczna szkół wyższych”

Celem projektu jest poprawa dostępności do infrastruktury o charakterze społecznym oraz wzmocnienie roli KUL w rozwoju nowoczesnego społeczeństwa dostosowanego do wymogów gospodarki opartej na wiedzy.

Działania podjęte w ramach projektu to:

- Budowa ostatniego z elementów zespołu budynków naukowo-dydaktycznych – Collegium Jana Pawła II,
- Wyposażenie budynku w nowoczesny sprzęt multimedialny.

W konsekwencji realizacji wyżej wymienionych założeń nastąpi ukończenie budowy Collegium. Poszerzona zostanie oferta edukacyjna KUL o nowe specjalizacje, w tym: specjalistyczne studia lingwistyczne dla niewidomych, stosunki międzynarodowe, fizjoterapia, planowanie przestrzenne.

Zakładane rezultaty to:

- 1 wybudowany obiekt infrastruktury szkół wyższych o powierzchni 6 353, 06 m² i pojemności 34 450,00 osób
- 56 bezpośrednio utworzonych nowych miejsc pracy (EPC)²³,

²³EPC – ekwiwalent pełnego czasu pracy. Zatrudnienie w ekwiwalentach pełnego czasu pracy ustala się na podstawie proporcji czasu przepracowanego przez poszczególnych pracowników w ciągu roku sprawozdawczego w stosunku do pełnego czasu pracy obowiązującego w danej

- 23 000 studentów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu,
- 100 osób niepełnosprawnych, które uzyskały dostęp do infrastruktury uczelni.

Skutkiem projektu będzie powstanie w ramach KUL zespołu nowoczesnych, w pełni wyposażonych budynków, przystosowanych do kształcenia studentów na najwyższym poziomie, z wykorzystaniem innowacyjnych metod nauczania i prowadzenia badań, przez co doprowadzi do poprawy dostępności edukacyjnej szerokiego kręgu odbiorców.

W zakresie komplementarności z innymi projektami we wniosku o dofinansowanie wskazano dwa projekty: „Adaptacja i przebudowa budynku dawnego Gimnazjum Batorego dla potrzeb Collegium Iuridicum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II przy ulicy Spokojnej w Lublinie” realizowanego w ramach ZPORR oraz „Budowa gmachu Biotechnologii” realizowanego ze środków PO RPW. Założono zatem **komplementarność międzyfunduszową oraz międzyprogramową** („Centrum Transferu Wiedzy KUL” stanowi kontynuację projektu realizowanego w ramach ZPORR).

Sposób wykazania komplementarności we wniosku o dofinansowanie nie jest wystarczający. Beneficjent wskazuje cele i działania podejmowane w ramach projektów wskazanych jako komplementarne, jednakże nie wykazuje powiązania tych celów z planowanym we wniosku projektem.

Głównymi odbiorcami projektu są studenci KUL, a pośrednio również kadra dydaktyczna.

Projekt „Budowa i wyposażenie Interdyscyplinarnego Centrum Badań Naukowych KUL”

Celem projektu jest wzmocnienie roli KUL w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej poprzez powiązanie potencjału naukowego i kadr badawczych z potrzebami gospodarczymi regionu. Cel osiągnięty zostanie poprzez stworzenie i wyposażenie nowoczesnej infrastruktury naukowo-badawczej.

Do działań podjętych w ramach projektu należą:

- Wybudowanie i wyposażenie budynku naukowo-badawczego w tym:
  - Roboty budowlane,
  - Montaż instalacji: CO, wodno-kanalizacyjnej, elektrycznych, wentylacji i klimatyzacji, niskiego napięcia, systemów ppoż.,
  - Prace polegające na zagospodarowaniu terenu,
  - Wyposażenie w niezbędny sprzęt dostosowujący obiekt do pełnienia założonych funkcji.

W wyniku realizacji projektu osiągnięte zostaną następujące rezultaty:

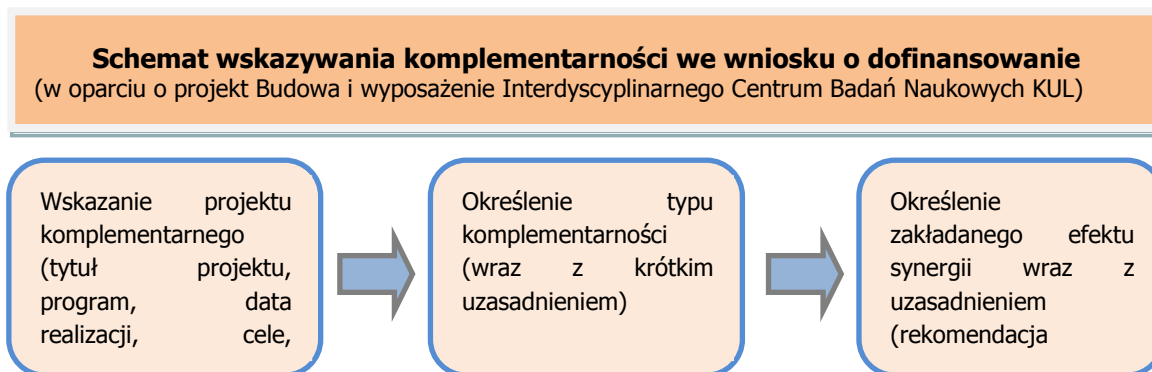
- 1780 m² powierzchni wybudowanych laboratoriów,
- 130 sztuk zakupionej aparatury badawczej,
- 20 bezpośrednio utworzonych nowych miejsc pracy,

- 15 jednostek naukowo-badawczych współpracujących z Beneficjentem w ramach Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego,
- 15 instytucji, innych niż Beneficjent, korzystających z zakupionej aparatury badawczej.

Realizacja projektu przyczyni się do zwiększenia powierzchni infrastruktury naukowo-badawczej oraz umocnienia potencjału kadry dydaktycznej KUL.

Zaprezentowanie komplementarności z innymi projektami polegało na wskazaniu zrealizowanych przez Beneficjenta projektów. W opisie uwzględniono również typy komplementarności. Beneficjent jasno wskazuje na **komplementarność geograficzną** poprzez realizację trzech projektów na ul. Konstantynów 1 w Lublinie („Budowa gmachu Biotechnologii”, „Budowa hali sportowej” oraz „Termomodernizacja obiektów KUL”) oraz **komplementarność przedmiotową** poprzez wykazanie realizacji wspólnego celu przez projekty: „Opracowanie dokumentacji technicznej renowacji Pałacu Potockich w Lublinie” oraz „Adaptacja i przebudowa budynku dawnego Gimnazjum Batorego dla potrzeb Collegium Iuridicum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II przy ulicy Spokojnej w Lublinie”. Ponadto, na podstawie zaprezentowanych projektów można stwierdzić istnienie **komplementarności międzyprogramowej oraz międzyfunduszowej**.

Rysunek 5: Schemat wskazywani komplementarności we wniosku o dofinansowanie

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Głównymi odbiorcami projektu są przedstawiciele kadry dydaktycznej uczelni. Pośrednio również studenci, a także przedstawiciele innych instytucji badawczo-rozwojowych z terenu Lubelszczyzny.

OPIS KOMPLEMENTARNOŚCI – POWIĄZANIA MIĘDZY PROJEKTAMI

Zbadanie poziomu i rodzajów komplementarności w ramach analizowanych projektów oparte zostało o macierz zależności.

Tabela 6: Macierz komplementarności RPO WL z PO RPW w obszarze innowacje i B+R

	Centrum Transferu Wiedzy KUL, RPO WL, Działanie 8.1 Infrastruktura społeczna i dydaktyczna szkół wyższych					
	Cel	Działania	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
Budowa i wyposażenie Interdyscyplinarnego Centrum Badań Naukowych KUL	2	2	1	2	1	1

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Powyższa tabela wskazuje na występowanie różnego typu komplementarności w ramach analizowanych projektów.

Projekty realizowane są na terenie miasta Lublin, a ponadto na terenie jednej uczelni. **W związku z tym występuje wysoki poziom komplementarności terytorialnej.** Co więcej, przeprowadzona analiza potwierdziła występowanie **komplementarności przedmiotowej.** Oba przedsięwzięcia poprzez inwestycje w infrastrukturę uczelni, zmierzają do poprawy jakości szkolnictwa wyższego Lubelszczyzny:

- Pierwszy projekt poprzez rozbudowę infrastruktury uczelni skierowanej do jej użytkowników. Dzięki temu wzrosnie dostępność kształcenia, oraz rozszerzona zostanie oferta edukacyjna uczelni w celu wyjścia ku potrzebom współczesnej gospodarki.
- Drugi poprzez budowę nowoczesnego, w pełni wyposażonego laboratorium umożliwiającego prowadzenie specjalistycznych badań, z wyników których korzystać będą mogły nie tylko jednostki badawcze ale także przedstawiciele gospodarki, co pozwoli na nawiązanie sieci współpracy B+R.

Najwyższy poziom komplementarności w zakresie rezultatów występuje w przypadku, gdy rezultaty projektów wpływają na siebie wzajemnie, a co za tym idzie realizacja jednego z projektów jest uzależniona od realizacji drugiego i odwrotnie. Komplementarność niniejszych projektów na poziomie rezultatów oceniona została jako średnia z tego względu, że rezultaty projektów są od siebie niezależne, ale jednocześnie wpływają na realizację wspólnego celu i w konsekwencji prowadzą do wzmocnienia konkurencyjności uczelni, a przez możliwości jakie daje realizacja projektów (współpraca z innymi jednostkami badawczo-rozwojowymi, możliwość przeniesienia wyników badań na grunt gospodarki, wysoki poziom kształcenia przy wykorzystaniu najnowocześniejszej aparatury oraz innowacyjnych metod nauczania) do wzrostu atrakcyjności całego województwa. Ukończenie budowy Centrum Transferu Wiedzy w prawdzie nie jest zależne od powstania Centrum Badań Naukowych i odwrotnie, jednak współistnienie tych projektów powoduje powstanie kompleksowej infrastruktury uczelni. Pozwoli to na wykorzystywanie innowacyjnych metod nauczania oraz prowadzenia badań, co z kolei przyczynia się do powstania kompleksowego centrum badawczo-rozwojowego, w którym możliwe jest wykorzystanie wyników prowadzonych badań w trakcie zajęć dydaktycznych ze studentami.

W pierwszym z omawianych przypadków użytkownikami projektu są studenci oraz kadra dydaktyczna. W drugim z analizowanych projektów odbiorcami jest głównie kadra dydaktyczna KUL. Dzięki wybudowaniu nowoczesnego laboratorium kadra dydaktyczna uczelni będzie mogła prowadzić specjalistyczne badania, których wyniki przedstawione zostaną studentom, co powoduje, że stają się oni pośrednio użytkownikami projektu, stąd średnia ocena komplementarności w zakresie użytkowników.

Jak pisano wcześniej w niniejszym studium przypadku komplementarność w zakresie omawianych projektów polega na ich wzajemnym uzupełnianiu się. Projekty uzupełniają się zarówno przedmiotowo, ze względu na cel oraz przestrzennie. Zatem można stwierdzić, że występuję **komplementarność sektorowa i geograficzna**, a jako, że projekty realizowane są z innych programów potwierdzone zostało istnienie **komplementarności międzyprogramowej i wewnątrzfunduszowej.**

Wzajemne uzupełnianie się projektów, a co za tym idzie występowanie zjawiska komplementarności jest równoznaczne z wystąpieniem efektu synergii. Wprawdzie funkcjonowanie omawianych projektów nie jest od siebie uzależnione jednak ich rezultaty tworzą spójną całość i prowadzą do realizacji wspólnego celu. Poprzez realizację obu projektów wzmocnieniu ulegną funkcje uczelni, co doprowadzi do powstania kompleksowego ośrodka naukowego. Rozbudowa infrastruktury mająca na celu wsparcie dydaktyki, poszerzenie oferty edukacyjnej KUL oraz wprowadzenie innowacyjnych metod nauczania przyczyni się do upowszechnienia oferty uczelni oraz wzmocnienia jej funkcji dydaktycznych. Natomiast budowa nowoczesnego laboratorium rozwinie funkcje badawcze Uniwersytetu, umożliwi to upowszechnianie wyników badań w trakcie zajęć prowadzonych w nowych obiektach. Wzmacnianie efektów projektów osiągnięte zostanie poprzez działania prowadzące do

wzmocnienia roli KUL w procesie rozwoju społeczno – gospodarczego regionu i budowy nowoczesnego społeczeństwa co z kolei przyczynia się do wzrostu konkurencyjności regionu.

4.2 Komplementarność RPO WL w obszarze szkolnictwa wyższego z inwestycjami realizowanymi w ramach PO RPW

Województwo lubelskie jest nastawione na rozwój innowacyjnych sektorów gospodarki w oparciu o istniejący potencjał naukowy. Lublin pełni rolę międzynarodowego ośrodka edukacyjnego oferującego zróżnicowany poziom kształcenia. Działa tu 13 uczelni wyższych, w tym aż 4 uniwersytety oraz 8 uczelni prywatnych. Do najważniejszych uczelni państwowych należą:

- Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS),
- Uniwersytet Medyczny w Lublinie,
- Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie,
- Politechnika Lubelska.

Regionalne ośrodki naukowe w coraz szerszym zakresie współpracują z ośrodkami w kraju i Europie²⁴. Kontynuacja rozpoczętych prac badawczych i sprowadzenie ich na wyższy poziom ograniczane jest przez braki aparaturowe oraz przestarzały sprzęt naukowo – badawczy. W niedalekiej przyszłości brak specjalistycznej aparatury uniemożliwi włączanie się Wydziałów w międzynarodowe projekty badawcze. W tym kontekście pozyskiwanie dostępnych środków UE jest dla uczelni wyższych szansą unowocześnienia bazy dydaktyczno – naukowej, która z kolei umożliwi konkurowanie ze światowymi jednostkami naukowymi.

POTENCJALNA KOMPLEMENTARNOŚĆ

Dofinansowanie działań związanych z rozwojem szkolnictwa wyższego można uzyskać z kilku programów operacyjnych. Stąd też Działanie 8.1. Infrastruktura dydaktyczna i społeczna szkół wyższych RPO WL jest komplementarne z PO KL, PO IG, PO RPW, PO IiŚ.

Komplementarność z PO KL potencjalnie zaistnieć może w następujących obszarach:

- **Priorytet III** Wysoka jakość systemu oświaty:
  - Działanie 3.1 Modernizacja systemu zarządzania i nadzoru w oświacie²⁵,
  - Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia²⁶,
- **Priorytet IV** Szkolnictwo wyższe i nauka:
  - Działanie 4.1 Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy,
  - Działanie 4.2 Rozwój kwalifikacji kadr systemu B+R i wzrost świadomości roli nauki w rozwoju gospodarczym,
- **Priorytet IX** Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach:
  - Działanie 9.3 Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego²⁷,
  - Działanie 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty²⁸.

²⁴ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego Rozdział 1.1. Diagnoza stanu obecnego – mocne i słabe strony lubelskiego rynku innowacyjnego. 12

²⁵ w zakresie przygotowania kadr badawczych w dziedzinie badań edukacyjnych, m.in. poprzez uruchomienie studiów podyplomowych i studiów doktoranckich.

²⁶ w zakresie uruchomienia nowego typu studiów wyższych i podyplomowych przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela.

²⁷ w zakresie kształcenia w formach szkolnych osób dorosłych z własnej inicjatywy zainteresowanych uzupełnieniem lub podwyższeniem swojego wykształcenia i kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

Komplementarność z PO RPW potencjalnie zaistnieć może w następujących obszarach:

- **Oś priorytetowa I** Nowoczesna gospodarka:
  - Działanie I.1. Infrastruktura uczelni²⁹.

Komplementarność z PO IIŚ potencjalnie zaistnieć może w następujących obszarach:

- **Oś priorytetowa XI** Kultura i dziedzictwo kulturowe:
  - Działanie 11.3 Infrastruktura szkolnictwa artystycznego³⁰.
- **Oś priorytetowa XIII** Infrastruktura szkolnictwa wyższego:
  - Działanie 13.1 Infrastruktura szkolnictwa wyższego³¹.

Komplementarność z PO IG potencjalnie zaistnieć może w następujących obszarach:

- **Priorytet I** Badania i rozwój nowoczesnych technologii:
  - Działanie 1.1. Wsparcie badań naukowych dla budowy gospodarki opartej na wiedzy³²,
  - Działanie 1.2. Wzmocnienie potencjału kadrowego nauki³³,
  - Działanie 1.3. Wsparcie projektów B+R na rzecz przedsiębiorców realizowanych przez jednostki naukowe³⁴.
- **Priorytet II** Infrastruktura sfery B+R:
  - Działanie 2.1. Rozwój ośrodków o wysokim potencjale badawczym³⁵,
  - Działanie 2.2. Wsparcie tworzenia wspólnej infrastruktury badawczej jednostek naukowych³⁶.

²⁸ w zakresie dostosowanie kwalifikacji nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz kadr administracyjnych instytucji systemu oświaty (poprzez studia podyplomowe i studia wyższe) do wymogów związanych ze strategicznymi kierunkami rozwoju regionów, zmianą kierunków kształcenia, zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje oraz zmieniająca się sytuacją demograficzną w systemie oświaty

²⁹ gdzie wspierane są przedsięwzięcia, które tworzą warunki dla rozwoju regionalnej gospodarki opartej na wiedzy, wpływają na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i konkurencyjność województw Polski Wschodniej

³⁰ w zakresie rozwoju oraz poprawy stanu infrastruktury uczelni artystycznych

³¹ gdzie finansowane będą projekty mające na celu rozwój i unowocześnienie infrastruktury służącej prowadzeniu działalności dydaktycznej na poziomie wyższym oraz działalności rozwojowej, naukowo-badawczej powiązanej z dydaktyką na priorytetowych kierunkach

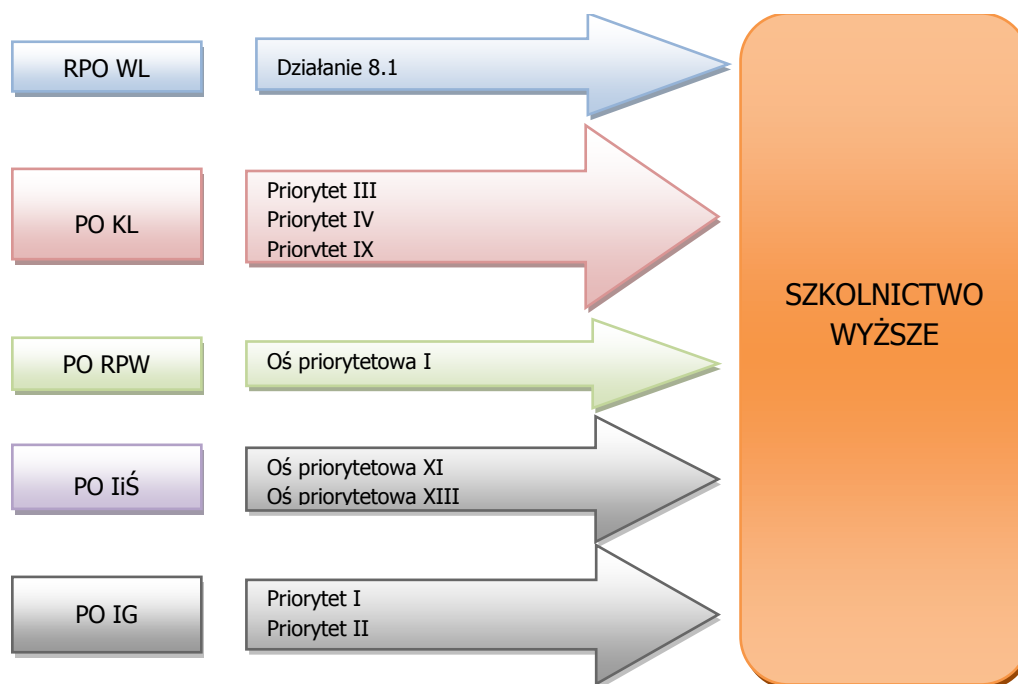
³² w zakresie ukierunkowania badań naukowych na dziedziny i dyscypliny naukowe, które mogą mieć duży wpływ na szybki rozwój cywilizacyjno-gospodarczy kraju i budowę gospodarki opartej na wiedzy

³³ w zakresie stymulowania rozwoju jakościowego kadry naukowej, jak i współpracy międzynarodowej

³⁴ w zakresie projektów badawczych ukierunkowanych na bezpośrednie zastosowanie w praktyce na potrzeby branży / gałęzi gospodarki lub projektów badawczych, które przyczynić się będą do rozwiązywania najbardziej aktualnych problemów społecznych

³⁵ w zakresie rozwoju infrastruktury ośrodków naukowych o wysokim potencjale, specjalistycznych laboratoriów badawczych oraz projektów realizowanych w zakresie Polskiej Mapy Drogowej w dziedzinie Dużych Obiektów Infrastruktury Badawczej

³⁶ w zakresie rozwoju obiektów infrastruktury badawczej służących budowaniu współpracy naukowej między różnymi krajowymi ośrodkami badawczymi.

Rysunek 6: Potencjalna komplementarność RPO WL, PO KL, PO RPW, PO IIŚ i PO IG

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROJEKTÓW

Województwo lubelskie, a w szczególności Lublin stanowi ważny ośrodek akademicki. Uczelnie wyższe starają się pozyskać środki na rozwój z różnych źródeł i realizują wiele projektów³⁷. Z uwagi na fakt, iż w potencjale naukowo-badawczym należy upatrywać szansy rozwoju społeczno-gospodarczego województwa lubelskiego, ważne jest aby środki przeznaczone na ten cel były jak najefektywniej wydatkowane. Taką możliwość daje realizacja projektów komplementarnych.

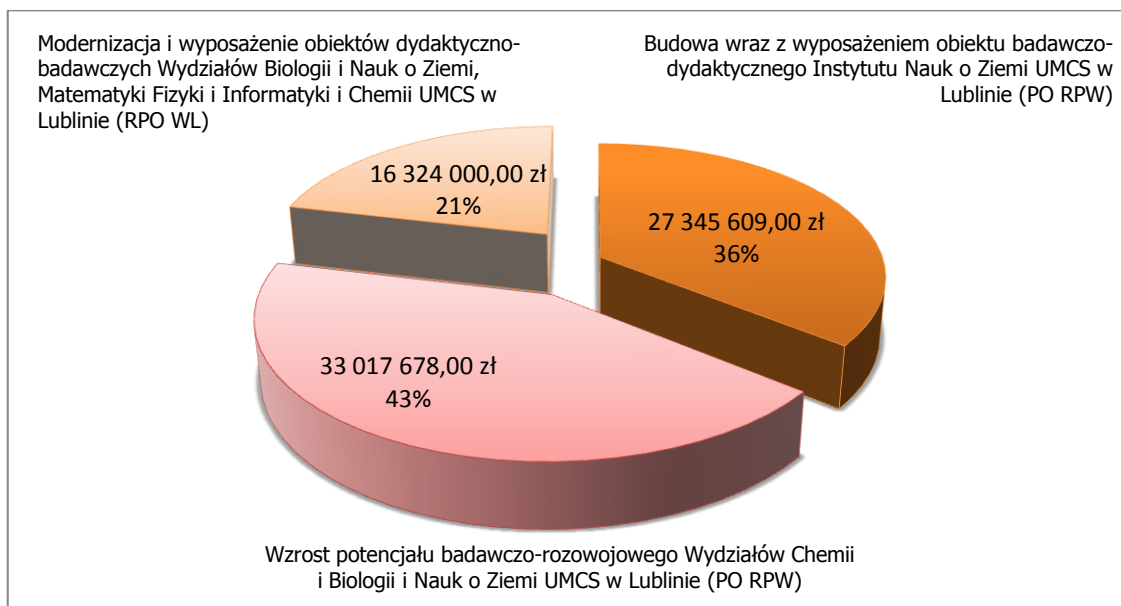
Z uwagi na dużą liczbę projektów realizowanych przez uczelnie wyższe województwa lubelskiego w ramach różnych programów operacyjnych, bardzo wysoko należy ocenić **komplementarność sektorową** w tym obszarze. Dzięki temu następuje koncentracja środków UE na ważnym z punktu widzenia rozwoju województwa obszarze. Wysoki poziom osiąga również **komplementarność geograficzna**, ponieważ większość projektów jest realizowanych na terenie Lublina. W tej sytuacji trzeba skoncentrować się na komplementarności funkcyjnej. Zadbaj o to aby przyjmowane do dofinansowania projekty uzupełniały się w celu wspierania określonych, kluczowych dla rozwoju społeczno – gospodarczego regionu obszarów nauki.

Ze środków PO RPW na terenie województwa lubelskiego realizowanych jest 9 projektów, z czego 3 przez Politechnikę Lubelską, 2 UMCS, 2 Uniwersytet Medyczny w Lublinie oraz po jednym przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II i Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Chełmie.

W ramach niniejszego studium przypadku szczegółowej analizie zostanie poddana komplementarność projektów realizowanych przez UMCS. Wartość wybranych do analizy projektów zaprezentowano poniżej.

³⁷ Liczba projektów w zakresie szkolnictwa wyższego realizowanych w poszczególnych województwach finansowanych ze środków PO RPW, PO IIŚ, PO IG, RPO lubelskie - 44, podkarpackie - 28, warmińsko – mazurskie – 22, podlaskie - 15, świętokrzyskie – 10.

Wykres 2: Wartość projektów komplementarnych w obszarze szkolnictwa wyższego

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

OPIS PRZYPADKU

- Tytuł projektu: **„Modernizacja i wyposażenie obiektów dydaktyczno - badawczych Wydziałów Biologii i Nauk o Ziemi, Matematyki, Fizyki i Informatyki oraz Wydział Chemii UMCS w Lublinie”**
- Nazwa programu operacyjnego: Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego, Oś Priorytetowa VIII: Infrastruktura społeczna, Działanie 8.1 Infrastruktura społeczna i dydaktyczna szkół wyższych
- Nazwa Beneficjenta: Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie
- Zasięg terytorialny: Lublin

Celami nadrzędnymi projektu są:

- poprawa jakości kształcenia poprzez modernizację istniejącej infrastruktury technicznej UMCS,
- zakup nowoczesnego wyposażenia dydaktyczno – badawczego,
- stworzenie lepszych warunków do podnoszenia kwalifikacji pracowników, studentów i mieszkańców regionu.

W ramach niniejszego projektu zostaną zaadaptowane pomieszczenia i zakupiony nowy sprzęt dla Wydziałów Chemii, Biologii i Nauk o Ziemi oraz Matematyki, Fizyki i Informatyki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Zakres projektu obejmuje modernizację i rozwój bazy dydaktyczno-naukowej niezbędnej do wzrostu efektywności kształcenia na każdym stopniu studiów wszystkich realizowanych kierunków i specjalności. Zakres szczegółowy to częściowa modernizacja istniejącej infrastruktury technicznej w zakresie niezbędnym do zapewnienia dalszego rozwoju bazy dydaktyczno-naukowej, zakup sprzętu laboratoryjnego i aparatury. Projekt przewiduje również przystosowanie sal dydaktycznych do wyższych, obowiązujących standardów nauczania.

Realizacja celu projektu przyniesie efekty w postaci:

- poprawy stanu infrastruktury lokalowej oraz sprzętowej i aparaturowej trzech Wydziałów UMCS mających największy udział w transferze innowacji,
- wykorzystania potencjału naukowego i dydaktycznego UMCS dla rozwoju gospodarczego i społecznego województwa,
- ułatwienia dostępu do wiedzy dzięki nowoczesnemu sprzętowi,
- przygotowania UMCS do aktywnego udziału w poprawie konkurencyjności inwestycyjnej regionu.

W polu dotyczącym komplementarności znalazły się informacje na temat trzech projektów komplementarnych. Projekty są realizowane ze środków programów operacyjnych perspektywy 2007-2013 (PO RPW, PO IG, RPO WL), mamy więc do czynienia z **komplementarnością międzyprogramową**. Wymienione projekty są obecnie realizowane bądź dopiero planowane przez UMCS i dotyczą budowy obiektów badawczo - dydaktycznych, realizacji badań naukowych i prac rozwojowych oraz informatyzacji uczelni. Beneficjent przedstawił krótkie uzasadnienie dotyczące komplementarności, projekty stanowią kontynuację większego przedsięwzięcia.

- Tytuł projektu: „**Wzrost potencjału badawczo-rozwojowego Wydziałów Chemii i Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie**”
- Nazwa programu operacyjnego: Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej, Oś priorytetowa I: Nowoczesna Gospodarka, Działanie I.3. Wspieranie innowacji
- Nazwa Beneficjenta: Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie
- Zasięg terytorialny: Lublin

Głównym celem projektu jest przyspieszenie tempa rozwoju gospodarczego, budowania konkurencyjności i znaczenia regionu poprzez zwiększenie potencjału badawczo – rozwojowego Uniwersytetu Marii Curie - Skłodowskiej w Lublinie. Zostanie on zrealizowany poprzez osiągnięcie szeregu celów szczegółowych takich jak:

- podniesienie jakości zaplecza badawczo – rozwojowego UMCS,
- podniesienie kompetencji i praktycznych umiejętności studentów UMCS,
- dostosowanie ofert badawczych UMCS do potrzeb lokalnej i regionalnej gospodarki i jej specyfiki przy wykorzystaniu potencjału zaplecza naukowego Wydziału,
- zwiększenie aktywności przedsiębiorstw we wdrażaniu innowacji poprzez transfer wiedzy na linii nauka – gospodarka,
- udostępnienie wyników badań przedsiębiorcom w postaci publikacji oraz realizacji badań celowych, tematycznych.

Przedmiotem realizowanego projektu jest w szczególności zakup, dostawa i montaż nowoczesnej aparatury naukowo-badawczej na potrzeby prowadzenia badań przez Wydział Chemii oraz Wydział Biologii i Nauk o Ziemi. Łącznie zakupionych zostanie 80 sztuk specjalistycznej aparatury badawczej (26 dla Wydziału Chemii i 54 dla Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi) oraz 7 sztuk mebli laboratoryjnych, w tym 2 digestoriów.

Realizacja projektu umożliwi pozyskanie specjalistycznej aparatury naukowo-badawczej i unowocześnienie wyposażenia laboratoriów. Efektem tego będzie m.in. wzrost:

- liczby nowych badań,

- liczby nowych obszarów tematycznych,
- liczby nowych projektów,
- nowych rozwiązań wdrożonych przez podmioty gospodarcze korzystające z wyników badań opracowywanych przez naukowców UMCS.

Aparatura naukowa wykorzystywana będzie przez wiele różnych zespołów badawczych na Wydziałach. Założono wzrost wskaźników rezultatu takich jak: liczba projektów badawczych rozwojowych i celowych realizowanych przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury oraz liczba przedsiębiorstw korzystających z usług zmodernizowanych laboratoriów.

Rezultaty projektu przyczynią się do:

- rozwoju transferu innowacyjnych rozwiązań do podmiotów gospodarczych funkcjonujących w regionie,
- włączania się UMCS w realizację międzynarodowych projektów badawczych wymagających dysponowania najwyższej jakości aparaturą badawczą,
- budowy konkurencyjności firm z regionu działających w strategicznych branżach dla regionu: m.in. spożywczej, ochrony środowiska, medycznej, farmaceutycznej, które samodzielnie nie mają możliwości przeprowadzania badań służących wdrożeniu nowoczesnych technologii i innowacyjnych rozwiązań,
- wzrostu transferu wiedzy na linii nauka – gospodarka i zacieśnienie współpracy obu sektorów.

We wniosku o dofinansowanie projektu wskazano powiązanie Projektu z projektami realizowanymi z innych środków. Wymieniono te same projekty, które wskazano we wniosku o dofinansowanie projektu „Wzrost potencjału badawczo-rozwojowego Wydziałów Chemii i Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie”. Beneficjent nie przedstawił żadnego uzasadnienia dotyczącego komplementarności, wymienił jedynie wraz z krótkim opisem realizowane projekty. Nie zostały wskazane powiązania pomiędzy projektami, wspólne cele jakie są przez nie realizowane.

- Tytuł projektu: **„Budowa wraz z wyposażeniem obiektu badawczo-dydaktycznego Instytutu Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie”**,
- Nazwa programu operacyjnego: Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej, Oś priorytetowa I: Nowoczesna Gospodarka, Działanie I.1. Infrastruktura uczelni,
- Nazwa Beneficjenta: Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie,
- Zasięg terytorialny: Lublin.

Celem ogólnym projektu jest poprawa konkurencyjności gospodarki województw Polski Wschodniej poprzez zwiększenie potencjału dydaktycznego i naukowo - badawczego Instytutu Nauk o Ziemi UMCS. W wyniku realizacji projektu nastąpi:

- podniesienie jakości kształcenia w Instytucie Nauk o Ziemi (INoZ) poprzez zwiększenie wiedzy praktycznej absolwentów,
- poprawa spójności organizacyjnej INoZ poprzez zlokalizowanie wszystkich Zakładów i Pracowni w jednym kompleksie oraz stworzenie laboratoriów spełniających standardy analityczne,

- poprawa warunków kształcenia poprzez zmniejszenie liczby osób w grupach oraz zapewnienie odpowiedniego standardu sal dydaktycznych.

Przedmiotem projektu jest budowa budynku badawczo-dydaktycznego Instytutu Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie oraz wyposażenie laboratoriów badawczych i pracowni specjalistycznych w niezbędną aparaturę badawczą na potrzeby laboratoriów Zakładów: Gleboznawstwa, Geologii i Ochrony Litosfery oraz Hydrografii. Oprócz nich, projekt zakłada utworzenie w budynku sal dydaktycznych, pomieszczeń administracyjnych oraz zakup wyposażenia podstawowego. W wyniku realizacji projektu powstanie dwukondygnacyjny budynek badawczo - dydaktyczny o powierzchni użytkowej 4111,5 m².

W przypadku omawianego projektu we wniosku o dofinansowanie znalazł się taki sam opis projektów komplementarnych jak w projekcie „Wzrost potencjału badawczo-rozwojowego Wydziałów Chemii i Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie”.

OPIS KOMPLEMENTARNOŚCI – POWIĄZANIA MIĘDZY PROJEKTAMI

Tabela 7: Macierz komplementarności RPO WL z PO RPW w zakresie szkolnictwa wyższego

	Modernizacja i wyposażenie obiektów dydaktyczno - badawczych Wydziałów Biologii i Nauk o Ziemi, Matematyki Fizyki i Informatyki i Chemii UMCS w Lublinie				
	Cel	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
Wzrost potencjału badawczo-rozwojowego Wydziałów Chemii i Biologii i Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie (PO RPW)	2	2	2	2	2
Budowa wraz z wyposażeniem obiektu badawczo-dydaktycznego Instytutu Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie (PO RPW)	2	1	2	2	2

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Zakres rzeczowy wszystkich projektów omawianych w ramach studium przypadku wspiera jakość infrastruktury UMCS oraz jej wyposażania. Poprzez zapewnienie odpowiedniego zaplecza badawczo - rozwojowego może wpływać na podnoszenie jakości kształcenia studentów. Wszystkie działania mają na celu wspieranie lokalnej i regionalnej gospodarki, we wdrażaniu nowoczesnych i innowacyjnych rozwiązań, budowaniu jej konkurencyjności, dynamizacji rozwój regionu, jednocześnie przeciwdziałając jego marginalizacji.

Projekty stanowią część większego, zaplanowanego przedsięwzięcia polegającego na unowocześnianiu bazy dydaktyczno – naukowej UMCS, dostosowanie jej do ewaluacyjnych potrzeb nauczycieli akademickich, studentów, otoczenia społeczno – gospodarczego, gospodarki innowacyjnej. Planowane są również jego kolejne etapy, m.in. stypendia doktoranckie dla studentów Wydziałów Chemii oraz Biologii i Nauk o Ziemi w ramach PO KL oraz „ECOTECH-COMPLEX - Człowiek, Środowisko, Produkcja”, projekt wpisany na listę indykatywną PO IG.

Rysunek 7: Komplementarność analizowanych projektów

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Projekty są powiązane przede wszystkim problemowo, posiadają wspólną ideę, polegającą na podniesieniu jakości badań prowadzonych na UMCS oraz zwiększeniu dostępności wyników badań naukowych. Zakresy rzeczowe projektów RPO WL oraz Nr 1 PO RPW są powiązane na dwóch Wydziałach: na Wydziale Chemii i na Wydziale Nauk o Ziemi. Z PO RPW nabywany jest tylko sprzęt, natomiast z RPO prowadzone są zarówno prace remontowo-budowlane, jak i zakup sprzętu. Projekt Nr 2 PO RPW jest inwestycją polegającą na budowie oraz wyposażeniu od podstaw nowego budynku dla Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. W analizowanym przypadku zachodzi również **komplementarność geograficzna**, w ramach RPO WL nastąpi modernizacja pracowni i wykonanie części prac remontowo-budowlanych. Natomiast aparatura, która zostanie zakupiona ze środków PO RPW, częściowo będzie zlokalizowana w tych pomieszczeniach, które będą wyremontowane. Wszystkie omawiane projekty dotyczą budowy, modernizacji i doposażenia infrastruktury szkolnictwa wyższego, stąd też mamy do czynienia z **komplementarnością sektorową**.

Projekt Nr 1 PO RPW wykorzystuje rezultaty projektu finansowanego z RPO WL. W kilku przypadkach konieczne było wcześniejsze specjalne przygotowanie pomieszczenia, żeby mogła być zainstalowana aparatura zakupiona w ramach projektu Nr 1 PO RPW. Gdyby nie realizacja inwestycji z RPO WL nie byłoby miejsca na nabywany w ramach projektu Nr 1 PO RPW sprzęt, pomieszczenia nie spełniałyby określonych wymagań. W przypadku drugiego projektu realizowanego ze środków PO RPW nie ma bezpośredniej zależności osiąganych rezultatów od realizacji projektu z RPO WL. Użytkownikami projektów będą przede wszystkim pracownicy i studenci obecnego Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi oraz Instytutu Nauk o Ziemi.

Realizacja projektów komplementarnych pozwala oczekiwać **efektów synergicznych** w kilku obszarach. Kadra badawcza oraz studenci będą mieli możliwość korzystania jednocześnie z rezultatów kilku projektów. Będą pracować na nowoczesnej aparaturze i dzięki temu zyskają szansę, że w przyszłości zasila kadry badawcze w różnych instytutach naukowo-badawczych, znajdą zatrudnienie w różnych przedsiębiorstwach przemysłowych. Natomiast pracownicy naukowcy, którzy będą korzystali z tej aparatury, będą w stanie sami podnosić swoją wiedzę i umiejętności, ale też tą wiedzę przekazywać. Realizacja projektu przyczyni się również do uzyskania wartości dodanej, w postaci podwyższenia świadomości konieczności podejmowania inicjatyw mających na celu rozwój innowacyjnej gospodarki przez przedsiębiorstwa. Nowe zaplecze badawczo - dydaktyczne będzie miało wpływ na wzrost transferu wiedzy na linii nauka – gospodarka i zacieśnienie współpracy obu sektorów.

Wyżej przeprowadzona analiza pozwala ocenić, że pomiędzy projektami RPO WL oraz Nr 1 PO RPW zachodzi **komplementarność na bardzo wysokim poziomie** natomiast RPO WL oraz Nr 2 PO RPW na poziomie wysokim. W zaprezentowanym układzie projekty mogą stanowić modelowe rozwiązanie w jaki sposób uczelnie wyższe wykorzystywać mogą środki z UE, aby realizować swoje cele rozwojowe i działać na rzecz regionu.

4.3 Komplementarność projektów realizowanych na terenie miasta Lublin w ramach RPO WL z projektami realizowanymi w ramach PO IG oraz PO RPW w zakresie wzmacniania potencjału miasta i jego zdolności do pełnienia funkcji metropolitalnych.

Celem niniejszego studium jest zdiagnozowanie komplementarności międzyprogramowej w zakresie projektów realizowanych w ramach RPO WL, PO IG oraz PO RPW. Niniejsze studium przypadku pozwoli na zbadanie występowania rzeczywistej komplementarności oraz jej nasilenia.

POTENCJALNA KOMPLEMENTARNOŚĆ

III Oś priorytetowa Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne.

Głównym celem osi jest „wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych”.³⁸

Projekty realizowane są w ramach dwóch działań:

- 3.1 Tworzenie terenów inwestycyjnych,
- 3.2 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich.

Działanie 3.1 skierowane jest na poprawę atrakcyjności inwestycyjnej województwa, czego konsekwencją będzie wzrost napływu kapitału inwestycyjnego, zarówno krajowego jak i zagranicznego. W ramach działania wsparciem objęte są projekty infrastrukturalne mające na celu kompleksowe zagospodarowanie terenów inwestycyjnych.

Zakładana komplementarność z innymi programami operacyjnymi dotyczy:

- **Oś priorytetowa VI PO IG** Polska gospodarka na rynku międzynarodowym:
  - Działanie 6.2 Rozwój sieci centrów obsługi inwestorów i eksporterów oraz powstanie nowych terenów inwestycyjnych,
    - poddziałanie 6.6.2 Wsparcie działań studyjno – koncepcyjnych w ramach przygotowania terenów inwestycyjnych dla projektów inwestycyjnych.
- **I Osi priorytetowej PO RPW** Nowoczesna Gospodarka:
  - Działanie 1.3 Wspieranie innowacji.

Działanie 3.2 ma na celu przywrócenie zdegradowanym obszarom miejskim funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, społecznych i kulturalnych, a także zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu oraz poprawę warunków życia mieszkańców. Wsparcie w ramach niniejszego działania udzielane jest projektom zmierzającym do kompleksowej rewitalizacji wybranych obszarów miast.

Działanie 3.2 RPO WL jest komplementarne z:

- **Osią V PO RPW** Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne,
  - Działanie 5.2 Trasy rowerowe.

W czasie realizacji badania w ramach Działania 3.2 RPO WL nie było podpisanej żadnej umowy o dofinansowanie w związku z czym analiza nie objęła niniejszego Działania.

W zakresie wzmacniania potencjału i funkcji metropolitalnych miasta w ramach komplementarności z innymi interwencjami finansowanymi ze środków UE zdiagnozowano komplementarność z III osią priorytetową PO Rozwój Polski Wschodniej Wojewódzkie ośrodki wzrostu. W ramach działań tej osi priorytetowej komplementarność powinna występować z działaniem 5.3 i 7.1 RPO WL.

³⁸Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, s. 66

W ramach III osi priorytetowej PO RPW na terenie miasta Lublin planowana jest realizacja trzech projektów:

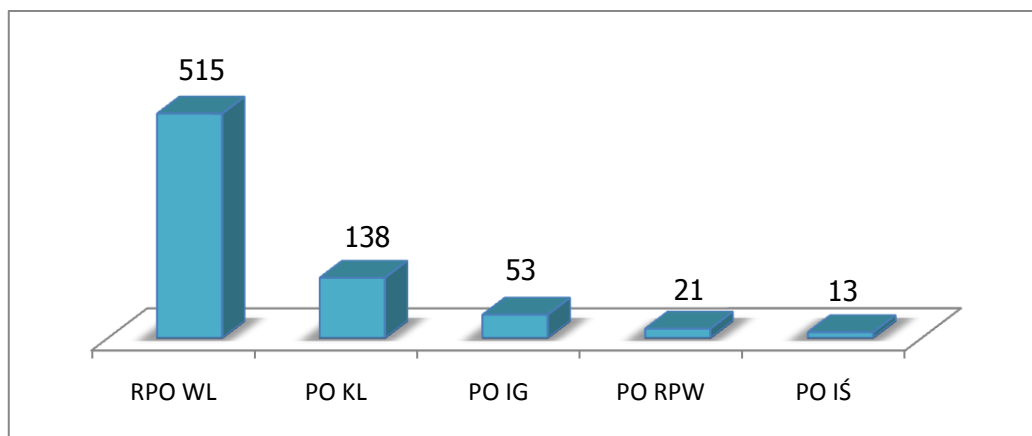
- Zintegrowany system miejskiego transportu publicznego – Lublin, w ramach działania 3.1 PO RPW,
- Realizacja drugiego etapu budowy Regionalnego Centrum Targowo-Wystawienniczego w Lublinie, w ramach Działania 3.2,
- Lubelskie Centrum Konferencyjne, w ramach Działania 3.2.

W momencie wyboru próby do studium przypadku projekty te były na etapie pre-umowy, co mogłoby uniemożliwić uzyskanie pełnych informacji w zakresie objętym badaniem. W związku z tym zostały wyłączone z analizy.

PROJEKTY REALIZOWANE NA TERENIE MIASTA LUBLIN ZMIERZAJĄCE DO WZMOCNIENIA JEGO POTENCJAŁU I FUNKCJI METROPOLITALNYCH

Projekty realizowane ze środków unijnych na terenie miasta Lublin zdiagnozowane zostały na podstawie list Beneficjentów, którzy podpisali umowy w ramach poszczególnych programów. W aktualnym okresie programowania na terenie Lublina realizowanych jest wiele projektów, których źródłem finansowania są fundusze unijne. Najwięcej, 515 projektów, realizowanych jest w ramach RPO WL (podczas gdy na terenie całego województwa w ramach RPO podpisano 1692 umowy). Na drugim miejscu pod względem ilości realizowanych projektów plasuje się PO KL – 138 projektów, następnie PO IG – 53 projekty. W ramach PO RPW w Lublinie realizowanych jest 21 projektów, a w ramach PO IiŚ – 13 projektów.

Wykres 3: Projekty realizowane w Lublinie w ramach poszczególnych programów operacyjnych

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Wśród projektów realizowanych w ramach RPO WL w Lublinie 422 to przedsięwzięcia z I i II osi priorytetowej – projekty skierowane na wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw regionu poprzez stymulowanie ich rozwoju, podniesienie konkurencyjności i innowacyjności.

Przykładowe działania podejmowane w tym zakresie to:

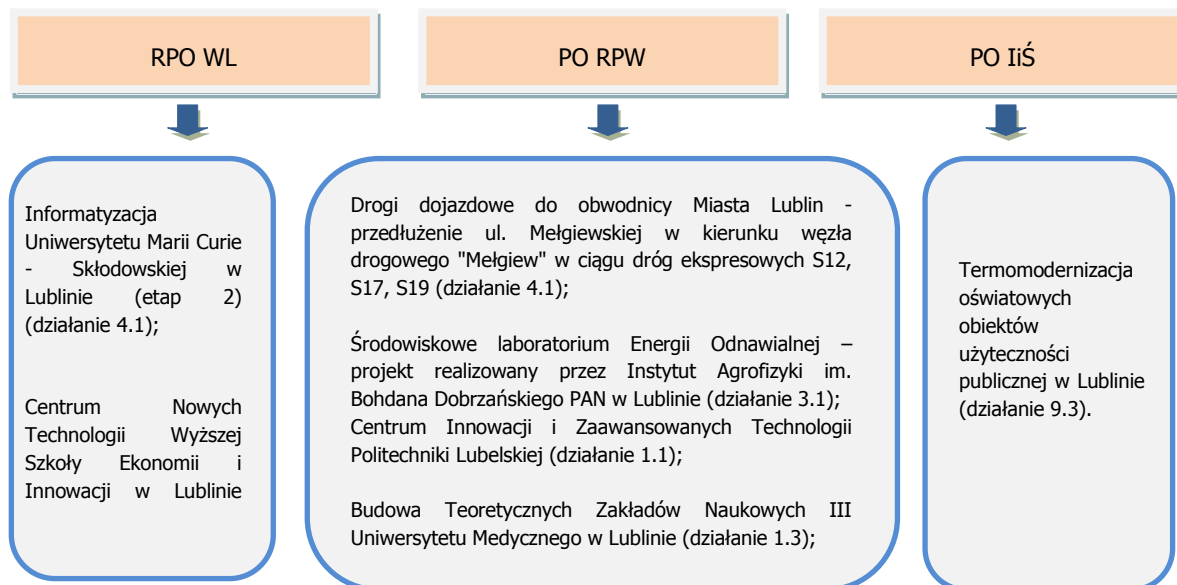
- W ramach I osi priorytetowej:
  - „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstwa poprzez budowę własnego zaplecza technologicznego do obsługi dźwiękowej i multimedialnej różnych wydarzeń kulturalnych” realizowany przez firmę Audiosystem Sp. z o.o. (działanie 1.1),
  - „Dywersyfikacja działalności firmy poprzez zakup innowacyjnego centrum obróbczego CNC i uruchomienie nowych usług” realizowany przez Ośrodek Kwalifikacji Jakości Wyrobów i Rzeczoznawstwa SIMPTTEST(działanie 1.1),
  - „Innowacja produktowa w budownictwie drogowym wprowadzana przez 'Recykling-Lublin sp. z o.o.’” (działanie 1.2),
  - „Zasadnicze unowocześnienie procesu produkcji 3 produktów leczniczych w oparciu o innowacyjne technologie” (działanie 1.3),
  - „Rozwój i wzrost konkurencyjności firmy INWENT poprzez uruchomienie produkcji wymienników ciepła, z wykorzystaniem innowacyjnej linii technologicznej” (działanie 1.3),
  - „Zakup badań i środków trwałych niezbędnych do rozpoczęcia produkcji drutów proszkowych przez Wolco sp. z o.o” (działanie 1.6),
  - „Przygotowanie Firmy Omega do wdrożenia oraz doradztwo podczas implementacji innowacyjnej technologii informacyjnej” (działanie 1.7).
- W ramach II osi priorytetowej:
  - „Wzmocnienie kapitałowe Regionalnego Funduszu Pożyczkowego Lubelskiej Fundacji Rozwoju” (działanie 2.1.1),
  - „Rozwój infrastruktury dla Klastra Usług Finansowych” (działanie 2.3).

Ponadto w ramach schematu A działania 2.4 Marketing gospodarczy realizowane są projekty (38) zmierzające do uczestnictwa przedsiębiorstw w różnym rodzaju targach i wystawach.

Przytoczone powyżej przykłady projektów, tak jak pozostałe przedsięwzięcia realizowane w ramach osi I i II RPO WL zmierzają do realizacji jednego celu – podniesienia konkurencyjności i innowacyjności lubelskich przedsiębiorstw. W omawianych osiach priorytetowych występuje **zatem komplementarność sektorowa**. Ponadto, poprzez zlokalizowanie inwestycji na terenie miasta Lublina można mówić o **komplementarności terytorialnej**. Jednak w kontekście przytoczonej w niniejszym studium przypadku definicji funkcji metropolitarnych należy stwierdzić, że projekty te wpływają na wzmocnienie potencjału miasta do pełnienia funkcji metropolii jedynie pośrednio poprzez rozwój małych przedsiębiorstw i wzmocnienie ich konkurencyjności.

W ramach osi priorytetowych III-VIII RPO WL na terenie Lublina realizowanych jest łącznie 49 projektów.

**Przykładowe projekty współfinansowane ze środków europejskich
wzmacniające funkcje metropolitalne miasta Lublin**

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Przeprowadzona analiza projektów współfinansowanych z funduszy europejskich realizowanych na terenie Lublina pozwala stwierdzić, że najbardziej komplementarnymi i jednocześnie przyczyniającymi się do podnoszenia potencjału miasta są projekty infrastrukturalne realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego oraz projekty realizowane przez uczelnie wyższe zmierzające do rozwoju współpracy z sektorem B+R. Równocześnie należy zwrócić uwagę na niewielką ilość tego typu projektów.

Najwięcej projektów przyczyniających się do wzmacniania funkcji metropolitalnych Lublina realizowanych jest w ramach RPO WL oraz PO RPW. Występuje pomiędzy nimi komplementarność międzyprogramowa, sektorowa oraz terytorialna. Poprzez przygotowanie terenów inwestycyjnych i kompleksowe ich skomunikowanie, a także rozbudowę infrastruktury uczelni wyższych projekty te przyczyniają się do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej miasta, promocji innowacyjności i rozpowszechniania wyników prac badawczo – rozwojowych. W konsekwencji prowadzi do stworzenia w Lublinie centrum współpracy nauki i gospodarki, wykorzystania nowoczesnych technologii oraz budowy nowoczesnego społeczeństwa, a więc cech charakterystycznych dla metropolii.

Omówione powyżej projekty przyczyniają się do wzmacniania potencjału miasta w sposób bezpośredni. Prowadzona analiza wykazała realizowanie na terenie Lublina wielu działań pośrednio przyczyniających się do wzmocnienia funkcji metropolitalnych miasta m.in. poprzez wspieranie rozwoju i konkurencyjności przedsiębiorstw np. w ramach RPO WL, PO IG, PO KL.

Projekty realizowane w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka są przede wszystkim skierowane na rozwój przedsiębiorstw oraz upowszechnienie dostępu do różnego rodzaju e-usług. Podobnie jak działania podejmowane w ramach I i II osi priorytetowej RPO przyczyniają się do wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw, w tym zlokalizowanych w Lublinie.

Przykładowe projekty realizowane w ramach PO IG na terenie miasta to:

- „Stworzenie systemu B2B w węźle wymiany handlowej jakim jest SPOŁEM Spółdzielnia Pracy Handlowo-Produkcyjna w Lublinie” (działanie 8.2),
- „Interaktywny system usługowy dedykowany dla firm z branży urody i relaksu” (działanie 8.1),
- „Rozwój przedsiębiorstwa GT85 Polska Sp. z o.o. poprzez eksport.” (działanie 6.1).

Analizując projekty realizowane na terenie Lublina nie można pominąć projektów skierowanych na rozwój kapitału ludzkiego. Metropolia to również nowoczesne społeczeństwo. W ramach PO KL realizowanych jest wiele projektów nastawionych na rozwój zasobów ludzkich w Lublinie, jednak nie wpływają one bezpośrednio na wzmocnienie funkcji metropolitalnych miasta. Dominują przedsięwzięcia skierowane na rozszerzenie kompetencji zawodowych mieszkańców miasta, projekty realizowane przez szkoły mające na celu wzrost poziomu wiedzy uczniów, oraz wprowadzenie innowacyjnych form nauczania, a także inicjatywy wzmacniające przedsiębiorczość mieszkańców poprzez tworzenie własnych firm.

Podsumowując przeprowadzoną analizę należy stwierdzić, że ilość projektów bezpośrednio przyczyniających się do wzmocnienia funkcji metropolitalnych Lublina jest niewielka. Niemniej jednak cechują się wysokim poziomem komplementarności terytorialnej i sektorowej. Ponadto poprzez realizowane działania uzupełniają się wzajemnie, a jako, że realizowane są w ramach różnych programów operacyjnych można mówić o komplementarności międzyprogramowej.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROJEKTÓW

Proces metropolizacji jest wynikiem zjawiska urbanizacji i globalizacji. Związany jest z kształtowaniem się nowego typu struktury przestrzennej, skupianiem rozwoju w wybranych, uzyskujących przewagę nad innymi jednostkami oraz międzynarodowe znaczenie fragmentami przestrzeni. Działania zmierzające do kształtowania i wzmocnienia funkcji metropolitalnych miast powinny skupiać się m.in. wokół budowy i oddawania do użytku inwestycji infrastrukturalnych poprawiających zewnętrzną i wewnętrzną dostępność miast tworzących układ metropolitalny oraz uzbrajaniu i udostępnianiu terenów inwestycyjnych w celu podnoszenia konkurencyjności gospodarki.³⁹

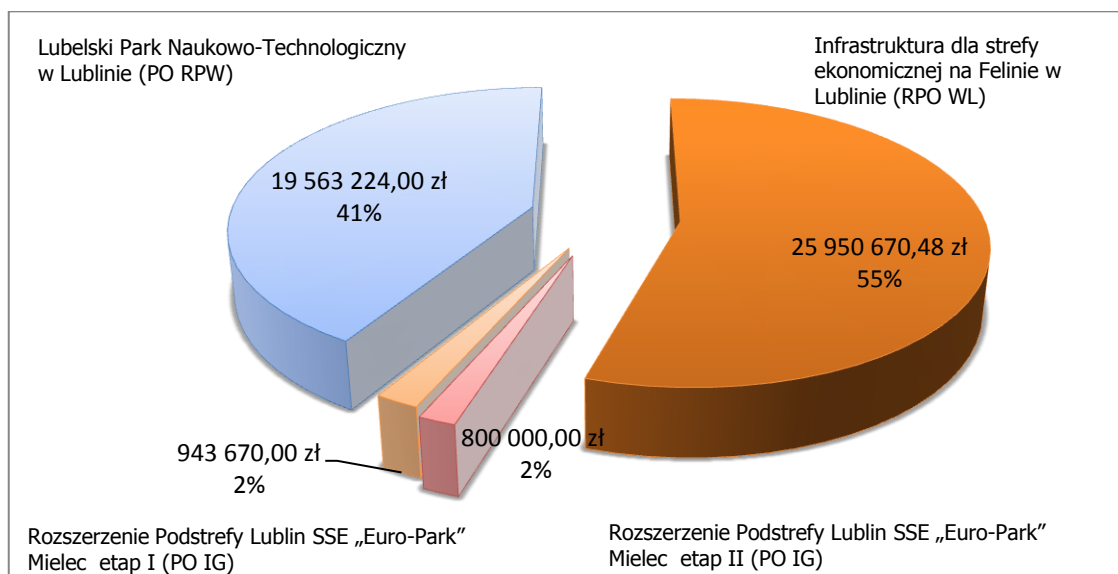
W kontekście powyższej definicji do analizy, jako szczególnie komplementarne wybrane zostały następujące projekty:

- W ramach działania 3.1 RPO WL *Tworzenie terenów inwestycyjnych* projekt „Infrastruktura dla strefy ekonomicznej na Felinie w Lublinie”,
- W ramach poddziałania 6.2.2. PO IG *Wsparcie działań studyjno-koncepcyjnych w ramach przygotowania terenów inwestycyjnych dla projektów inwestycyjnych* – projekt „Rozszerzenie Podstrefy Lublin SSE „Euro-Park” Mielec I i II etap,
- Działanie 1.3 PO RPW *Wspieranie innowacji* projekt „Lubelski Park Naukowo-Technologiczny w Lublinie”.

³⁹ Markowski T., Funkcje metropolitalne pięciu stolic województw wschodnich, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2006r.

Wartość projektów zaprezentowano na wykresie

Wykres 4: Wartość projektów wpływających na wzmocnienie funkcji metropolitalnych Lublina

Źródło: Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Wspólnym celem projektów analizowanych w omawianym obszarze jest wzmocnienie potencjału oraz zdolności metropolitalnych Lublina.

W ramach wskazanych do studium przypadku działań realizowanych w poszczególnych programach na terenie Lublina do dofinansowania wybrano niewiele projektów, oprócz projektów poddanych analizie w ramach studium, na terenie Lublina realizowany jest jeszcze jeden projekt w ramach Działania 3.1 RPO WL „Infrastruktura dla aktywizacji gospodarczej w dzielnicy Bursaki i Rudnik w Lublinie” (którego realizacja jeszcze się nie rozpoczęła, planowana jest na czerwiec 2011 roku).

Mimo, że w ramach trzech programów liczba projektów zmierzających do wzmacniania potencjału i funkcji metropolitalnych Lublina jest niewielka to można wskazać, typy występującej komplementarności. **Jest to komplementarność przedmiotowa, ale głównie geograficzna.**

Szczegółową analizę komplementarności w zakresie wzmacniania funkcji metropolitalnych Lublina przeprowadzono poniżej.

OPIS PRZYPADKU

Projekt „Infrastruktura dla strefy ekonomicznej na Felinie w Lublinie” RPO WL, działanie 3.1 Tworzenie terenów inwestycyjnych

Celem projektu jest budowa brakujących elementów uzbrojenia terenów inwestycyjnych w dzielnicy Lublina - Felin, niezbędnych dla funkcjonowania Podstrefy Lublin, która stanowi część SSE Euro-Park Mielec.

W ramach projektu zrealizowano następujące działania:

- Wybudowano sieć dróg wewnętrznych (w tym budowa i przebudowa drogi gminnej),
- Wybudowano sieć wodociągową i kanalizacyjną (kanalizacja sanitarna i deszczowa),

- Zagospodarowano tereny w pasie drogowym: wybudowano chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie uliczne, 3 zatoki autobusowe, plac nawrotowy, oraz zieleńce wzdłuż ciągów komunikacyjnych).

Uzbrojenie terenów inwestycyjnych ma na celu podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej miasta w obszarze Podstrefy poprzez kompleksowe przygotowanie terenów i stworzenie dzięki temu korzystnych warunków powstawania przedsiębiorstw.

Zakładane rezultaty projektu to:

- 361 bezpośrednio utworzonych nowych etatów (EPC),
- 13 inwestycji o wartości 284 995 600,00 zł,
- 12 firm funkcjonujących na terenach inwestycyjnych.

Realizacja projektu przyczyni się do powstania nowych miejsc pracy i rozwoju przedsiębiorczości. Ponadto, umiejscowienie na terenie Podstrefy firm z sektora średnich i wysokich technologii wpłynie na nawiązanie współpracy w obszarze B+R, co w konsekwencji spowoduje wzrost konkurencyjności miasta.

Odbiorcami efektów projektu są głównie inwestorzy, przedsiębiorcy, planujący umiejscowienie swojego przedsiębiorstwa na terenie Podstrefy, ale także ośrodki akademickie, podmioty naukowo-badawcze.

We wniosku o dofinansowanie w zakresie komplementarności wskazano głównie projekty inwestycyjne oraz projekty zmierzające do nawiązania współpracy w zakresie B+R finansowane z różnych źródeł (funduszy przedakcesyjnych, programów realizowanych w perspektywie 2004-2006, obecnie trwającego okresu programowania i środków własnych gminy). Szczególnie istotne dla niniejszej analizy jest wskazanie jako komplementarnego „Rozszerzenie Podstrefy Lublin SSE „Euro-Park” Mielec”. Zaprezentowane we wniosku o dofinansowanie projekty wskazują na występowanie zarówno komplementarności **międzyokresowej jak i międzyfunduszowej**, a także **komplementarności międzyprogramowej**. Zbyt niski jest jednak stopień szczegółowości występującej komplementarności. We wniosku wskazano bowiem projekty komplementarne nie wykazując ich wzajemnego powiązania.

Projekt „Rozszerzenie Podstrefy Lublin SSE „Euro-Park” Mielec I i II etap PO IG, działanie 6.2, poddziałanie 6.2.2 Wsparcie działań studyjno-koncepcyjnych w ramach przygotowania terenów inwestycyjnych dla projektów inwestycyjnych

Głównym celem zarówno I jak i II etapu projektu jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej miasta Lublin poprzez kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych do powstawania innowacyjnych przedsiębiorstw. Projekt realizowany jest przez Miasto Lublin. **Odbiorcami efektów projektu są inwestorzy, przedsiębiorstwa stosujące rozwiązania innowacyjne, ośrodki naukowo-badawcze.**

W ramach I etapu projektu zrealizowano następujące działania:

- Opracowanie koncepcji zagospodarowania terenu, w tym ocena stanu infrastruktury technicznej, analiza kosztów uzbrojenia,
- Opracowanie dotyczące kompleksowych badań geotechnicznych,
- Opracowanie studium wykonalności,
- Opracowanie harmonogramów procesu inwestycyjnego,
- Raport o oddziaływaniu na środowisko naturalne.

W ramach II etapu zrealizowano:

- Opracowanie dokumentacji technicznej i budowlano-wykonawczej na budowę ulic wraz z infrastrukturą techniczną, oświetleniem, odwodnieniem, kanalizacją sanitarną i wodociągiem dla II etapu Strefy Ekonomicznej w Lublinie.

Rezultaty zakładane w ramach I i II etapu projektu to:

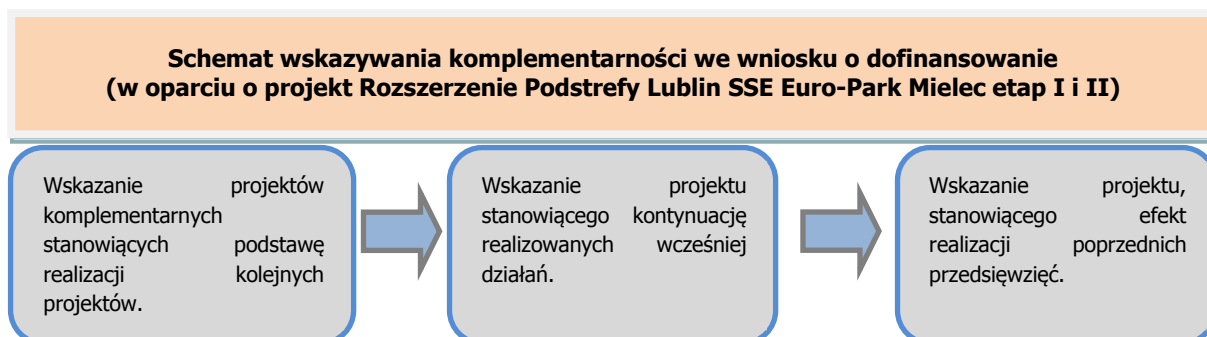
- 15 nowopowstałych inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach w ramach I etapu, oraz 9 inwestycji w ramach etapu II,
- 1000 nowych miejsc pracy powstałych na przygotowanych terenach w wyniku I etapu projektu, oraz 470 miejsc pracy w II etapie.

Dokumentacja powstała w ramach pierwszego etapu realizacji projektu wykorzystana została do realizacji inwestycji, natomiast dokumentacja z drugiego etapu projektu posłużyła do opracowania wniosku o dofinansowanie budowy infrastruktury technicznej na terenie rozszerzonej Podstrefy w ramach działania 1.3 Wspieranie innowacji PO Rozwój Polski Wschodniej.

We wnioskach o dofinansowanie obu projektów Beneficjent wykazał komplementarność z innymi realizowanymi przez siebie działaniami inwestycyjnymi co pozwala stwierdzić istnienie komplementarności międzyprogramowej oraz wewnątrzfunduszowej.

W odróżnieniu do projektu realizowanego w ramach RPO WL Beneficjent wykazał powiązanie efektów realizowanych projektów oraz ich wpływ na planowane w ramach PO IG działania. Powiązanie projektów zilustrowano poniżej.

Rysunek 8: Schemat wskazywania komplementarności we wniosku o dofinansowanie

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Projekt „Lubelski Park Naukowo-Technologiczny w Lublinie” PO Rozwój Polski Wschodniej 1.3 Wspieranie innowacji

Beneficjentem jest Samorząd Województwa Lubelskiego. **Celem projektu jest wybudowanie segmentu II i I Parku o przeznaczeniu biurowym i biurowo-socjalnym.** Realizacja inwestycji umożliwi stworzenie i udostępnienie przedsiębiorcom i instytucjom naukowo-badawczym profesjonalnej infrastruktury do prowadzenia wysokiej aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw w tym efektywnego wykorzystania przez przemysł wiedzy i badań naukowych w ramach Inkubatora Technologicznego oraz poprawę warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej – rozwoju i dyfuzji przedsięwzięć innowacyjnych. **Grupami docelowymi do których skierowany jest projekt są przedsiębiorcy, jednostki badawczo-rozwojowe oraz uczelnie wyższe.**

Działania realizowane w ramach projektu:

- Wybudowanie obiektu o łącznej powierzchni: 2104,30 m²,
- Wyposażenia budynku w infrastrukturę niezbędną do funkcjonowania inkubatora technologicznego,
- Uruchomienie w wybudowanej infrastrukturze inkubatora technologicznego.

Dzięki realizacji projektu osiągnięte zostaną następujące rezultaty:

- stworzenie kompleksowej oferty wsparcia innowacyjnych firm,
- uzyskanie wskaźnika 21 firm działających na terenie instytucji otoczenia biznesu (inkubatora technologicznego),
- uzyskanie wskaźnika 21 przedsiębiorstw korzystających z usług wybudowanej infrastruktury.

Usługi świadczone w Parku Technologicznym przyczynią się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw oraz ułatwią wdrażanie innowacji, utworzenie Inkubatora Technologicznego zacieśni współpracę jednostek naukowo-badawczych.

We wniosku o dofinansowanie projektu wykazano komplementarność z inwestycjami realizowanymi przez innych Beneficjentów (nie tylko z projektami własnymi). Beneficjent wskazuje zarówno projekty realizowane ze środków własnych, budżetu Państwa oraz funduszy w ramach obecnej perspektywy finansowej. Analiza wskazanych projektów pozwala zdiagnozować występowanie **komplementarności wewnątrzfunduszowej oraz międzyprogramowej**.

OPIS KOMPLEMENTARNOŚCI – POWIĄZANIA MIĘDZY PROJEKTAMI

Wyniki diagnozy poziomu i rodzajów komplementarności zostały ukazane w poniższej tabeli.

Tabela 8: Macierz komplementarności RPO WL, PO IG oraz PO RPW w zakresie wzmocnienia potencjału miasta Lublin i jego zdolności do pełnienia funkcji metropolitalnych

	Tworzenie terenów inwestycyjnych projekt Infrastruktura dla strefy ekonomicznej na Felinie w Lublinie				
	Cel	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
Wsparcie działań studyjno-koncepcyjnych w ramach przygotowania terenów inwestycyjnych dla projektów inwestycyjnych – projekt Rozszerzenie Podstrefy Lublin SSE „Euro-Park” Mielec I etap	2	1	2	2	2
Wsparcie działań studyjno-koncepcyjnych w ramach przygotowania terenów inwestycyjnych dla projektów inwestycyjnych – projekt „Rozszerzenie Podstrefy Lublin SSE „Euro-Park” Mielec II etap	2	1	2	2	2
Lubelski Park Naukowo-Technologiczny w Lublinie	2	0	2	2	1

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Przeprowadzona analiza wskazuje na występowanie wysokiego poziomu **komplementarności terytorialnej oraz sektorowej** pomiędzy analizowanymi projektami. Występuje ona aż w czterech z pięciu badanych zakresów.

Wysoki poziom komplementarności terytorialnej poniekąd wynika z założenia problematyki badawczej niniejszego studium – ocenie podlegać miały projekty realizowane na terenie miasta Lublin. Jednak na wysoką ocenę w tym zakresie wpływa również fakt, że wszystkie trzy projekty zlokalizowane zostały w obszarze Strefy Ekonomicznej, bądź terenach do niej przyległych. Projekt „Infrastruktura dla strefy

ekonomicznej na Felinie w Lublinie” realizowany ze środków RPO WL umiejscowiony jest na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Euro-Park” Mielec, oba projekty realizowane w ramach PO IG „Rozszerzenie Podstrefy Lublin SSE „Euro-Park” Mielec I i II zlokalizowane zostały również na tym terenie, natomiast Park Naukowo-Technologiczny znajduje się na terenach graniczących ze Strefą.

Na omawianym terenie realizowane są również inne projekty jak np. „Rozbudowa Regionalnego Portu Lotniczego: Port Lotniczy Lublin S.A. (Świdnik)” finansowany z kontraktu wojewódzkiego oraz RPO WL. Taka lokalizacja analizowanych projektów pozwala na stworzenie kompleksowo uzbrojonych, doskonale skomunikowanych terenów atrakcyjnych inwestycyjnie.

Przeprowadzona analiza potwierdziła również występowanie **komplementarności przedmiotowej** na wysokim poziomie. Każdy z analizowanych projektów zmierza do realizacji takiego samego celu – podniesienia atrakcyjności Strefy Ekonomicznej.

Pomiędzy analizowanymi projektami zdiagnozowano następujące zależności:

- I etapu projektu zmierzającego do rozszerzenia Podstrefy Ekonomicznej wynika bezpośrednio z realizacji projektów w ramach RPO WL. Zainteresowanie potencjalnych inwestorów uzbrajanymi terenami zrodziło potrzebę poszerzenia tych obszarów.
- II etapu projektu w ramach PO IG jest bezpośrednią kontynuacją pierwszego projektu. Obydwa projekty zmierzają do przygotowania dokumentacji pod inwestycje. II etap jest bezpośrednio uzależniony od pierwszego ponieważ dokumentacja w ramach tego projektu stanowi uzupełnienie dokumentacji powstałej w I etapie.
- W przypadku działań realizowanych w ramach projektu „Lubelski Park Naukowo-Technologiczny w Lublinie” poziom komplementarności oceniony został jako średni z tego względu, że realizacja projektów nie jest ze sobą w żaden sposób powiązana.

Rysunek 9: Komplementarność projektów realizowanych w ramach RPO WL, PO IG oraz PO RPW

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

W ramach analizy studiów przypadku ocena komplementarności rezultatów projektów skierowana została na wzajemne wykorzystanie ich rezultatów. Wg tak przyjętej metodologii średni poziom komplementarności występuje w przypadku projektów realizowanych w ramach PO IG, które stanowią pośredni efekt realizacji projektu w ramach RPO WL. Projekt rozbudowy Lubelskiego Parku Technologicznego nie jest w żaden sposób powiązany z projektem RPO WL w zakresie wykorzystania jego rezultatów, zatem poziom komplementarności oceniono jako neutralny. Jednakże nie powoduje to braku efektu synergii.

Analizowane w ramach niniejszego studium przypadku projekty cechują się wysokim poziomem komplementarności: obok terytorialnej i przedmiotowej występuje **komplementarność międzyprogramowa**. Zdiagnozowano następujące tendencje:

- w ramach komplementarności RPO WL z PO IG: niesymetryczne dopełnianie się projektów (jeden projekt jest dopełnieniem drugiego, co oznacza, że drugi projekt nie osiągnie efektów bez realizacji pierwszego): projekt realizowany w ramach PO IG powstał w wyniku rezultatów uzbrojenia terenów inwestycyjnych w ramach RPO WL,
- w ramach komplementarności RPO WL Z PO RPW: uzupełnianie się projektów (projekty uzupełniają się przedmiotowo lub przestrzennie, a osiąganie efektów jednego z nich nie zależy od drugiego) projekty powstały niezależnie, ale ich efekty powodują wzmocnienie funkcji metropolitalnych miasta poprzez tworzenie kompleksowo uzbrojonych terenów inwestycyjnych.

Na skutek realizacji analizowanych projektów stwierdzono występowanie efektu synergii. Poprzez realizację tego samego celu – działań zmierzających do poszerzenia terenów inwestycyjnych SSE projekty wpływają na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Lublina. Zlokalizowanie na uprzednio przygotowanych terenach inwestycyjnych przedsiębiorstw oraz Parku Technologicznego zachęci kolejnych inwestorów do lokalizowania tam swoich siedzib, co w konsekwencji może doprowadzić do powstania licznych sieci współpracy. W przypadku projektów realizowanych w ramach PO IG efekt synergii zostaje wzmocniony poprzez zapewnienie komplementarności na poziomie projektowania inwestycji przy uwzględnieniu istniejącej infrastruktury.

Projekty realizowane w ramach RPO WL oraz PO IG przez miasto i gminę Lublin stanowią przykład dobrych praktyk w zakresie realizacji zasady komplementarności i synergii, dzięki uzupełnianiu rezultatów jednego projektu poprzez realizację kolejnych.

4.4 Komplementarności projektów RPO WL z projektami realizowanymi w ramach PO RPW i PO IiŚ w zakresie zwiększania dostępności komunikacyjnej regionu

Pod względem dostępności komunikacyjnej obszar Polski Wschodniej, w tym również województwo lubelskie, należy do najbardziej peryferyjnych w skali Europy. Niedostateczne są połączenia komunikacyjne między województwami Polski Wschodniej, ale także połączenia tego obszaru ze stolicą i z centrum kraju. Położenie województwa lubelskiego przy wschodniej granicy Polski i Unii Europejskiej ma wpływ na uwarunkowania gospodarcze województwa. Rozwój infrastruktury drogowej jest podstawowym czynnikiem dla dalszego rozwoju gospodarczego województwa.

Do najpoważniejszych problemów rozwojowych należą:

- niska jakość infrastruktury drogowej,
- brak dróg ekspresowych,
- niedostosowane do potrzeb ruchu tranzytowego układy komunikacyjne miast wsi.

Główne działania, jakie należy podjąć w celu wpłynięcia na atrakcyjność i spójność terytorialną województwa, to przede wszystkim zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu poprzez stworzenie infrastruktury umożliwiającej sprawne powiązanie transportowe województwa z głównymi ośrodkami gospodarczymi w kraju i Europie.

Inwestycje drogowe na terenie województwa lubelskiego mogą być finansowane m.in. ze środków Unii Europejskiej. Działania w tym zakresie są realizowane w ramach Osi Priorytetowej V: Transport RPO WL poprzez:

- usprawnienie powiązań komunikacyjnych o znaczeniu regionalnym,
- poprawę jakości wewnątrzregionalnych połączeń komunikacyjnych o znaczeniu lokalnym,
- poprawę jakości funkcjonowania systemów transportu publicznego oraz zwiększenie mobilności mieszkańców,
- zwiększenie udziału transportu kolejowego w przewozach pasażerskich i towarowych,
- poprawę lotniczej dostępności komunikacyjnej regionu oraz zwiększenie mobilności mieszkańców.

Szczególne znaczenie dla poprawy dostępności komunikacyjnej regionu odgrywa Działanie 5.1. Regionalny układ transportowy. Projekty realizowane w ramach działania przyczynią się do poprawy atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej regionu oraz zwiększą dostęp do obiektów kluczowych dla rozwoju województwa: terenów inwestycyjnych, atrakcji turystycznych, przejść granicznych czy ośrodków miejskich.

POTENCJALNA KOMPLEMENTARNOŚĆ

Z potencjalną komplementarnością z Osią Priorytetową V: Transport RPO WL mamy do czynienia w przypadku:

Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej

- **Osi priorytetowej III** Wojewódzkie ośrodki wzrostu:
  - Działanie III.1 Systemy miejskiego transportu zbiorowego.⁴⁰
- **Osi priorytetowej IV:** Infrastruktura transportowa:
  - Działanie IV.1. Infrastruktura drogowa.⁴¹

Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko

- **Osi priorytetowej VI** Drogowa i lotnicza sieć TEN-T (Transeuropejskie Sieci Transportowe)⁴²
- **Osi priorytetowej VII** Transport przyjazny środowisku⁴³,
- **Osi priorytetowej VIII** Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe⁴⁴.

⁴⁰ Działania będą komplementarne w zakresie: miejskiego zbiorowego (publicznego) transportu oraz zbiorowego (publicznego) transportu lokalnego, w tym kolejowego, budowy i modernizacji sieci dróg regionalnych, lokalnych, powiatowych, gminnych, torowisk, sieci energetycznych i podstacji trakcyjnych, zakupu i montażu urządzeń z zakresu telematyki, zakupu i montażu urządzeń służących bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego, budowy systemów parkingów „Parkuj i Jedź” („Park&Ride” czy „Bike&Ride”).

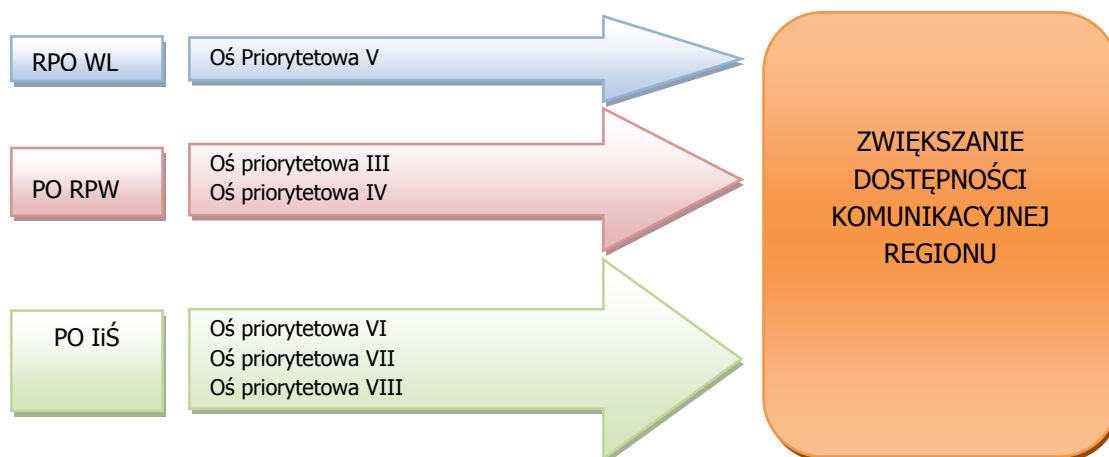
⁴¹ Celem działania jest poprawa powiązań z krajowym i międzynarodowym układem transportowym. Program objął wsparciem działania z zakresu budowy i modernizacji ważnych odcinków dróg wojewódzkich oraz obwodnic w ciągach dróg krajowych na obszarze Polski. Realizacja przedsięwzięć w ramach IV osi priorytetowej przyczyni się do poprawy jakości dróg oraz usprawnienia połączeń komunikacyjnych pomiędzy dużymi ośrodkami i pozostałymi obszarami Polski Wschodniej.

⁴² w zakresie przedsięwzięć dotyczących dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, infrastruktury portów lotniczych spoza sieci TEN-T, indywidualnych projektów dotyczących dróg krajowych wskazanych przez zarząd województwa w ramach mechanizmu kompensacyjnego, przedsięwzięciami w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego na drogach podlegających JST poza drogami krajowymi w miastach na prawach powiatu, inteligentnymi systemami transportowymi na drogach podlegających JST poza drogami krajowymi w miastach na prawach powiatu.

⁴³ w zakresie przedsięwzięć dotyczących modernizacji regionalnej sieci linii kolejowych i zakupu taboru, przedsięwzięć w zakresie transportu publicznego.

⁴⁴ w zakresie przedsięwzięć dotyczących dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, infrastruktury portów lotniczych spoza sieci TEN-T, indywidualnych projektów dotyczących dróg krajowych wskazanych przez zarząd województwa w ramach mechanizmu kompensacyjnego.

Rysunek 10: Komplementarność potencjalna RPO WL, PO RPW i PO IiŚ w zakresie zwiększania dostępności komunikacyjnej regionu

Źródło: Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROJEKTÓW

Ze środków V osi priorytetowej RPO WL zrealizowano 138 projektów, z czego tylko 12 z Działania 5.1. Większość inwestycji na terenie województwa ma charakter lokalny. Najistotniejszy wpływ na dostępność komunikacyjną regionu mają drogi o charakterze regionalnym. Duże znaczenie w tym zakresie ma również projekt „Rozbudowa Regionalnego Portu Lotniczego: Port Lotniczy Lublin S.A. (Świdnik)”. Dotychczas na terenie województwa lubelskiego zrealizowano 6 projektów w ramach PO RPW i PO IiŚ⁴⁵.

W ramach Działania 4.1 PO RPW zrealizowano 3 projekty:

- Budowa obwodnicy m. Hrubieszowa w ciągu DK nr 74 Janów Lubelski - granica państwa,
- Drogi dojazdowe do obwodnicy Miasta Lublin - przedłużenie ul. Mełgiewskiej w kierunku węzła drogowego Mełgiew w ciągu dróg ekspresowych S12, S17, S19,
- Budowa obwodnicy m. Frampol w ciągu DK nr 74 Janów Lubelski - granica państwa.

Natomiast w ramach PO IiŚ zrealizowano 3 projekty:

- Działanie 6.1 Przebudowa ulic: Legionów (DK 17, 74), Al. Jana Pawła II (DK 17) i Hrubieszowskiej (DK 74) w Zamościu.
- Działanie 8.1 Przebudowa skrzyżowania: al. Solidarności – ul. Dolna 3-go Maja – ul. B.Prusa w ciągu DK 12, 17 w Lublinie,
- Działanie 8.2 Budowa obwodnicy m. Kraśnik w ciągu dróg krajowych nr 19 Suwałki - Rzeszów i nr 74 Kielce – Kraśnik.

Z uwagi na niewielką liczbę zrealizowanych projektów w ramach programów centralnych trudno mówić o dużym zakresie występowania komplementarności. W przypadku inwestycji transportowych w pierwszej kolejności oczekiwana jest komplementarność geograficzna, gdy projekty drogowe są odcinkami jednego większego korytarza transportowego. W drugiej kolejności można mieć do czynienia z komplementarnością problemową, gdy odcinki dróg nie mają bezpośredniego połączenia, ale ich

⁴⁵ Liczba projektów drogowych realizowanych ze środków PO RPW i PO IiŚ w poszczególnych województwach Polski Wschodniej jest zbliżona. Najwięcej projektów jest realizowanych w województwie warmińsko-mazurskim (5 PO IiŚ i 3 PO RPW), natomiast najmniej po jednym projekcie w województwie podlaskim. Na tym tle województwo lubelskie osiąga wynik powyżej średniej.

realizacja na tym samym szlaku drogowym wpływa na zwiększenie dostępności komunikacyjnej. Analiza projektów, których realizacja się zakończyła oraz tych w trakcie realizacji pokazuje, że rzadko mamy do czynienia z komplementarnością geograficzną. Jako przykłady projektów komplementarnych geograficznie podać można:

- „Budowa obwodnicy m. Hrubieszowa w ciągu DK nr 74 Janów Lubelski - granica państwa” i „Kontynuacja przebudowy drogi przygranicznej Nr 3432 L Hrubieszów - Kryłów - Dołhobyczów - Granica Państwa”,
- „Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin-Wysokie-Biłgoraj-Sieniawa-Przeworsk-Kańczuga-Dynów-Grabownica Starzeńska na odcinku od km 72+800 do km 85+972,43 o długości 13,17243 km Frampol-Biłgoraj” i „Budowa obwodnicy m. Frampol w ciągu drogi krajowej nr 74 Janów Lubelski – granica państwa”.

OPIS PRZYPADKU

Jako najlepszy przykład realizacji komplementarnych projektów wybrano 3 inwestycje związane z modernizacją drogi krajowej nr 74 i drogi wojewódzkiej nr 835.

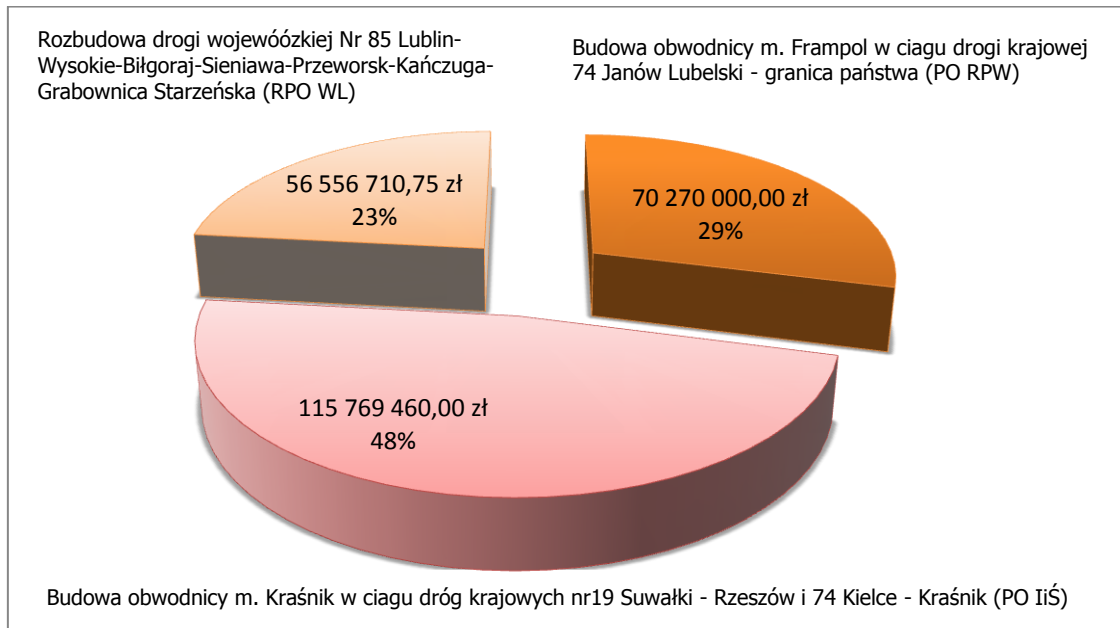
Miasto Frampol leży na skrzyżowaniu dwóch znaczących dla województwa lubelskiego szlaków drogowych:

- Droga krajowa (DK) nr 74 jest szlakiem drogowym łączącym Sulejów koło Piotrkowa Trybunalskiego z Kielcami, Zamościem i Przejściem Granicznym z Ukrainą w Zosinie (przebieg zachód-wschód). Stanowi ona połączenie terenów wschodniej Polski z regionami centralnej i południowo – zachodniej części kraju, prowadzi ruch do drogowego przejścia granicznego na granicy polsko – ukraińskiej w Zosinie i pośrednio do międzynarodowego drogowego przejścia granicznego w Hrebennem. W województwie lubelskim DK nr 74 stanowi dojazd do znacznego obszaru południowej części regionu pozbawionego innych dróg krajowych.
- Droga wojewódzka nr 835 łącząca Lublin z Grabownicą Starzeńską, 16 km na północ od Sanoka. Przebiega nią tranzyt z Lublina do Biłgoraja, Przemysła, Przeworska i Sanoka. Jest jednym z głównych szlaków drogowych województwa lubelskiego i podkarpackiego. Jest wykorzystywana nie tylko jako połączenie Lublina z Rzeszowem, ale poprzez odcinki dróg krajowych jako połączenie z przejściami granicznymi w Krościenku, Barwinku i Medyce (przebieg północ-południe).

Na wykresie zaprezentowano wartość omawianych projektów.

Wykres 5: Wartość projektów komplementarnych w zakresie zwiększania dostępności komunikacyjnej regionu

Źródło: Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Na terenie miasta Frampol droga krajowa nr 74 oraz droga wojewódzka nr 835 przebiegały przez ścisłe centrum miasta prowadząc m.in. ciężki ruch tranzytowy. W tych okolicznościach budowa obwodnicy stanowiła jedyne rozwiązanie pozwalające wyprowadzić ruch tranzytowy poza miasto i przenieść skrzyżowanie dwóch szlaków komunikacyjnych z jego centrum.

- Tytuł projektu: **Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin-Wysokie-Biłgoraj-Sieniawa-Przeworsk-Kańczuga-Dynów-Grabownica Starzeńska na odcinku od km 72+800 do km 85+972,43 o długości 13,17243 km Frampol-Biłgoraj.**
- Nazwa Beneficjenta: Województwo Lubelskie. Instytucją odpowiedzialną za realizację Projektu jest Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie.
- Nazwa programu operacyjnego: RPO WL Oś Priorytetowa V: Transport, Działanie 5.1 Regionalny układ transportowy
- Zasięg terytorialny: obszar powiatu biłgorajskiego (Gmina Frampol oraz Biłgoraj)Wartość projektu: 56 559 710,75 zł

Głównym celem Projektu jest poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Lubelszczyzny. Natomiast cele pośrednie, wynikające z realizacji inwestycji, to:

- podniesienie konkurencyjności gospodarczej i turystycznej województwa lubelskiego, poprzez rozbudowę drogi wojewódzkiej Nr 835,
- poprawa parametrów technicznych drogi wojewódzkiej Nr 835 oraz skrócenie czasu przejazdu drogą,
- poprawa bezpieczeństwa użytkowników korzystających z przedmiotowej drogi.

W efekcie realizacji projektu powstaną produkty takie jak 13,17 km przebudowanej drogi wojewódzkiej, 10 zmodernizowanych skrzyżowań, obiekt mostowy, zatoki autobusowe.

Realizacja projektu jest ważna ze względów społecznych i gospodarczych. Wzmocnienie konstrukcji nawierzchni umożliwi poruszanie się pojazdów samochodowych, co będzie służyć rozwojowi gospodarczemu miejscowości i gmin powiatu biłgorajskiego oraz zwiększaniu atrakcyjności inwestycyjnej Lubelszczyzny. Realizacja Projektu będzie pozytywnie oddziaływać na cały region w aspekcie poprawy jakości powiązań województwa lubelskiego z województwem podkarpackim i usprawnienia powiązań wewnątrzregionalnych pomiędzy miejscowościami z południowej części województwa lubelskiego.⁴⁶

Beneficjent we wniosku o dofinansowanie wskazał projekty powiązane. Były one finansowane z różnych źródeł, do których należą ZPORR i budżet Województwa Lubelskiego. Projekty te były komplementarne problemowo i dotyczyły m.in. modernizacji drogi nr 835. Projekty „Rozbudowa drogi woj. Nr 835 odcinek od km 70+750 do km 72+800 w m. Frampol” i „Remont ulicy Lubelskiej w Biłgoraju w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin – Wysokie – Biłgoraj – Sieniawa – Przeworsk – Kańczuga – Dynów – Grabownica Starzeńska” stanowiły pierwszy etap rozbudowy drogi wojewódzkiej Nr 835. Pozostałe dwa ze wskazanych projektów obejmowały modernizację innych dróg wojewódzkich, nie uzupełniały się terytorialnie i w ich przypadku trudno mówić o właściwej komplementarności. W wniosku nie znalazły się informacje odnośnie projektów komplementarnych realizowanych w obecnej perspektywie.

- Tytuł projektu **„Budowa obwodnicy m. Frampol w ciągu drogi krajowej nr 74 Janów Lubelski – granica państwa”**
- Nazwa Beneficjenta: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Lublinie
- Nazwa programu operacyjnego: PO RPW Priorytet IV Infrastruktura transportowa, Działanie VI.1 Infrastruktura drogowa
- Zasięg terytorialny: gminy Frampol i Dzwola, okolice Frampola

Przedmiotem projektu „Budowa obwodnicy m. Frampol w ciągu DK nr 74 Janów Lubelski – granica państwa” jest budowa 4,376 km obwodnicy m. Frampol w ciągu drogi krajowej nr 74, która stanowi połączenie komunikacyjne województwa lubelskiego z województwem świętokrzyskim oraz prowadzi ruch do drogowego przejścia granicznego na granicy polsko – ukraińskiej w Zosinie i pośrednio do międzynarodowego przejścia granicznego w Hrebennem. Budowa nowej trasy przyczyni się do konieczności budowy nowej sieci dróg w regionie, stanowiących połączenia projektowanej obwodnicy z istniejącą siecią dróg publicznych.⁴⁷

Do głównych celów budowy obwodnicy należą:

- przeniesienie ruchu tranzytowego poza obręb miasta i okolic o gęstej zabudowie przydrożnej,
- podniesienie poziomu bezpieczeństwa przez wyeliminowanie powolnego ruchu lokalnego,
- zmniejszenie liczby manewrów i podwyższenie prędkości ruchu.

W ramach projektu przewidziane są działania obejmujące budowę nowej, jednojezdniowej drogi klasy GP długości ok. 4,4 km, budowę wiaduktu nad drogą gminną, budowę trzech skrzyżowań (w tym jedno rondo na skrzyżowaniu z drogą wojewódzką nr 835, budowę oświetlenia, przebudowę istniejącej sieci infrastruktury technicznej.

W wyniku realizacji projektu nastąpi:

- poprawa warunków i bezpieczeństwa ruchu tranzytowego,
- usprawnienie komunikacji pomiędzy miejscowościami,

⁴⁶ <http://www.zdw.lublin.pl/infohtml/835.htm>.

⁴⁷ <http://poig.parp.gov.pl/index/more/18780>

- eliminacja utrudnień w ruchu lokalnym, dostosowanie stanu dróg do wymagań wynikających z obciążenia ruchem i prognozy rozwoju ruchu,
- odciążenie istniejącej sieci dróg wewnątrz miasta, zmniejszenie liczby wypadków, kolizji i zdarzeń drogowych,
- poprawa ekonomiki transportu (czas przejazdu, zużycie paliwa, amortyzacja pojazdów).

Ponadto budowa obwodnicy pozwoli na zaspokojenie potrzeb regionu w zakresie wzmocnienia gospodarki regionalnej (usprawnienie komunikacji pomiędzy ośrodkami w regionie), wzmocnienia związków gospodarczych pomiędzy regionami, poprawy atrakcyjności terenu pod względem inwestycyjnym (napływ inwestorów z zewnątrz), poprawy walorów turystycznych regionu.

- Tytuł projektu **„Budowa obwodnicy m. Kraśnik w ciągu dróg krajowych nr 19 Suwałki – Rzeszów i nr 74 Kielce – Kraśnik.”**
- Nazwa Beneficjenta: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
- Nazwa programu operacyjnego PO IIŚ Priorytet: VIII – Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe, Działanie: 8.2 – Drogi krajowe poza siecią TEN – T
- Zasięg terytorialny: Gmina Kraśnik

Przedmiotem inwestycji jest budowa obwodnicy m. Kraśnik długości 5,268 km, w ciągu dróg krajowych nr 19 Suwałki – Rzeszów i nr 74 Kielce – Kraśnik. W ramach projektu wybudowano obwodnicę m. Kraśnik, po jego południowej stronie, w ciągu drogi krajowej nr 74 Kielce – Kraśnik wraz z siecią dróg dojazdowych, budową obiektów inżynierskich, przebudową kolidujących sieci uzbrojenia terenu oraz budową systemu odwodnienia i budową oświetlenia skrzyżowań.

Realizacja projektu przyczynić się powinna do osiągnięcia celów zewnętrznego otoczenia takich jak:

- podniesienie standardu drogi krajowej nr 74, co zapewni zwiększenie jej przepustowości,
- poprawę bezpieczeństwa ruchu oraz skrócenie czasu przejazdu, co wiąże się z obniżeniem kosztów przewozów transportem samochodowym,
- poprawa połączeń drogowych o charakterze międzyregionalnym poprzez szybki i bezpieczny dojazd do projektowanej drogi S19.

Zapewnienie dobrej jakości infrastruktury drogowej dzięki realizacji projektu przyczyni się do rozwoju gospodarczego terenów i stworzenia stabilnych podstaw dla krajowych i zagranicznych inwestycji.

OPIS KOMPLEMENTARNOŚCI – POWIĄZANIA MIĘDZY PROJEKTAMI

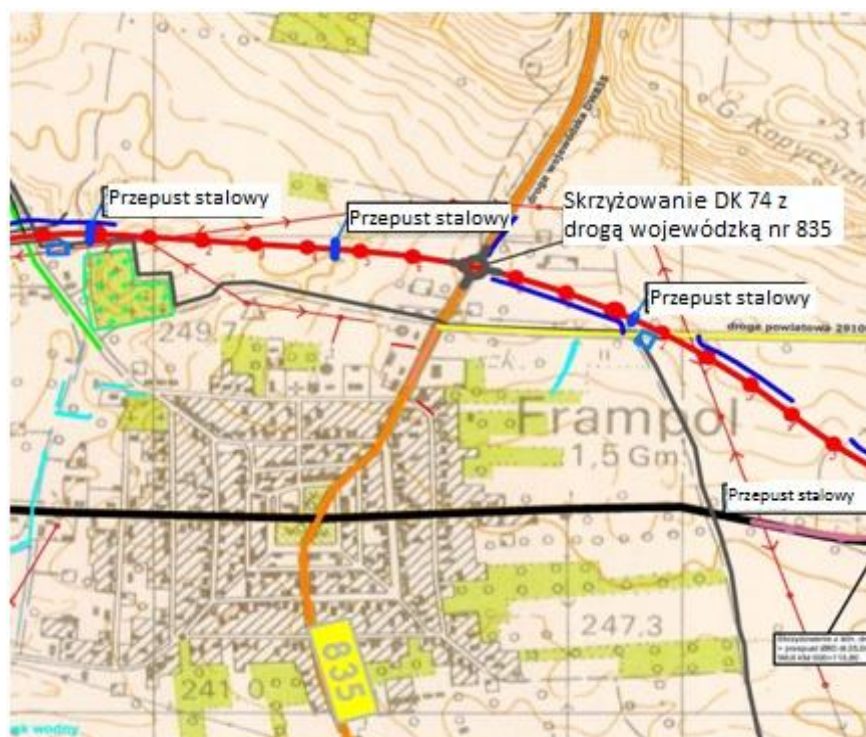
Tabela 9: Macierz komplementarności RPO WL z PO IiŚ oraz PO RPW w zakresie dostępności komunikacyjnej regionu

	Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin-Wysokie-Biłgoraj-Sieniawa-Przeworsk-Kańczuga-Dynów-Grabownica Starzeńska na odcinku od km 72+800 do km 85+972,43 o długości 13,17243 km Frampol-Biłgoraj				
	Cel	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
Budowa obwodnicy m. Frampol w ciągu drogi krajowej nr 74 Janów Lubelski – granica państwa (PO RPW)	2	1	2	2	1
Budowa obwodnicy m. Kraśnik w ciągu dróg krajowych nr 19 Suwałki – Rzeszów i nr 74 Kielce – Kraśnik (PO IiŚ)	1	1	0	1	0

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

W przypadku wszystkich omawianych projektów mamy do czynienia z **komplementarnością sektorową** (dotyczą one modernizacji/budowy dróg) oraz **problemową**. Dodatkowo projekty RPO WL i PO RPW są **komplementarne geograficznie**, z uwagi na fakt iż szlaki drogowe przecinają się na skrzyżowaniu typu rondo, które jest budowane ze środków PO RPW. Bezpośredniego połączenia pomiędzy modernizacją drogi nr 835 i budową obwodnicy miasta Kraśnik nie ma, ale występuje pośrednie połączenie poprzez drogę 74.

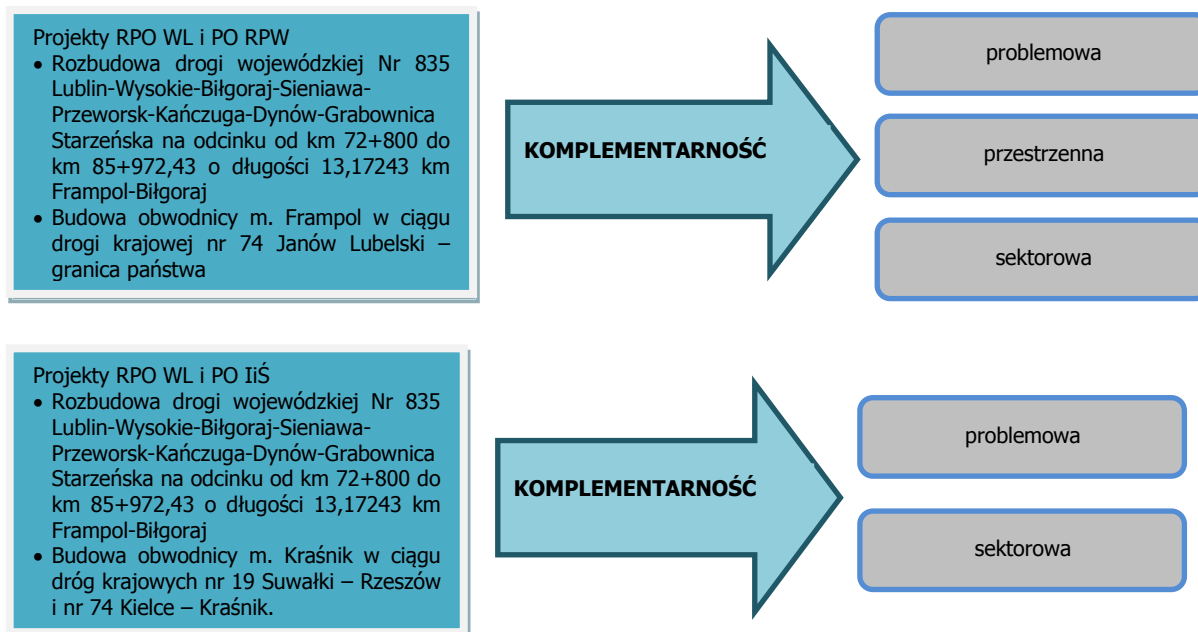
Rysunek 11: Skrzyżowanie drogi krajowej nr 74 oraz drogi wojewódzkiej nr 835 na obwodnicy miasta Frampol

Źródło: <http://obwodnica-frampol.pl/informacje-szczegolowe>

Projekty realizują ten sam cel jakim jest poprawa dostępności komunikacyjnej województwa lubelskiego poprzez stworzenie sprawnego i bezpiecznego powiązania regionu z międzynarodowym, krajowym i regionalnym systemem transportowym.

Rysunek 13: Komplementarność w ramach realizowanych projektów

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Z uwagi na poziom zaawansowania prac w projektach trudno na razie mówić o faktycznym wykorzystywaniu rezultatów. Dzięki budowie dwóch obwodnic w ciągu drogi nr 74 uzyskane zostaną lepsze efekty w postaci oszczędności czasu podróży. Efekty realizacji projektu z RPO WL nie są uzależnione od realizacji pozostałych projektów m.in. dlatego, że dotyczą innego ciągu drogowego. Właściwa ocena będzie możliwa dopiero po zakończeniu realizacji projektów i weryfikacji osiągniętych wskaźników i rezultatów.

Z efektów realizacji projektów korzystają te same grupy użytkowników dróg: przedsiębiorcy, przewoźnicy, kierowcy zawodowi, osoby prywatne potrzebujące bezpośrednich i dobrych połączeń. W przypadku obwodnicy Frampola oraz drogi nr 835 głównymi użytkownikami są mieszkańcy miasta Frampol oraz Gminy Frampol. To przede wszystkim oni skorzystają dzięki poprawie ruchu w mieście.

W odniesieniu do projektów drogowych trudno oczekiwać efektów synergicznych. Z dodatkowych efektów skorzystać mogą użytkownicy dróg, którzy skrócą czas, będą mieli większy komfort podróży w sytuacji gdy odcinki drogowe tworzą spójną całość.

Z przeprowadzonej w ramach studium przypadku analizy można wyciągnąć wniosek, że w przypadku projektów realizowanych ze środków **RPO WL i PO RPW** możemy mówić o dość **wysokim poziomie komplementarności**. Natomiast w przypadku **RPO WL i PO IiŚ komplementarność jest niewielka**. Respondenci przyznali, że przy przygotowaniu projektów nie analizują czy uzupełniają się one geograficznie, czy są komplementarne. W pierwszej kolejności realizowane są inwestycje zaspakajające najpilniejsze potrzeby w zakresie utrzymania istniejącej sieci drogowej. Warto jednak zaznaczyć, że na liście rezerwowej projektów kluczowych w ramach RPO WL 2007-2013 znajdują się projekty komplementarne dotyczące modernizacji drogi nr 835 „Budowa obwodnicy m. Biłgoraj w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin - Wysokie - Biłgoraj - Sieniawa - Przeworsk - Kańczuga - Dynów - Grabownica Starzeńska”, „Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin Wysokie - Biłgoraj - Sieniawa - Przeworsk - Kańczuga - Dynów - Grabownica Starzeńska od km 10+014 do km 26+100 (Lublin-Piotrków)”, „Rozbudowa drogi wojewódzkiej Nr 835 Lublin - Wysokie - Biłgoraj - Sieniawa - Przeworsk - Kańczuga - Dynów - Grabownica Starzeńska od km 26+100 do km 43+750 (Piotrków-Wysokie)”.

4.5 Komplementarność projektów realizowanych w ramach VI Osi RPO WL Środowisko i czysta energia z inwestycjami realizowanymi w ramach POiŚ

Założeniem niniejszego studium jest zdiagnozowanie występowania komplementarności:

- **wewnątrzprogramowej** w ramach VI osi RPO WL,
- **międzyprogramowej** pomiędzy projektami realizowanymi w ramach VI osi RPO WL a projektami realizowanymi na terenie Lubelszczyzny w ramach POiŚ.

Działania realizowane w ramach POiŚ zbieżne z obszarami wspieranymi w ramach Priorytetu Środowisko i czysta energia RPO WL zawierają się w trzech obszarach tematycznych:

- Zmniejszenie emisji CO₂, co problemowo jest związane z Działaniem 6.2, jednak występująca komplementarność kształtuje się na niskim poziomie i ogranicza się do wspólnego sektora oddziaływania,
- Wzmocnienie wyposażenia straży pożarnej – (tylko jeden projekt),
- Ochrona przyrody. W tym zakresie problemowym występuje największy potencjalny poziom komplementarności z RPO WL. Dotyczy to zwłaszcza projektów podejmujących działania w zakresie obszarów Natura 2000.

POTENCJALNA KOMPLEMENTARNOŚĆ

VI Oś priorytetowa RPO WL

Głównym celem osi VI jest „poprawa stanu, zachowanie bioróżnorodności oraz zapobieganie degradacji środowiska naturalnego”.⁴⁸

Na jego realizację składają się działania:

- 6.1 Ochrona i kształtowanie środowiska,
- 6.2 Energia przyjazna środowisku.

Działanie 6.1 RPO WL jest nakierowane na zapobieganie dalszej degradacji środowiska naturalnego oraz poprawę jego jakości. Realizowane interwencje w założeniu powinny być skierowane głównie na ograniczenie zanieczyszczania wód i gleby oraz ochronę naturalnych ekosystemów.

Zakładana komplementarność z działaniami w ramach POiŚ:

- Oś priorytetowa I Gospodarka wodno-ściekowa:
  - Działanie 1.1 Gospodarka wodno – ściekowa w aglomeracjach powyżej 15 tys. RLM.⁴⁹
- Oś priorytetowa II Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi:
  - Działanie 2.1 Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych,
  - Działanie 2.2 Przywracanie terenom zdegradowanym wartości przyrodniczych i ochrona brzegów morskich.

⁴⁸Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, s. 108

⁴⁹ RLM – realna liczba mieszkańców

- Oś priorytetowa III Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska:
  - Działanie 3.1 Retencjonowanie wody i zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego,
  - Działanie 3.2 zapobieganie i ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom,
  - Działanie 3.3 Monitoring środowiska,
- Oś priorytetowa V Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych:
  - Działanie 5.1 Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony środowisk przyrodniczych(ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie bioróżnorodności gatunkowej,
  - Działanie 5.4 Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej.

Działanie 6.2 RPO WL nakierowane jest na wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, przez co również ma przyczynić się do ochrony środowiska naturalnego.

Zakładana komplementarność z działaniami w ramach POIiŚ:

- Oś priorytetowa IX Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna:
  - Działanie 9.4 Wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych.

PO IiŚ

W dokumentach programowych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko zakładana jest komplementarność z Regionalnymi Programami Operacyjnymi.

„16 regionalnych programów operacyjnych: wsparcie projektów z zakresu gospodarki wodnościekowej– projekty indywidualne, w aglomeracjach uwzględnionych w KPOŚK o wielkości poniżej 15 tys. RLM, z wyłączeniem obszarów wspieranych w ramach PROW.

Wsparcie projektów z zakresu zaopatrzenia w wodę – projekty nie powiązane z projektami dotyczącymi kanalizacji – niezależnie od wielkości aglomeracji, oraz kompleksowe projekty wodno-ściekowe w aglomeracjach do 15 tys. RLM.”

Komplementarność wewnątrzprogramowa w ramach VI osi RPO WL potencjalnie może zostać ograniczona na skutek działań podejmowanych w ramach zachowania linii demarkacyjnej. Poczynione w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych RPO WL na lata 2007-2013 założenia uniemożliwiają Beneficjentowi składanie więcej niż jednego projektu w ramach konkursu. Ponadto Beneficjent nie może realizować w ramach RPO WL projektów o zbieżnym zakresie rzeczowym, co w praktyce może powstrzymywać Beneficjentów przed składaniem różnych i komplementarnych projektów w związku z obawą o zarzut podwójnego finansowania.

Założenia dotyczące komplementarności międzyprogramowej w omawianych programach nie są tożsame. W PO IiŚ, ze względu na ogólnokrajowy zasięg dokumentu odniesiono się do wszystkich RPO łącznie. W związku z tym zakładana komplementarność jest opisana na poziomie ogólnym. W RPO WL założono komplementarność do większego zakresu tematycznego POIiŚ. Zaobserwowana dysproporcja wskazuje na przywiązywanie dużej wagi do komplementarności z programami krajowymi przez osoby tworzące dokumenty programowe RPO WL.

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROJEKTÓW

Przeprowadzone analizy projektów, w ramach których zostały podpisane umowy o dofinansowanie wykazały, że pomiędzy Działaniami 6.1 i 6.2 RPO WL w większości komplementarność nie występuje. Zdiagnozowano tylko jeden projekt w ramach Działania 6.2: „Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń w gminie Biłgoraj poprzez zastosowanie przyjaznej środowisku energii słonecznej”, który jest komplementarny z projektami Działania 6.1: „Ochrona głuszca w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2011-2013”. Stopień wpływu tych projektów należy jednak uznać za bardzo słaby.

W ramach Działania 6.1 zdiagnozowano występowanie projektów komplementarnych. Ze względu na obszary wspierane w działaniu komplementarność występuje głównie pomiędzy projektami realizowanymi przez Straż Pożarną w zakresie zakupu samochodów gaśniczych a projektami związanymi z rozbudową składowisk odpadów czy rozbudową systemu wodociągowego, np.

- „Poprawa systemu bezpieczeństwa chemiczno-ekologicznego na obszarach powiatów: hrubieszowskiego, krasnostawskiego i włodawskiego”,
- „Modernizacja i rozbudowa składowiska odpadów komunalnych we Włodawie w celu utworzenia Zakładu Zagospodarowania Odpadów”.

Komplementarność w tym zakresie kształtuje się na niskim lub średnim poziomie. **Ma ona charakter sektorowy i geograficzny.** Najczęściej występuje komplementarność problemowa.

W rezultacie doboru projektów potencjalnie komplementarnych realizowanych w ramach VI Osi RPO WL z POIiŚ wyodrębniono następujące uzupełniające się projekty:

w ramach VI Osi RPO WL:

- „Ochrona głuszca (Tetraourogallus) w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2009-2010”,
- „Kanalizowanie i organizowanie ruchu turystycznego w Nadleśnictwie Biłgoraj w celu zmniejszenia presji turystycznej na ostoje głuszca”,
- „Ochrona głuszca w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2011-2013”.

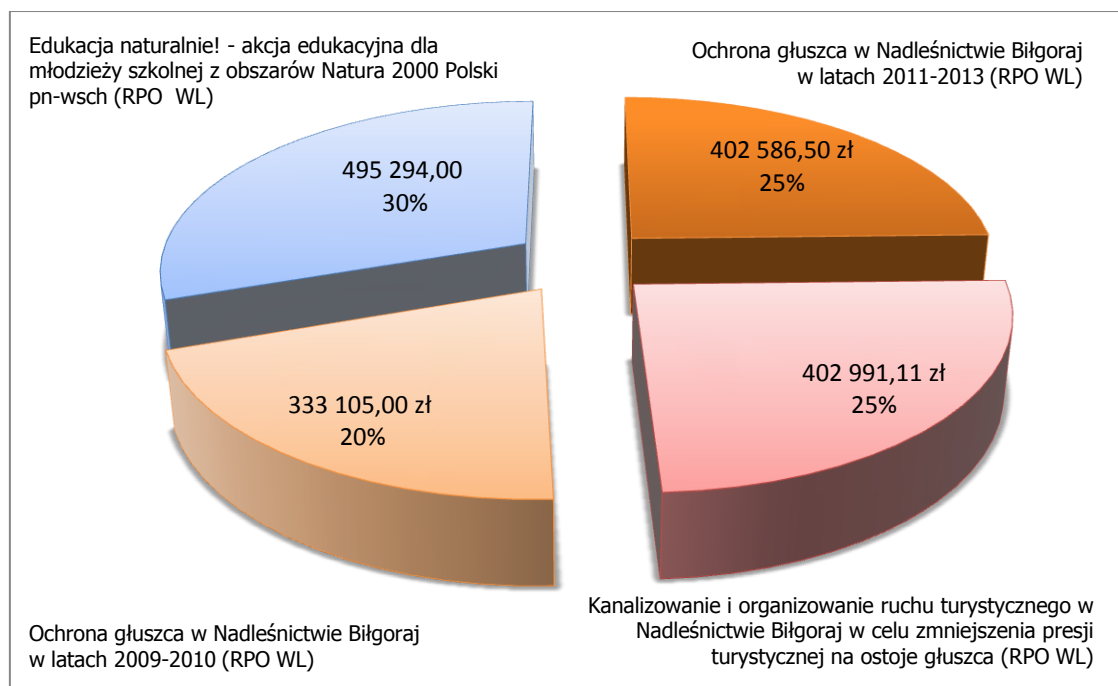
W ramach POIiŚ:

- „Ochrona siedlisk przyrodniczych i gatunków na obszarach sieci Natura 2000 w województwie lubelskim”,
- „Opracowanie planu ochrony dla Poleskiego Parku Narodowego i obszarów Natura 2000 w granicach Parku”,
- „Edukacja-naturalnie! - akcja edukacyjna dla młodzieży szkolnej z obszarów Natura 2000 Polski pn-wsch”.

Analiza wniosków o dofinansowanie wykazała, że najwyższy stopień komplementarności projektów realizowanych w ramach RPO WL występuje z projektem: „Edukacja-naturalnie! - akcja edukacyjna dla młodzieży szkolnej z obszarów Natura 2000 Polski pn-wsch”. W związku z tym w dalszej części analizy zostały one szczegółowo zestawione w ramach studium przypadku.

Poniżej w sposób graficzny zaprezentowano wartość poddanych analizie projektów.

Wykres 6: Wartość projektów komplementarnych w zakresie ochrony środowiska

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

OPIS PRZYPADKU

Wszystkie działania związane z ochroną przyrody realizowane na obszarze Lasów Państwowych są koordynowane przez Generalną Dyрекcję Ochrony Środowiska, co ułatwia planowanie i realizowanie projektów komplementarnych. Projekty wybrane do analizy realizowane są w ramach RPO WL na lata 2007-2013 Działania 6.1 Ochrona i kształtowanie środowiska w ramach Kategorii IV Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych. Beneficjentem jest Nadleśnictwo w Biłgoraju.

Projekt „Ochrona głuszca (Tetraourogallus) w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2009-2010”

Celem projektu jest ochrona głuszca przed całkowitym wyginieciem. Obszar realizacji projektu obejmuje obszary leśne podległe Nadleśnictwu w Biłgoraju, na których występuje głuszec, tzn. Leśnictwa Zagumnie, Ciosmy, Nadrzecze i Sól oraz przyległe lasy prywatne. Zasadność realizacji projektu wynikała z faktu, że głuszec zalicza się do gatunków ptaków najbardziej zagrożonych w Polsce. Projekt był realizowany w latach 2009-2010.

W ramach projektu zostały zrealizowane następujące działania:

- Redukcja drapieżników będących zagrożeniem dla głuszców,
- Usuwanie czeremchy amerykańskiej, która zagraża płątkom borówki istotnym w diecie głuszca,
- Wprowadzanie podszytów świerkowych i jodłowych, które stanowią schronienie i bazę żerową dla głuszca,
- Wykładanie żwiru w miejscach żerowych ptaków,
- Naturalizacja szkodliwych dla ptaków nawierzchni dróg leśnych,
- Działania informacyjne – tablice informacyjne.

Podjęte działania zapewniają kompleksową ochronę głuszca, jaką można osiągnąć poprzez regulację naturalnych ekosystemów. **Rezultatami projektu są:**

- Przywrócenie właściwego ekosystemu na obszarze 10 000 ha,
- Poprawa warunków siedliskowych głuszca,
- Wzrost lub co najmniej powstrzymanie spadku liczebności gatunku.

We wniosku o dofinansowanie projektu brak odniesień do projektów komplementarnych realizowanych od 1999 roku. Wniosek był składany w 2008 roku. Były to pierwsze konkursy, podczas których istotność wskazywania komplementarności była dla Beneficjentów kwestią niejasną.

Projekt „Ochrona głuszca w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2011-2013”

Jest to kontynuacja działań podjętych w ramach projektu „Ochrona głuszca (Tetraourogallus) w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2009-2010”. **Celem tego projektu, podobnie jak poprzedniego jest ochrona głuszca przed wyginieciem.** Projekt obejmuje ten sam obszar i działania, a także jest realizowany przez tego samego Beneficjenta – Nadleśnictwo Biłgoraj.

Istotną zmianą jest natomiast wprowadzenie edukacji dotyczącej ochrony głuszca. Człowiek swym działaniem w równym stopniu, co drapieżnik może doprowadzić do wyginiecia gatunku. Edukacja prowadzona jest w szóstych klasach szkół podstawowych działających na terenie Biłgoraju. Dzięki temu ludzie od najmłodszych lat uczą się egzystowania w obecności głuszca w sposób nie zagrażający jego wyginieciu.

We wniosku o dofinansowanie omawianego projektu wskazano komplementarność z projektami dotyczącymi ochrony głuszca realizowanymi w latach 2003-2008 z funduszy pozaeuropejskich. Opis występującej komplementarności jest jednak niewystarczający, zarówno do oceny jej nasilenia, jak również przewidzenia efektów synergii.

Na przestrzeni lat widać postęp w wykazywaniu komplementarności przez Beneficjentów. IZ RPO WL powinna jednak nakazywać bardziej szczegółowy opis zakładanej komplementarności (konieczność wskazania przez Beneficjenta we wniosku o dofinansowanie powiązań pomiędzy rezultatami projektów, jego użytkownikami oraz celami).

Projekt „Kanalizowanie i organizowanie ruchu turystycznego w Nadleśnictwie Biłgoraj w celu zmniejszenia presji turystycznej na ostoje głuszca.”

Celem projektu jest ochrona głuszca przed nadmierną presją turystyczną. Potrzeba realizacji projektu wynika z dużego zainteresowanie mieszkańców Biłgoraju aktywną turystyką na obszarach leśnych. W związku z tym konieczne jest kierowanie osób przyjeżdżających do Puszczy Solskiej w miejsca, w których nie występuje głuszc. Ponadto do osób, które pomimo działań będą spędzały czas w miejscach przebywania kuraka kierowane są działania edukacyjne pozwalające na wyeliminowanie zachowań szkodzących ostojom ptaka.

Projekt jest realizowany przez Nadleśnictwo Biłgoraj w partnerstwie z Gminą Miasto Biłgoraj. Jego lokalizacja to miasto Biłgoraj, jednak oddziaływanie projektu ma objąć również tereny Lubelszczyzny zamieszkiwane przez głuszca. Planowany czas realizacji to 03.12.2009-30.12.2011 r.

W ramach projektu zostaną podjęte następujące działania:

- Budowa małej infrastruktury turystycznej przy zalewie Bojary – parkingu, wiaty i drewnianych stołów, które zachęcą turystów do wybierania tego terenu jako miejsca odpoczynku,

- Wytyczenie ścieżek rowerowych na terenach, na którym nie przebywają głuszce tzw. „Głuszcowe szlaki”,
- Budowa parkingu dla samochodów i rowerów przy trasie „Głuszcowe szlaki”,
- Akcja informacyjna w zakresie zachowań pożądanych w lesie, nie szkodzących głuszcowi.

Ideą projektu jest wzmocnienie atrakcyjności turystycznej okolic jeziora Bojary. **Zakładanym skutkiem jest zwiększenie liczby turystów tam przybywających, przy jednoczesnym jej zmniejszeniu w lasach Puszczy Solskiej.**

Projekty wskazane we wniosku o dofinansowanie jako komplementarne dotyczą aktywnej ochrony głuszca w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2003-2010. Są zatem tożsame z projektami wskazanymi jako komplementarne we wniosku o dofinansowanie projektu „Ochrona głuszca w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2011-2013”.

Projekt „Edukacja-naturalnie! - akcja edukacyjna dla młodzieży szkolnej z obszarów Natura 2000 Polski pn-wsch”

Projekt realizowany jest w ramach PO IiŚ; dotyczy edukacji ekologicznej młodzieży szkolnej zamieszkującej tereny należące do sieci Natura 2000 Polski północno-wschodniej. **Celem projektu jest przekazanie wiedzy w zakresie zasobów przyrody oraz metod ich ochrony.** Projekt realizowany był przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Argo-Group w okresie od września 2009 do marca 2011 r.

Założone w projekcie działania polegały na stworzeniu materiałów edukacyjnych w zakresie 23 obszarów Natura 2000 położonych na terenie oddziaływania projektu oraz prowadzenie warsztatów z zakresu ochrony przyrody.

Szczegółowy opis podjętych działań przedstawia się następująco:

- Opracowanie i wydruk materiałów edukacyjnych,
- Opracowanie i wydruk mapy obszarów Natura 2000 Polski północno – wschodniej,
- Rekrutacja szkół,
- Warsztaty w szkołach,
- Realizacja Szkolnych Projektów Natura 2000,
- Warsztaty wyjazdowe na obszarach Natura 2000.

Rezultatami projektu jest zwiększenie świadomości dzieci i młodzieży w zakresie ochrony przyrody. Ponadto, w ramach projektu szkoły zostały wyposażone w materiały, które mogą zostać wykorzystane w przyszłości do prowadzenia zajęć z zakresu ochrony przyrody.

Projekt "Ochrona siedlisk i gatunków na obszarach sieci Natura 2000 w województwie lubelskim"

Celem projektu jest ochrona siedlisk gatunków, głównie krajobrazu muraw kserotermicznych i torfowisk, ochronę łągów i siedlisk żółwia błotnego oraz susła perełkowanego. Projekt realizowany jest na obszarze województwa lubelskiego: na skarpach doliny Wisły, torfowiskach Polesia Wołyńskiego oraz okolicach Zamościa i Chełma. Beneficjentem jest Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Lublinie. Termin realizacji projektu: październik 2010 - wrzesień 2014 r.

Podejmowane działania dotyczą ochrony gatunków, siedlisk i krajobrazów wskazanych jako zagrożone. **Rezultatami projektu będzie natomiast zachowanie lub przywrócenie naturalnych warunków przyrodniczych objętych siecią Natura 2000.**

OPIS KOMPLEMENTARNOŚCI – POWIĄZANIA POMIĘDZY PROJEKTAMI

KOMPLEMENTARNOŚĆ WEWNĄTRZPROGRAMOWA

Pomiędzy projektami „Ochrona głuszca (Tetraourogallus) w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2009-2010” i „Ochrona głuszca w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2011-2013” występuje komplementarność przestrzenna, problemowa i sektorowa.

Rysunek 14: Rodzaje komplementarności pomiędzy analizowanymi projektami

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Ochrona głuszca wymaga podejmowania stałych działań nakierowanych na regulację ekosystemów pod kątem potrzeb środowiskowych tego gatunku. Działania podejmowane w latach 2009-2010 przyniosły oczekiwane rezultaty, jednak zachowanie trwałości projektu wymaga kontynuowania zapoczątkowanych działań. Wysoki stopień zagrożenia gatunku powoduje, że nie przetrwa on w naturalnych warunkach. Aby ochrona głuszca miała sens należy prowadzić działania w sposób ciągły. Zaprzestanie regulacji ekosystemów nawet na krótki okres spowoduje bowiem całkowite wyginięcie gatunku.

Rezultaty projektu realizowanego w latach 2011-2013 wpływają zatem na rezultaty projektu z lat 2009-2010 r. Występująca komplementarność jest silna.

W związku z faktem, że wyżej opisane projekty realizują te same cele i działania w dalszej części opracowania zostanie przeanalizowana komplementarność pomiędzy tylko jednym z nich a projektem „Kanalizowanie i organizowanie ruchu turystycznego w Nadleśnictwie Biłgoraj w celu zmniejszenia presji turystycznej na ostoje głuszca”. Uzyskane wyniki będą tożsame dla drugiego projektu dotyczącego bezpośredniej ochrony głuszca.

Zbadanie poziomu i rodzajów komplementarności w ramach analizowanych projektów oparte zostało o macierz zależności.

Tabela 10: Komplementarność w ramach VI osi Priorytetowej RPO WL

Kanalizowanie ruchu turystycznego	Ochrona głuszca 2009-2011					
	Cel	Działania	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
	2	2	2	1	1	2

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

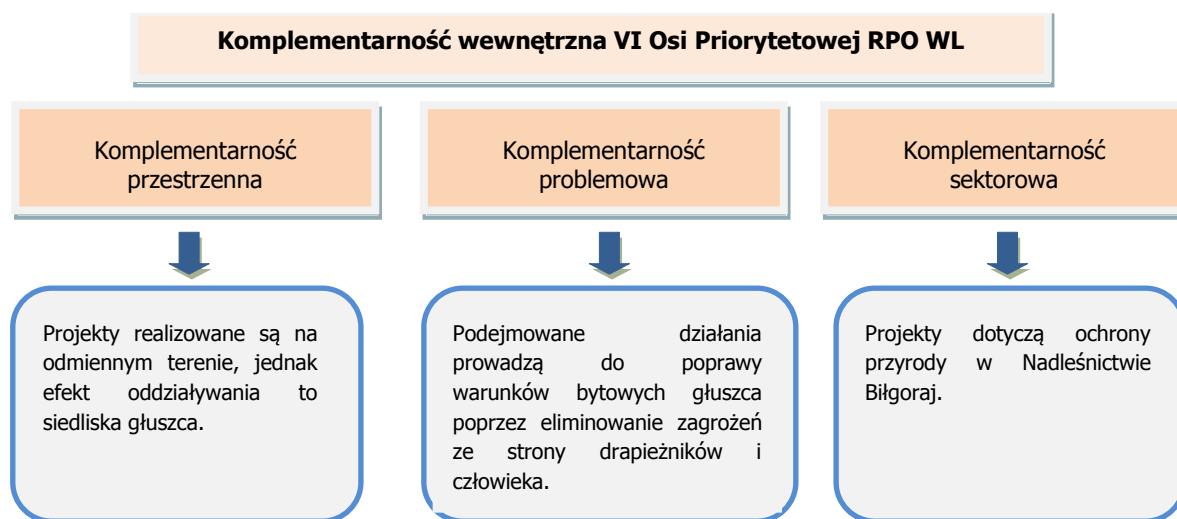
Zaprezentowana powyżej matryca wskazuje, że pomiędzy projektami występuje **komplementarność funkcjonalna (przedmiotowa)**. Specyfika komplementarności badanych projektów polega na pełnieniu przez nich wspólnej funkcji – ochrony głuszca poprzez oddziaływanie na różnorodne aspekty tego zagadnienia. Projekt „Ochrona głuszca 2009-2011” eliminuje drapieżniki i rośliny będące naturalnym zagrożeniem dla kuraka. „Kanalizowanie ruchu turystycznego” ma za zadanie minimalizowanie negatywnego wpływu zachowań człowieka na chroniony gatunek. W konsekwencji projekty realizują wspólny cel poprzez realizowanie odmiennych, uzupełniających się czynności. Jest to zjawisko pożądane,

gdyż „z podejść do komplementarności najbardziej wartościowe jest podejście funkcjonalne, ponieważ może ono potencjalnie przyczynić się do powstania największej wartości dodanej.”⁵⁰ Pomiędzy projektami występuje również w wysokim stopniu **komplementarność sektorowa**.

Działania realizowane poprzez analizowane projekty nie powielają się, zatem nie występuje podwójne finansowanie. Mają one natomiast charakter uzupełniający się, dzięki temu są ze sobą powiązane na poziomie osiąganych rezultatów.

Zasięg terytorialny realizowanych projektów jest odmienny, a działania są skierowane na różnych użytkowników. W ramach projektu ochrony głuszca prowadzone czynności obejmują obszar występowania gatunku, natomiast w przypadku kanalizacji ruchu turystycznego obszar realizacji projektu to zalew Bojary. Niemniej obszar oddziaływania to również siedliska głuszca – celem jest bowiem zmniejszenie liczby osób przebywających na tym terenie.

Rysunek 12: Komplementarność wewnętrzna VI osi Priorytetowej RPO WL

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Realizacja projektów komplementarnych przez Nadleśnictwo była możliwa również dzięki odpowiedniemu zaklasyfikowaniu możliwych do realizacji działań w ramach konkursu. Niegdyś bowiem kanalizowanie ruchu turystycznego mieściło się w zakresie turystyki, a nie ochrony przyrody. W takiej sytuacji Nadleśnictwo mogłoby nie uzyskać dofinansowania.

W ramach analizy przypadku zdiagnozowano dobrą praktykę w zapewnianiu komplementarności przestrzennej. Generalna Dyrekcja (organ nadzorujący nadleśnictwa) obserwując realizację projektu „Ochrona głuszca (*Tetraourogallus*) w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2009-2010” i jego efekty zaleciła okolicznym nadleśnictwom, na terenie których występuje głuszc do złożenia wniosków o dofinansowanie tego typu projektów na ich obszarze (Józefów, Zwierzyniec, Janów Lubelski – na terenie województwa lubelskiego). Dzięki jednoczesnej realizacji analizowanych projektów powstał efekt synergii. Dostosowywanie ekosystemów do potrzeb głuszca na całym zamieszkiwanym przez niego terenie maksymalizuje szanse na zachowanie gatunku. Poprzez te działania zapewniono komplementarność przestrzenną polegającą m.in. na tym, iż zakres terytorialny interwencji w tym przypadku powinien przylegać do siebie, aby efekty poszczególnych interwencji miały na siebie wpływ (mogły się wzmacniać). Drapieżniki, zwłaszcza lisy charakteryzują się tym, że jeśli zostaną odstrzelone nachodzą z sąsiednich obszarów. Realizacja odstrzału przez sąsiadujące Nadleśnictwa niesie za sobą wartość dodatkową.

⁵⁰ Raport z badania ewaluacyjnego „Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013”, analiza wykonana w maju 2010 r. przez PSDB, s. 34.

Zatem systemowe koordynowanie działań z danego zakresu zwiększa możliwość realizacji projektów komplementarnych. Podobny efekt, tylko na niższym poziomie oddziaływania można osiągnąć w przypadku realizacji kilku projektów przez jednego Beneficjenta.

KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYPROGRAMOWA

Projekt „Edukacja-naturalnie! - akcja edukacyjna dla młodzieży szkolnej z obszarów Natura 2000 Polski pn-wsch” w następujący sposób jest komplementarny z działaniami w ramach RPO WL:

Tabela 11: Macierz komplementarności między VI osią RPO WL a PO IiŚ

Edukacja-naturalnie! - akcja edukacyjna dla młodzieży szkolnej z obszarów Natura 2000 Polski pn-wsch	Analizowane projekty w ramach RPO WL				
	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona głośzcza (Tetraourogallus) w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2009-2010 • Ochrona głośzcza w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2011-2013 • Kanalizowanie i organizowanie ruchu turystycznego w Nadleśnictwie Biłgoraj w celu zmniejszenia presji turystycznej na ostoje głośzcza. 				
	Cel	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
	1	1	0	2	1

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadry

Projekty są komplementarne w zakresie kształtowania postaw proekologicznych wśród uczniów szkół, którzy zamieszkują tereny sieci Natura 2000 oraz obszary przyległe. Jest to zatem **komplementarność funkcjonalna (problemowa)** o wysokim nasileniu. W ramach RPO WL edukacja ekologiczna jest tematycznie zawężona do sposobów ochrony wyłącznie jednego gatunku – głośzcza. „Edukacja – naturalnie!” jest natomiast działaniem nakierowanym na szeroko rozumianą ochronę przyrody w Polsce północno-wschodniej.

Obszar realizacji projektów nie pokrywa się, ani nie jest przyległy. Stąd **komplementarność ma charakter podmiotowy**, a nie geograficzny. Wsparciem edukacyjnym objęte są obszary sieci Natura 2000 i jest ono skierowane do tych samych użytkowników – uczniów szkół. Występuje zatem również **komplementarność sektorowa**.

Pomiędzy projektami występuje niewielki efekt synergii. Projekty mogły być realizowane oddzielnie przynosząc te same rezultaty. Sytuacja taka wynika ze zbyt dużej odległości terytorialnej badanych obszarów. Niemniej jednak ich współwystępowanie zwiększa szansę na odbudowę naturalnych ekosystemów i ochronę gatunków w województwie lubelskim. Realizacja projektów edukacyjnych zwiększa ponadto szansę na powodzenie projektu Natura 2000 dzięki ograniczeniu negatywnego wpływu zachowań człowieka na zagrożone siedliska i gatunki.

Kolejna analiza dotyczy projektu „Ochrona siedlisk i gatunków na obszarach sieci Natura 2000 w województwie lubelskim”, który odnosi się do aspektu ochrony przyrody poprzez działania nakierowane bezpośrednio na zachowanie i odbudowę zagrożonych ekosystemów.

Tabela 12: Macierz komplementarności między VI osią RPO WL a PO IIŚ

Ochrona siedlisk i gatunków na obszarach sieci Natura 2000 w województwie lubelskim	Analizowane projekty w ramach RPO WL				
	<ul style="list-style-type: none"> Ochrona głuszca (Tetraourogallus) w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2009-2010 Ochrona głuszca w Nadleśnictwie Biłgoraj w latach 2011-2013 Kanalizowanie i organizowanie ruchu turystycznego w Nadleśnictwie Biłgoraj w celu zmniejszenia presji turystycznej na ostoje głuszca. 				
	Cel	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
	2	2	1	1	1

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Wyniki uzyskane za pomocą macierzy zależności wskazują, że pomiędzy analizowanymi projektami występuje **komplementarność problemowa**, zapewniająca efekt synergii. Ich działania nakierowane są na ochronę gatunków zagrożonych występujących na terenie województwa lubelskiego, ujętych w programie Natura 2000.

Komplementarność terytorialna analizowanych projektów została oceniona jako średnia, gdyż obszary objęte wsparciem nie pokrywają się. Niemniej jednak ich bliskość sprawia, że zauważalny będzie efekt synergii w tym obszarze. Projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko ze względu na specyfikę programu ma znaczny zasięg terytorialny i odnosi się do ochrony przyrody w kilku zakresach. Uzupełnia projekty ochrony głuszca realizowane w Nadleśnictwie Biłgoraj i Nadleśnictwach pokrewnych w zakresie kompleksowego przywrócenia naturalnych warunków w ekosystemach. Funkcjonowanie przyrody, zwłaszcza na niewielkim obszarze, jakim jest województwo lubelskie jest od siebie ściśle uzależnione. Utrzymywanie lub przywracanie siedlisk i gatunków na ograniczonym obszarze nie przyniesie oczekiwanych efektów, bądź w skrajnych przypadkach nie będzie możliwe zachowanie trwałości projektu.

4.6 Komplementarność projektów RPO WL z inwestycjami realizowanymi w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej i PO KL w zakresie edukacji

Jednym z celów Priorytetu VIII RPO WL Infrastruktura społeczna jest poprawa warunków kształcenia oraz dostępu do wiedzy. Cel ten jest realizowany poprzez podniesienie poziomu kształcenia na wszystkich szczeblach nauczania oraz zwiększenie dostępu mieszkańców regionu do infrastruktury edukacyjnej i sportowej. Dwa spośród czterech działań w ramach priorytetu poświęcone są wsparciu w zakresie edukacji: Działanie 8.1. Infrastruktura dydaktyczna i społeczna szkół wyższych oraz Działanie 8.2. Infrastruktura szkolna i sportowa. W obszarze edukacji można oczekiwać komplementarności z projektami realizowanymi w ramach PO RPW i PO KL.

POTENCJALNA KOMPLEMENTARNOŚĆ

Komplementarności RPO WL z PO RPW w zakresie edukacji można oczekiwać w zakresie Osi priorytetowej I Nowoczesna Gospodarka PO RPW(Działanie I.1. Infrastruktura uczelni). W ramach działania wspierane są projekty z zakresu infrastruktury dydaktycznej oraz naukowo-badawczej związanej z procesem edukacji na poziomie wyższym. Realizowane są projekty infrastrukturalne uczelni, które kształcą czy prowadzą badania naukowe w obszarze nauk technicznych bądź nauk matematyczno - przyrodniczych oraz innych kluczowych dla rozwoju społeczno – gospodarczego regionu.

Potencjalna komplementarność RPO WL z PO KL występuje z następującymi priorytetami:

- **Priorytet III** Wysoka jakość systemu oświaty:

- Działanie 3.3 Poprawa jakości kształcenia,⁵¹
- Działanie 3.4 Otwartość systemu edukacji w kontekście uczenia się przez całe życie.⁵²
- **Priorytet IV** Szkolnictwo wyższe i nauka:
  - Działanie 4.1 Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy,⁵³
  - Działanie 4.2 Rozwój kwalifikacji kadr systemu B+R i wzrost świadomości roli nauki w rozwoju gospodarczym.⁵⁴
- **Priorytet IX** Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach:
  - Działanie 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty,⁵⁵
  - Działanie 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego,⁵⁶
  - Działanie 9.3 Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego,⁵⁷
  - Działanie 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty.⁵⁸

---

⁵¹ w zakresie wdrażania ponadregionalnych programów zmierzających do podnoszenia u uczniów podstawowych umiejętności oraz kompetencji o kluczowym znaczeniu dla zdolności do zatrudnienia oraz dla kontynuowania edukacji oraz programów rozwijania zainteresowań naukowych uczniów.

⁵² w zakresie m.in. opracowania i wdrożenia modelu doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz internetowego systemu poradnictwa zawodowego, opracowania i wdrożenia systemu edukacji na odległość, opracowania narzędzi diagnostycznych i materiałów metodycznych wspomagających proces rozpoznawania predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów

⁵³ w zakresie programów rozwojowych uczelni, realizację kształcenia zamawianego poprzez podniesienie atrakcyjności kształcenia na kierunkach technicznych, matematycznych i przyrodniczych, Wzmocnienie systemowych narzędzi zarządzania szkolnictwem wyższym.

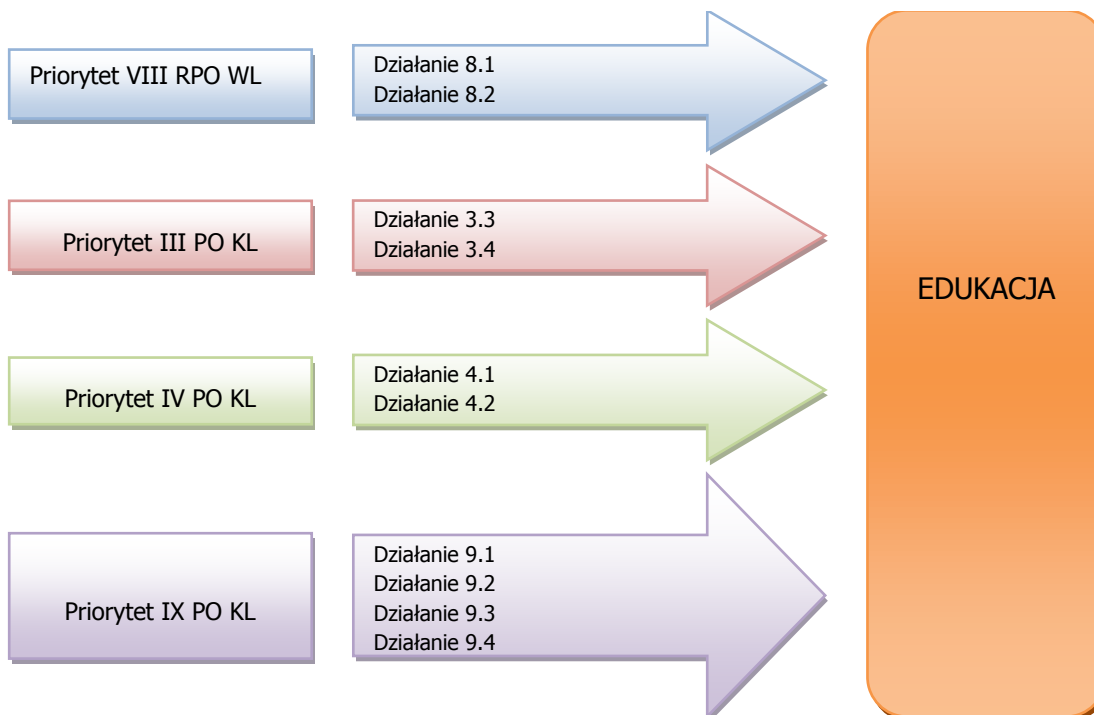
⁵⁴ w obszarze wzmocnienia potencjału kadr B+R w zakresie umiejętności marketingowych oraz zarządzania badaniami naukowymi, pracami rozwojowymi i komercjalizacją ich wyników.

⁵⁵ w zakresie tworzenia warunków równych szans edukacyjnych oraz wzmocnienia atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej instytucji systemu oświaty realizujących kształcenie w formach szkolnych.

⁵⁶ w zakresie wzmocnienia atrakcyjności i podniesienia jakości oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem kształcenia osób dorosłych) służących podniesieniu zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia.

⁵⁷ w zakresie wsparcia dla szkół dla dorosłych, placówek kształcenia ustawicznego, praktycznego i doskonalenia zawodowego w zakresie kształcenia formalnego w formach szkolnych.

⁵⁸ w zakresie dostosowania kwalifikacji nauczycieli, instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz kadr administracyjnych instytucji systemu oświaty do wymogów związanych ze strategicznymi kierunkami rozwoju regionów, zmianą kierunków kształcenia, zapotrzebowaniem na nowe kwalifikacje oraz zmieniającą się sytuacją demograficzną w systemie oświaty.

Rysunek 13: Komplementarność potencjalna RPO WL i PO KL w zakresie edukacji

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

KOMPLEMENTARNOŚĆ PROJEKTÓW

Komplementarność projektów RPO WL i PO RPW w zakresie szkolnictwa wyższego została omówiona w ramach studium przypadku w ramach szkolnictwa wyższego z inwestycjami realizowanymi w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej.⁵⁹ Stąd też w niniejszym rozdziale weryfikacji poddano komplementarność projektów dotyczących edukacji w innych obszarach.

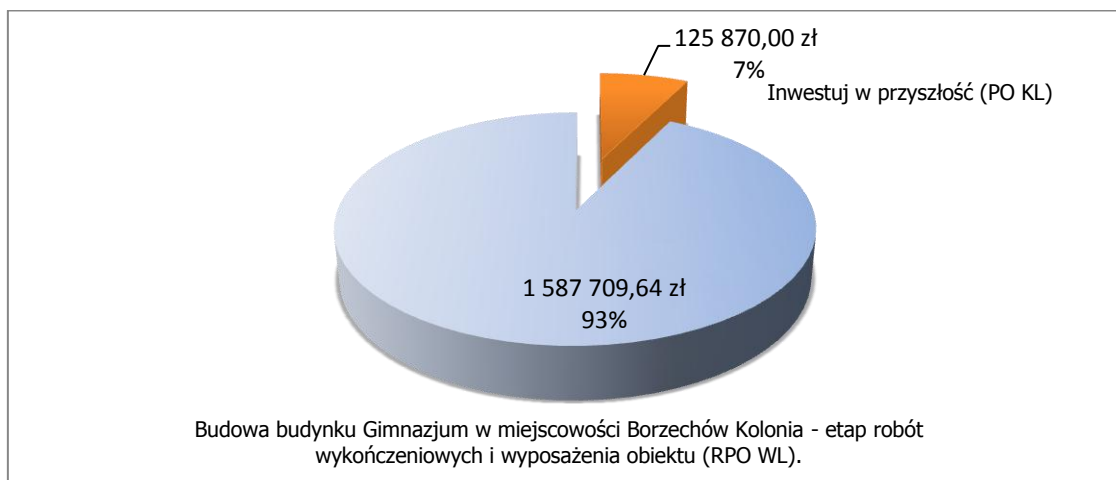
W ramach Działania 8.2. Infrastruktura szkolna i sportowa RPO WL zostało zrealizowanych lub jest w trakcie realizacji 40 projektów, z czego 22 dotyczy inwestycji związanych z infrastrukturą szkolną. W przypadku 7 projektów na terenie danej gminy/powiatu realizowane są również projekty finansowane ze środków Działania 9.1 i 9.2 PO KL można więc w tym przypadku mówić o komplementarności geograficznej. Poziom komplementarności należy ocenić jako średni, mimo iż niektóre jednostki samorządu terytorialnego starają się pozyskiwać środki z różnych źródeł aby poprawić bazę edukacyjną na swoim terenie. W rzeczywistości zaspokajane są w pierwszej kolejności najsilniejsze potrzeby społeczne, a nie zawsze jest to efektem szerszej przemyślanej strategii. Zazwyczaj projekty PO KL nie dotyczą wsparcia dla konkretnej placówki, mają szerszy zasięg. Obszarem problemowym, na którym warto się skoncentrować jest szkolnictwo zawodowe, które pomimo sygnałów płynących z rynku pracy, cieszy się znacznie niższą atrakcyjnością i jakością nauczania niż kształcenie ogólne. W tym kontekście ważna jest modernizacja oferty edukacyjnej szkolnictwa zawodowego zarówno poprzez dostosowywanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy jak i wyposażenie szkół w nowoczesną bazę dydaktyczną⁶⁰. Szkoły, placówki kształcenia ustawicznego, praktycznego oraz doskonalenia zawodowego mogą dzięki wsparciu RPO WL dostosować infrastrukturę i wyposażenie do aktualnych potrzeb rynku pracy, a ze środków PO KL zapewnić dodatkowe zajęcia dla uczniów, aby w pełni wykorzystać powstałą infrastrukturę.

⁵⁹ Patrz rozdział *Studium przypadku w ramach szkolnictwa wyższego z inwestycjami realizowanymi w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej* s.77.

⁶⁰ Wnioski wypracowane na konferencji "Kształcenie zawodowe w województwie lubelskim wobec oczekiwań pracodawców i rynku pracy" <http://www.kuratorium.lublin.pl/?akc=akt&op=szcz&id=1868.0>

Jako najlepszy przykład komplementarności wybrano projekty realizowane w Gminie Borzechów związane z budową budynku Gimnazjum w miejscowości Borzechów Kolonia oraz organizacją zajęć dodatkowych dla uczniów. Wykres przedstawia całkowitą wartość tych projektów.

Wykres 7: Wartość projektów komplementarnych w zakresie edukacji

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

OPIS PRZYPADKU

- Tytuł projektu **„Budowa budynku Gimnazjum w miejscowości Borzechów Kolonia – etap robót wykończeniowych i wyposażenia obiektu”**
- Nazwa programu operacyjnego: Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego, Oś priorytetowa VIII: Infrastruktura społeczna, Działanie 8.2 Infrastruktura szkolna i sportowa
- Nazwa Beneficjenta: Gmina Borzechów
- Zasięg terytorialny: Powiat lubelski, Gmina Borzechów

Głównym celem projektu była poprawa istniejącego stanu infrastruktury szkolnej poprzez oddanie do użytkowania budynku Gimnazjum w miejscowości Borzechów Kolonia. Ponadto realizacja projektu wpłynęła na poprawę warunków technicznych, jak i użytkowych edukacji uczniów i warunków pracy.

Przedsięwzięcie dotyczyło dokończenia budowy i wyposażenia budynku Gimnazjum o powierzchni 1802 m² na terenie miejscowości Borzechów Kolonia. Zakres funkcjonalny projektu objął powierzchnię 904,30 m² w tym 8 sal (pracowni oraz salę gimnastyczną z zapleczem) oraz kuchnię ze stołówką, bibliotekę z czytelnią, gabinety dyrektora, nauczycielski i lekarza i pomieszczenia gospodarcze. Ponadto obiekt został przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych dzięki zaprojektowaniu 3 rozwiązań: pochylni dla wózków, windy osobowej, WC dla niepełnosprawnych na każdej kondygnacji. Projekt przewidywał wykonanie instalacji monitorującej składającej się z zestawu do monitoringu wizyjnego. W projekcie budowlanym przewidziane zostały rozwiązania rozładujące ewentualny tłok (5 wejść zewnętrznych, szerokie korytarze, dwie klatki schodowe, winda).

Realizacja projektu umożliwiła oddanie do użytkowania budynku Gimnazjum w miejscowości Borzechów Kolonia oraz stworzenie Zespołu Szkół, a w przyszłości Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych. Bezpośrednim i wymiernym efektem realizacji jest budynek Gimnazjum – jako obiekt wypełniający lukę w sieci obiektów infrastruktury edukacyjnej gminy Borzechów, wyrównując w ten sposób szanse w dostępności społeczności lokalnej (głównie dzieci) do podstawowej infrastruktury szkolno-oświatowej. Realizacja projektu przyczyniła się do:

- wzrostu jakości kształcenia w oparciu o nowoczesne wyposażenie dydaktyczne szkoły (sala multimedialna, laboratorium językowe, pracownia komputerowa czy biblioteka z czytelnią),
- poprawy warunków socjalnych dzięki powstaniu stołówki dla wszystkich uczniów.

W polu E2 - *Komplementarność - powiązanie projektu z innymi projektami realizowanymi/zrealizowanymi od 1999 r.* wnioskodawca wskazał jako projekty komplementarne „Budowa gimnazjum i sali gimnastycznej w Kolonii Borzechów – I etap”. Zgodnie z uzasadnieniem realizacja obu inwestycji przyczyni się do powstania nowego obiektu edukacyjnego służącego uczniom i społeczności lokalnej Gminy Borzechów. Wybudowana przy szkole sala gimnastyczna umożliwi rozwój fizyczny dzieci i młodzieży oraz stworzy warunki do rozbudowy kalendarza imprez ponadlokalnych o charakterze sportowym, w przyszłości do stworzenia Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych.

- Tytuł projektu **„Inwestuj w przyszłość”**
- Nazwa programu operacyjnego Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach PO KL, Poddziałanie 9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty
- Nazwa Beneficjenta: Gimnazjum w Kłodnicy Dolnej/Gmina Borzechów
- Zasięg terytorialny: Projekt realizowany jest przez Gimnazjum w Kłodnicy Dolnej, a od 1 września 2010 roku w Gimnazjum w Borzechowie.

Celem projektu było zwiększenie szans edukacyjnych 162 uczniów z Gimnazjum w Kłodnicy Dolnej poprzez wdrożenie programu rozwojowego w placówce. Cel ten został osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- Wzrost kompetencji kluczowych z zakresu nauk przyrodniczo-matematycznych oraz języków obcych poprzez realizację zajęć pozalekcyjnych,
- Wyrównanie szans dla uczniów mających trudności z nauką poprzez przeprowadzenie zajęć wyrównawczych z matematyki,
- Przygotowanie uczniów gimnazjum do świadomego wyboru dalszej ścieżki kształcenia dającego szansę na zatrudnienie w kontekście wyboru zawodu,
- Wyrównanie szans kobiet i mężczyzn poprzez zmniejszenie wpływu stereotypowych wzorców wyboru ścieżki kształcenia i kariery zawodowej poprzez realizację zajęć z doradztwa edukacyjno – zawodowego,
- Rozbudzanie u uczniów aspiracji związanych ze zdobywaniem wykształcenia.

W Projekcie zaplanowano następujące działania:

- Zajęcia kół zainteresowań:
  - koła poliglotów w zakresie języka angielskiego i niemieckiego;
  - koła nauk ścisłych w zakresie matematyki i fizyki;
  - koła przyrodników w zakresie chemii i geografii z biologią;
  - koła informatyków;
- Zajęcia wyrównawcze z matematyki w wymiarze średnio 2 godzin tygodniowo dla uczniów z klas pierwszych, drugich i trzecich gimnazjum,
- Zajęcia z doradztwa edukacyjno – zawodowego:
  - modułu tylko dla dziewcząt,
  - warsztaty – „Klub inwestora”.

Projekt jest realizowany poprzez organizację zajęć: kół zainteresowań (fizyka, chemia, geografia, biologia, matematyka) dla uczniów zdolnych, koła poliglotów czyli zajęć z języków obcych o poziomie rozszerzonym, zajęć wyrównawczych z matematyki ze szczególnym zwróceniem uwagi na uczniów klas I służących wyrównaniu różnic w poziomie kształcenia treści matematycznych w poszczególnych szkołach podstawowych, zajęć koła informatycznego z modułem dla dziewcząt pozwalającym na walkę ze stereotypami co do ról kobiet ale też i mężczyzn na wsi oraz warsztaty Klubu Inwestora poświęcone treningowi kluczowych umiejętności interpersonalnych celem odkrywania w sobie uzdolnień i predyspozycji zawodowych.

W wyniku realizacji projektu planowano osiągnąć rezultaty takie jak:

- zwiększenie aktywności uczniów uczestniczących w projekcie,
- ukształtowanie potrzeby uczenia się,
- wzrost samooceny,
- zwiększenie zasobów wiedzy,
- zmniejszenie wpływu stereotypów na podejmowanie decyzji.
- zmniejszenie dysproporcji w dostępie do edukacji pomiędzy uczestnikami projektu a dziećmi ze szkół miejskich.

OPIS KOMPLEMENTARNOŚCI – POWIĄZANIA MIĘDZY PROJEKTAMI

Tabela 13: Macierz komplementarności RPO WL z PO KL w zakresie edukacji

	Budowa budynku Gimnazjum w miejscowości Borzechów Kolonia – etap robót wykończeniowych i wyposażenia obiektu				
	Cel	Rezultaty	Zasięg terytorialny	Użytkownicy	Synergia
Inwestuj w przyszłość – PO KL	2	1	2	2	2

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Zaprezentowane w ramach studium przypadku **projekty są komplementarne funkcyjnie**, mają na celu rozwiązanie wspólnego problemu jakim jest wyrównanie szans edukacyjnych dzieci zamieszkujących obszary wiejskie. Realizacja dwóch projektów pozwoliła na kompleksowe rozwiązanie problemu. Projekty są **komplementarne sektorowo**, gdyż oba dotyczą sektora edukacji. Dodatkowo oba projekty są realizowane w tym samym miejscu, możemy więc mówić o **komplementarności geograficznej**.

Omawiane projekty realizują ten sam cel – wzrost jakości kształcenia w oparciu o nowoczesną bazę dydaktyczną. Ze środków RPO WL wybudowano budynek gimnazjum natomiast w ramach projektu finansowanego ze środków PO KL zostało zakupione wyposażenie szkoły m.in. sprzęt komputerowy, pomoce dydaktyczne do zajęć wyrównawczych i rozwijających oraz zapewniono wykorzystanie powstałej infrastruktury poprzez realizację dodatkowych zajęć dla uczniów.

Rysunek 14: Komplementarność pomiędzy analizowanymi projektami

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Projekt miękki wykorzystuje rezultaty projektu twardego czyli bazę dydaktyczną. Przy czym efekty projektu miękkiego nie były bezpośrednio uzależnione od realizacji projektu twardego ponieważ w momencie występowania o środki z PO KL, nie było wiadomo, czy budowa gimnazjum będzie zakończona. Na początku projekt był realizowany w starej szkole. Dzięki temu, że powstał nowy budynek istnieje możliwość kontynuacji działań rozpoczętych w czasie projektu. Zajęcia wyrównawcze dalej są prowadzone przez nauczycieli już w nowym budynku, gdzie jakość zajęć jest znacznie lepsza i nie ma konieczności wynajmowania sal. Obecnie na bazie poprzednich projektów złożono kolejny wniosek o dofinansowanie do Podziałania 9.1.2 PO KL. Zaplanowano m.in. zajęcia rozwijające dla zdolnych uczniów, świetlicę integracyjną. Projekt jest złożony i czeka na ocenę merytoryczną. Istnieje więc szansa na realizację kolejnego komplementarnego projektu. Dzięki realizacji projektów komplementarnych infrastruktura powstała ze środków RPO WL jest w pełni wykorzystywana, dzieci mogą korzystać z szerszej oferty zajęć, możliwa jest realizacja projektów finansowanych z EFS.

Na pierwszym etapie realizacji projekt „Inwestuj w przyszłość” był realizowany przez Gimnazjum w Kłodnicy Dolnej, a od 1 września 2010 r. w nowo wybudowanym budynku Gimnazjum w Borzechowie. Oba projekty będące przedmiotem badania są więc realizowane na tym samym terenie.

Oba projekty są wykorzystywane przez tą samą grupę użytkowników bezpośrednich czyli uczniów, którzy uczęszczają na zajęcia do Gimnazjum w Borzechowie i jednocześnie korzystają z oferty zajęć dodatkowych. Ponadto użytkownikami są nauczyciele i cała społeczność lokalna gminy.

W efekcie realizacji projektów komplementarnych oczekiwać można **efektów synergicznych** w postaci:

- większe zainteresowanie szkołą w jej środowisku oraz ościennych gminach, co prowadzi do podejmowania nauki przez uczniów spoza obwodu szkoły,
- wzbogacona oferta edukacyjna powstała w oparciu o nowoczesną infrastrukturę zachęcająca rodziców z okolicznych miejscowości do wyboru tej właśnie szkoły dla swoich dzieci,
- stworzone warunki przyczyniające się do rozwoju zawodowego nauczycieli,
- poprawa bazy lokalowej sprzyjającej podejmowaniu przez nauczycieli innowacji i eksperymentów pedagogicznych,
- szkoła wyposażona w nowoczesne środki dydaktyczne pozwala na wzbogacenie procesu dydaktycznego oraz rozwoju umiejętności uczniów.

Realizacja projektów komplementarnych przyczyniła się do uzyskania lepszych efektów obu projektów. Warto zauważyć, że uczniowie uzyskali w tym roku zdecydowanie wyższy wynik egzaminu gimnazjalnego od ubiegłego roku. Różnica między wynikiem z egzaminu humanistycznego, a matematyczno-przyrodniczego zmniejszyła się o kilka punktów. Wyższy wynik uzyskano również z egzaminu gimnazjalnego z języka angielskiego.

W oparciu o powyższą analizę można stwierdzić, że istnieje silna zależność pomiędzy omawianymi projektami. **W każdym z obszarów występuje wysoki poziom komplementarności.**

Zaprezentowane projekty traktować można jako przykład dobrej praktyki i zachęcać Beneficjentów do tak kompleksowego podejścia do zaspokajania potrzeb użytkowników i rozwiązywania problemów lokalnej społeczności.

4.7 Podsumowanie studiów przypadku

Opracowane studia przypadków są przykładami dobrych praktyk w zakresie zapewniania komplementarności międzyprogramowej RPO WL.

OBSZARY KOMPLEMENTARNOŚCI

W wyniku prowadzonych badań zdiagnozowano, że **najwięcej projektów komplementarnych realizowanych jest w ramach wzmocnienia potencjału Lublina, a także pomiędzy projektami w ramach RPO WL oraz PO RPW w zakresie szkolnictwa wyższego**. Potwierdza to tezę o łatwości zapewniania komplementarności wewnątrz i międzyprogramowej na obszarach rozwiniętych dzięki występowaniu znacznej liczby pomiotów zainteresowanych aplikowaniem i pozyskujących środki z programów operacyjnych, a także ich różnorodność (mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa z różnorodnych branż, uczelnie, stowarzyszenia, JST różnego poziomu itd.).

Najsłabsza komplementarność międzyprogramowa RPO WL dotyczy programów wdrażanych centralnie, w ramach których niewiele projektów realizowanych jest na terenie województwa lubelskiego. Dotyczy to głównie obszarów: transport, dostępność komunikacyjna regionu, tereny inwestycyjne oraz odnawialne źródła energii. W takiej sytuacji łatwiej zapewnić komplementarność wewnątrzprogramową.

Analiza komplementarności projektów zmierzających do wzmocnienia potencjału miasta Lublin wykazała występowanie projektów cechujących się wysokim stopniem zróżnicowanych typów komplementarności. Należy jednak zauważyć, że ilość realizowanych tego typu projektów jest niewielka: nieco wyższa w przypadku innowacji i B+R. Beneficjentami tych projektów są głównie uczelnie wyższe realizujące projekty zmierzające do unowocześnienia infrastruktury uczelni oraz stworzenia zaplecza umożliwiającego realizację badań przy wykorzystaniu innowacyjnej aparatury. Tego typu projekty finansowane są zarówno ze środków RPO WL jak i PO RPW, często stanowią kontynuację działalności podjętej przez beneficjentów w poprzednim okresie programowania (można zatem mówić o występowaniu, choć na niewielką skalę, komplementarności międzyfunduszowej i międzyokresowej).

Ponadto w ramach badanych obszarów komplementarności RPO WL z PO RPW najłatwiej zaobserwować ją można w obszarze społeczeństwa informacyjnego. W ramach PO RPW tworzona jest sieć szkieletowa, a samorządy zajmują się przeważnie ostatnim etapem (ostatnia mila). W województwie lubelskim jest wiele gmin, które prowadzą działania w tym zakresie z RPO WL 4.1.

LICZEBNOŚĆ PROJEKTÓW KOMPLEMENTARNYCH

Niewielka ilość projektów realizowana jest natomiast w województwie lubelskim w obszarze transportu i terenów inwestycyjnych w ramach PO RPW (w trakcie realizacji są trzy projekty w ramach działania 4.1 infrastruktura drogowa o wartości 70,3 mld zł, 270 mln zł, 127,6 mld zł oraz 180,8 mld zł), znacznie więcej tego typu projektów realizowanych jest w ramach RPO WL. W związku z tym można mówić raczej o komplementarności wewnętrznej, niż międzyprogramowej w tych dwóch obszarach.

W zakresie inwestycji związanych z transportem, z uwagi na bardzo niewielką liczbę zrealizowanych projektów w ramach programów centralnych trudno mówić o dużym zakresie występowania komplementarności pomiędzy nimi a projektami realizowanymi w ramach RPO WL. W przypadku inwestycji transportowych w pierwszej kolejności oczekiwana jest komplementarność geograficzna, aby projekty drogowe tworzyły jeden korytarz transportowy. Można w tym zakresie rozpatrywać również komplementarność problemową, gdy odcinki dróg nie mają bezpośredniego połączenia, ale ich realizacja na tym samym szlaku drogowym wpływa na zwiększenie dostępności komunikacyjnej. Analiza projektów,

których realizacja się zakończyła oraz tych w trakcie realizacji pokazuje, że rzadko mamy do czynienia z komplementarnością geograficzną.

W ramach Działania 8.2. Infrastruktura szkolna i sportowa RPO WL zostało zrealizowanych lub jest w trakcie realizacji 40 projektów, z czego 22 dotyczy inwestycji związanych z infrastrukturą szkolną. W przypadku 7 projektów na terenie danej gminy/powiatu realizowane są również projekty finansowane ze środków Działania 9.1 i 9.2 PO KL można więc w tym przypadku mówić o komplementarności geograficznej. Poziom komplementarności można ocenić jako średni, mimo iż niektóre JST starają się pozyskiwać środki z różnych źródeł aby poprawić bazę edukacyjną na swoim terenie. W rzeczywistości zaspokajane są w pierwszej kolejności najsilniejsze potrzeby społeczne, a nie zawsze jest to efektem szerszej przemyślanej strategii.

Kolejnym obszarem analiz jest komplementarność występująca pomiędzy VI osią RPO WL a Programem Operacyjnym Infrastruktura I Środowisko. Na terenie województwa lubelskiego realizowanych jest 47 projektów w ramach PO IiŚ. Przeważającym rodzajem beneficjentów (24 z nich) są szpitale, zakłady opieki zdrowotnej i inne placówki medyczne, które realizują projekty związane z doposażeniem, wymianą sprzętu itp. Podejmowane aktywności są tematycznie rozbieżne z VI osią RPO WL.

Projekty realizujące działania zbieżne z obszarami wspieranymi w ramach Priorytetu Środowisko i czysta energia RPO WL zawierają się w trzech obszarach tematycznych:

- Zmniejszenie emisji CO₂, co tematycznie jest związane z Działaniem 6.2, jednak występująca komplementarność kształtuje się na niskim poziomie i ogranicza się do wspólnego sektora oddziaływania,
- Wzmocnienie wyposażenia straży pożarnej – 1 projekt,
- Ochrona przyrody. W tym zakresie problematycznym występuje największy potencjalny poziom komplementarności z RPO WL. Dotyczy to zwłaszcza projektów podejmujących działania w zakresie obszarów Natura 2000.

4.8 Identyfikacja efektów realizowanych projektów z RPO WL z projektami innych programów w pozostałych obszarach

W RPO WL w rozdziale pt. „Informacja na temat komplementarności i synergii pomiędzy RPO a innymi programami finansowanymi ze środków polityki spójności oraz programami finansowanymi z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejskiego Funduszu Rybackiego” zawarto zapisy odnoszące się do zakładanej komplementarności Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 z innymi programami operacyjnymi realizowanymi na terenie województwa lubelskiego.

Efekty synergii projektów realizowanych w ramach RPO WL z projektami pozostałych programów operacyjnych w ramach niniejszego badania omówione zostały głównie w ramach studiów przypadku. Analizą objęte zostały następujące obszary:

- Edukacja,
- Szkolnictwo wyższe,
- Innowacje i B+R,
- Tereny inwestycyjne,
- Dostępność komunikacyjna regionu,
- Społeczeństwo informacyjne,
- Ochrona środowiska.

POTENCJALNA KOMPLEMENTARNOŚĆ RPO WL Z INNymi PROGRAMAMI W ZAKRESIE TURYSTYKI I KULTURY

Obszarem nie analizowanym w ramach studium przypadku jest turystyka i kultura, które są wspierane w ramach VII Osi priorytetowej Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna.

Projekty w ramach VII Osi można realizować w dwóch działaniach:

Działanie 7.1 Infrastruktura kultury i turystyki,

Działanie 7.2 Promocja kultury i turystyki.

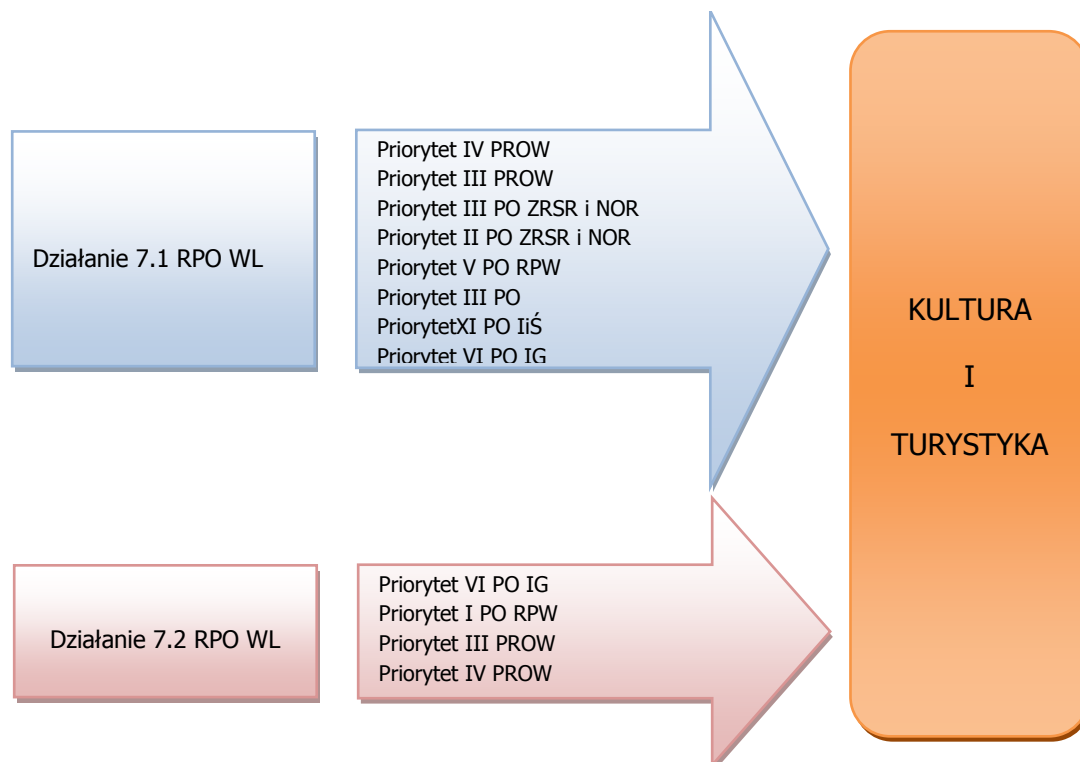
Działanie 7.1 ma na celu poprawę atrakcyjności turystycznej regionu oraz zwiększenie dostępności do dóbr kultury poprzez poprawę stanu technicznego zabytków oraz rozbudowę bazy turystycznej. Działanie jest komplementarne z następującymi programami operacyjnymi:

- **Priorytet II PO ZRSR i NOR** „Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i rynek rybny:
  - Działanie 2.2.1. Inwestycje dotyczące budowy lub wyposażenia nowych gospodarstw rybackich,
  - Działanie 2.2.2 Inwestycje dotyczące rozbudowy, wyposażenia lub modernizacji istniejących gospodarstw rybackich.
- **Priorytet III PO ZRSR i NOR** „Środki służące wspólnemu interesowi“:
  - Środek 3.6 Modyfikacja w celu zmiany przeznaczenia statków rybackich:
    - Oś IV „Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa“.
  - Środek 4.1 Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa:
    - Działanie 4.1.2. Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich (LSROR).
- **Priorytet III PROW** „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej“:
  - Działanie „Odnowa i rozwój wsi“,
  - Działanie „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej“,
  - Działanie „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw“.
- **Priorytet IV PROW: LEADER:**
  - Działanie „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju“,
- **Priorytet VI PO IG** „Polska gospodarka na rynku międzynarodowym“:
  - Działanie 6.4 „Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym“.
- **Priorytet XI PO IiŚ** „Kultura i dziedzictwo kulturowe“,
  - Działanie 11.1 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym,
  - Działanie 11.2 Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym.
- **Priorytet III PO Rozwój Polski Wschodniej** „Wojewódzkie ośrodki wzrostu“:
  - Działanie 3.2. Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej.
- **Priorytet V PO Rozwój Polski Wschodniej** „Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne“:
  - Działanie 5.1 Promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki,
  - Działanie 5.2. Trasy rowerowe.

Działanie 7.2 nakierowane jest na promowanie wizerunku Lubelszczyzny jako miejsca atrakcyjnego turystycznie. Potencjalna komplementarność z innymi programami zakładana jest w ramach następujących priorytetów:

- **Priorytet VI PO IG** „Polska gospodarka na rynku międzynarodowym”:
  - Działanie 6.3 Promocja turystyczna walorów Polski.
- **Priorytet I PO RPW** „Nowoczesna gospodarka”:
  - Działanie 1.4 Promocja i współpraca.
- **Priorytet III PROW** „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”:
  - Działanie „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”,
  - Działanie „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”.
- **Priorytet IV PROW: LEADER:**
  - Działanie „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”.

Rysunek 15: Zakładana komplementarność międzyprogramowa RPO WL w zakresie kultury i turystyki

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYPROGRAMOWA ZREALIZOWANYCH PROJEKTÓW

Zdiagnozowanie występowania **komplementarności międzyprogramowej** nastręcza trudności w związku z niewielką ilością projektów realizowanych z zakresu kultury i turystyki w ramach pozostałych programów operacyjnych (np. w ramach Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej na terenie Lubelszczyzny nie realizowane są żadne projekty. Podobnie, w przypadku PO IG, na podstawie listy beneficjentów nie stwierdzono projektów realizowanych na terenie Lubelszczyzny w ramach działania 6.3 i 6.4.)

Projekty komplementarne z VII osią RPO WL realizowane w ramach pozostałych programów operacyjnych to:

- „Wspólne działania promocyjne miast Tomaszów Lubelski i Horyniec - Zdrój szansą na dynamiczny rozwój gospodarczy Roztocza Środkowego i Wschodniego” – PO Rozwój Polski Wschodniej, Działanie 1.4,
- „Kazimierz Dolny oraz wybrane zespoły zabytkowe Powiśla Lubelskiego - renowacja i ochrona dziedzictwa” – PO IiŚ Działanie, 11.1,
- „Renowacja Teatru Starego w Lublinie” - PO IiŚ Działanie, 11.1,
- „Renowacja klasztoru powiżytkowskiego na centrum działań artystycznych w Lublinie” – PO IiŚ Działanie, 11.1,

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, że najwięcej projektów komplementarnych z RPO WL w analizowanym obszarze realizowanych jest w ramach działania 7.1 RPO WL oraz działania 11.1 PO IiŚ. Komplementarność, a także synergia projektów widoczna jest w obszarze poprawy atrakcyjności turystycznej regionu w zakresie renowacji i poprawy stanu technicznego zabytków. Zdiagnozowano **komplementarność terytorialną oraz sektorową**. Efekt synergii nie jest natomiast szczególnie silny, ponieważ rezultaty projektów nie są od siebie uzależnione. RPO WL nie zakłada bezpośredniego odniesienia do kwestii rozwoju obszarów wiejskich, która w RPO WL traktowana jest horyzontalnie – nie ma wyznaczonej konkretnej osi priorytetowej skierowanej wyłącznie na tereny wiejskie. Komplementarność RPO WL z PROW przedstawiono na schemacie.

Rysunek 16: Potencjalna komplementarność RPO WL i PROW

Źródło: Opracowane przez Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Powyższy schemat wskazuje, że najwyższa komplementarność z PROW występuje z III osią priorytetową. Celem projektów realizowanych w tym obszarze jest zwiększenie szans mieszkańców obszarów wiejskich do znalezienia pracy poza rolnictwem. Zostanie on osiągnięty dzięki projektom skierowanym na podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej terenów wiejskich, zapewnienie szerszego dostępu do Internetu oraz rozbudowie lokalnej infrastruktury technicznej. **Szczególnie komplementarne w tym zakresie są projekty dotyczące infrastruktury technicznej oraz sieci szerokopasmowego Internetu**, które dążą do realizacji tego samego celu, a ich rezultaty uzupełniają się wzajemnie poprzez budowanie kompleksowej infrastruktury.

Podsumowując, niewielka ilość projektów z zakresu turystyki i kultury jest realizowana w ramach innych niż RPO WL programów operacyjnych na terenie Lubelszczyzny. Z tego powodu w niniejszym

podrozdziale w głównej mierze skupiono się na opisanu komplementarności potencjalnej. Jedynie w przypadku RPOW możliwe było doprecyzowanie występującej komplementarności. W związku z tym rekomenduje się, aby w ramach ewaluacji ex-post ponownie poddać analizie komplementarność RPO WL z innymi obszarami w ramach obszaru turystyka i kultura (w okresie 2011-2013 być może zostaną zrealizowane projekty w tym zakresie ze środków krajowych).

5 Rekomendacje

Tabela 14: Tabela rekomendacji

Lp.	Wniosek wynikający z badania (nr strony w raporcie)	Rekomendacja	Propozycja sposobu realizacji rekomendacji	Proponowany termin realizacji rekomendacji	Adresat rekomendacji	Stan docelowy/oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
Rekomendacje operacyjne						
1.	Rola beneficjentów w zapewnieniu wewnątrz i międzyprogramowej komplementarności RPO WL została ograniczona do konieczności spełniania kryterium komplementarności oraz ogólnym określeniu komplementarności we wniosku o dofinansowanie (s. 27-28).	Zaangażowanie beneficjentów w zapewnianie komplementarności RPO WL.	Należy opracować system motywowania beneficjentów do składania projektów komplementarnych. Informacje na temat idei komplementarności oraz korzyści płynących z jej realizacji powinny być przekazywane: <ul style="list-style-type: none"> • w trakcie spotkań informacyjnych, seminariów i konferencji, • w punkcie informacyjnym, • na stronie internetowej, • w formie publikacji, broszur. <p>Ważnym elementem promocyjnym powinna być prezentacja dobrych praktyk.</p> <p>Informowanie o korzyściach realizacji projektów komplementarnych i efektach synergii</p>	W najbliższym możliwym terminie	IZ RPO WL	Funkcjonowanie mechanizmu zachęcającego beneficjentów do planowania i realizowania działań komplementarnych.
2.	W związku z brakiem systemu monitorowania zjawiska komplementarności od początku realizacji RPO WL na obecnym etapie wdrażania Programu optymalnym rozwiązaniem byłoby identyfikowane dobrych praktyk w zakresie realizacji projektów komplementarnych (s. 23, 39).	Ponowne przeprowadzenie badania ewaluacyjnego on-going lub/i ex-post w zakresie efektów synergii realizowanych projektów w ramach RPO WL i innych Programów.	Zlecenie badania ewaluacyjnego	Obecna perspektywa - 2013	IZ RPO WL	Wyłonienie projektów w ramach RPO WL stanowiących przykłady "dobrych praktyk" w zakresie komplementarności i efektu synergii.
3.	W ramach IZ RPO WL nie funkcjonuje system monitoringu komplementarności (s. 23, 39).	Stworzenie mechanizmów zapewniających monitorowanie wzajemnego wpływu efektów projektów realizowanych na terenie województwa lubelskiego, poziomu	Zbudowanie bazy projektów komplementarnych i rozszerzenie na jej podstawie istniejącej mapy projektów realizowanych na terenie województwa lubelskiego zawierającej informacje dotyczące celów projektu, realizowanych działań, rezultatów, oraz typów komplementarności (dane będą na bieżąco uzupełniane, np. przez opiekunów projektów).	W najbliższym możliwym terminie Przyszła perspektywa	IZ RPO WL	Narzędzie dla beneficjentów wskazujące dobre praktyki w zakresie komplementarności. Dla IZ umożliwiające planowanie działań komplementarnych oraz ocenę spełniania przez projekt kryterium

Lp.	Wniosek wynikający z badania (nr strony w raporcie)	Rekomendacja	Propozycja sposobu realizacji rekomendacji	Proponowany termin realizacji rekomendacji	Adresat rekomendacji	Stan docelowy/oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
		i rodzaju tego wpływu.				komplementarności. Baza projektów komplementarnych ułatwiająca monitorowanie występowania komplementarności i jej rodzajów.
Rekomendacje horyzontalne						
4.	<p>Pracownicy Urzędu Marszałkowskiego nie posiadają w ramach swoich obowiązków zadań dotyczących zapewniania komplementarności wewnątrzprogramowej (s. 23).</p> <p>W związku z tym działania zmierzające do zapewnienia komplementarności są prowadzone nieregularnie, podejmowane pozasystemowo (s. 25).</p>	Konieczne jest zastosowanie systemowych rozwiązań w zakresie zapewniania komplementarności wewnątrz i międzyprogramowej.	<ul style="list-style-type: none"> W ramach istniejącej struktury wdrażania RPO WL w UM należy wyznaczyć dodatkowe zadania stanowiące element systemu planowania i zapewniania komplementarności (np. osoby tworzące dokumenty programowe powinny bardziej szczegółowo określić pożądaną komplementarność (rodzaj, stopień, wskaźnik docelowy, metodologie pomiaru), osoby zajmujące się przygotowaniem dokumentacji konkursowej powinny uwzględnić rolę komplementarności poprzez dobór kryteriów strategicznych, osoby oceniające wnioski o dofinansowanie powinny szczegółowo sprawdzać deklarowaną komplementarność, opiekunowie projektów powinni wprowadzać do utworzonej bazy realne skutki osiągnięte przez projekty, osoby prowadzące szkolenia muszą informować beneficjentów o zakładanym w danym konkursie znaczeniu komplementarności oraz jej rodzaju.) Funkcje muszą zostać powiązane odpowiednimi procedurami gwarantującymi efektywny przepływ informacji (np. aktualizowanie bazy efektów projektów do miesiąca po złożeniu wniosku o płatność, określenie istotności komplementarności w danym konkursie odpowiednio przed ogłoszeniem konkursu i prowadzeniem szkoleń). Konieczne jest stworzenie komórki koordynującej działania związane z zapewnianiem komplementarności. 	Przyszła perspektywa	UM WL	<p>Funkcjonowanie systemu planowania i weryfikacji komplementarności.</p> <p>Gromadzenie danych służących monitorowaniu komplementarności.</p>
5.	Obecna współpraca i komunikacja pomiędzy poszczególnymi departamentami UMWL wdrażającymi	Rozszerzenie zakresu zadań istniejącej komórki organizacyjnej	Komórka zajmująca się zapewnianiem komplementarności powinna nawiązywać dialog z osobami wdrażającymi wszystkie programy operacyjne w województwie. Powinna również	Przyszła perspektywa	UM WL	Zwiększenie zakresu występowania projektów komplementarnych wśród

Lp.	Wniosek wynikający z badania (nr strony w raporcie)	Rekomendacja	Propozycja sposobu realizacji rekomendacji	Proponowany termin realizacji rekomendacji	Adresat rekomendacji	Stan docelowy/oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
	różne programy operacyjne nie jest dobrze oceniana. W związku z tym nie zostaje zapewniona komplementarność międzyprogramowa (s. 25).	oraz stworzenie systemu przepływu informacji.	organizować spotkania, na których powzięte zostałyby ustalenia odnośnie ogłaszania konkursów zapewniających komplementarność (na podstawie ustaleń znaczenia komplementarności w poszczególnych obszarach przez Dział Zarządzania).			przedsięwzięć w regionie finansowanych z funduszy europejskich.
6.	Niejednolite rozumienie pojęcia komplementarności oraz jej idei przez niektórych pracowników IZ RPO WL, co ogranicza wykorzystywanie narzędzi jej zapewniania (s. 26). Brak określenia docelowego stopnia, rodzaju oraz obszaru zapewnienia komplementarności między i wewnątrzprogramowej (s. 23).	Ujednolicenie rozumienia pojęcia i istotności komplementarności we wdrażaniu funduszy unijnych. Określenie oczekiwanego stanu osiągnięcia komplementarności wdrażanych programów.	Określenie i rozpowszechnianie definicji komplementarności na podstawie wytycznych MRR z uwzględnieniem specyfiki regionu. Stworzenie rozdziału dotyczącego komplementarności (definicja, znaczenie, rodzaj, zakładany wskaźnik komplementarności) + w dokumentach programowych. Aktualizacja planów w zakresie docelowego stopnia i poziomu komplementarności RPO WL w oparciu o dokumenty programowe oraz bieżący monitoring komplementarności. Wskazywanie możliwości i potrzeby osiągnięcia komplementarności międzyprogramowej (wyjaśnianie sposobu zapewniania komplementarności pomiędzy projektami dotyczących różnych obszarów tematycznych oraz realizowanych na różnym obszarze).	Przyszła perspektywa	IZ RPO WL	Możliwość prowadzenia spójnego dialogu w zakresie komplementarności.
7.	Funkcjonujące w IZ RPO WL mechanizmy zapewniania komplementarności międzyprogramowej na etapie procedury oceny projektów należy uznać za niewystarczające. Istniejące kryteria wyboru projektów oraz budowa wniosku o dofinansowanie nie zapewniają wyboru projektów komplementarnych w ramach innych interwencji, nie wymagają od beneficjentów wskazania komplementarności z projektami finansowanymi z innych programów (s. 29-38).	Wprowadzenie zmian w zakresie kryteriów wyboru projektów oraz w instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie, tak aby zobowiązać beneficjentów do wskazywania komplementarności międzyprogramowej.	Konieczność zapewnienia elastyczności kryteriów wyboru projektów poprzez określenie kryteriów strategicznych i ich wag w danym konkursie. Uwzględnianie w kryteriach wyboru projektów komplementarności międzyprogramowej w zależności od obszaru i założeń programu i przyznawanie dodatkowych punktów za wykazanie tego rodzaju komplementarności. Wykorzystanie dobrych praktyk w ramach mechanizmów komplementarności stosowanych w innych programach np. poprzez zastosowanie rozwiązań z wniosku o dofinansowanie w ramach PO IŚ: we wniosku w opisie projektów komplementarnych należałoby wskazać: źródło wsparcia wspólnotowego, status projektu (zrealizowany/realizowany/planowany do realizacji), ramy czasowe (okres realizacji/planowana data złożenia wniosku), przedmiot projektu, jego rezultaty oraz na tej podstawie określić zakładaną komplementarność oraz synergię. Informacje zawarte we wnioskach o dofinansowanie stanowiąc będą punkt wyjścia do opracowania bazy projektów komplementarnych.	Przyszła perspektywa	IZ RPO WL	Stworzenie mechanizmu zapewniającego istnienie komplementarności międzyprogramowej. Stworzenie warunków do pozyskiwania danych do bazy projektów komplementarnych.

Lp.	Wniosek wynikający z badania (nr strony w raporcie)	Rekomendacja	Propozycja sposobu realizacji rekomendacji	Proponowany termin realizacji rekomendacji	Adresat rekomendacji	Stan docelowy/oczekiwany efekt wdrożenia rekomendacji
8.	Jednym z najbardziej problematycznych aspektów realizacji projektów komplementarnych jest konkursowy tryb wyboru projektów. Ogranicza to możliwość zaplanowania i realizacji kilku projektów mających na celu kompleksowe rozwiązanie problemu (s. 42).	Wprowadzenie możliwości składania portfeli powiązanych projektów, zamiast pojedynczych przedsięwzięć.	Prowadzenie naboru i oceny grup powiązanych projektów zamiast pojedynczych przedsięwzięć. Portfel projektów powinien być dokumentem o charakterze strategicznym pokazującym logikę interwencji dla danego obszaru, wspólne cele i powiązania pomiędzy przedsięwzięciami	Przyszła perspektywa	IZ RPO WL	Realizacja projektów komplementarnych problemowo.

Źródło: Collect Consulting i Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr

Spis tabel

Tabela 1: Zestawienie celów, metod i pytań badawczych	19
Tabela 2: Zakres występowania kryterium komplementarności w I i II osi RPO WL.....	36
Tabela 3: Kryteria wyboru projektów kluczowych sprzyjające zachowaniu komplementarnych.....	37
Tabela 4: Analiza SWOT dla zapewnienia komplementarności RPO WL	44
Tabela 5: Wzór matrycy komplementarności	46
Tabela 6: Macierz komplementarności RPO WL z PO RPW w obszarze innowacje i B+R	52
Tabela 7: Macierz komplementarności RPO WL z PO RPW w zakresie szkolnictwa wyższego	60
Tabela 8: Macierz komplementarności RPO WL, PO IG oraz PO RPW w zakresie wzmocnienia potencjału miasta Lublin i jego zdolności do pełnienia funkcji metropolitalnych	70
Tabela 9: Macierz komplementarności RPO WL z PO IiŚ oraz PO RPW w zakresie dostępności komunikacyjnej regionu	79
Tabela 10: Komplementarność w ramach VI osi Priorytetowej RPO WL	88
Tabela 11: Macierz komplementarności między VI osią RPO WL a PO IiŚ	90
Tabela 12: Macierz komplementarności między VI osią RPO WL a PO IiŚ	91
Tabela 13: Macierz komplementarności RPO WL z PO KL w zakresie edukacji.....	96
Tabela 14: Tabela rekomendacji.....	104

Spis wykresów

Wykres 1: Wartość projektów komplementarnych w zakresie innowacje i B+R	50
Wykres 2: Wartość projektów komplementarnych w obszarze szkolnictwa wyższego	57
Wykres 3: Projekty realizowane w Lublinie w ramach poszczególnych programów operacyjnych	63
Wykres 4: Wartość projektów wpływających na wzmocnienie funkcji metropolitalnych Lublina	67
Wykres 5: Wartość projektów komplementarnych w zakresie dostępności komunikacyjnej regionu....	76
Wykres 6: Wartość projektów komplementarnych w zakresie ochrony środowiska	84
Wykres 7: Wartość projektów komplementarnych w zakresie edukacji	94

Spis rysunków

Rysunek 1: Rodzaje komplementarności	17
Rysunek 2: Schemat systemu instytucjonalnego	24
Rysunek 3: Wytyczne w zakresie wskazywania projektów komplementarnych	31
Rysunek 4: Komplementarność potencjalna w zakresie innowacje i B+R.....	48
Rysunek 5: Schemat wskazywani komplementarności we wniosku o dofinansowanie	52
Rysunek 6: Potencjalna komplementarność RPO WL, PO KL, PO RPW, PO IiŚ i PO IG	56
Rysunek 7: Przykładowe projekty wzmocniające funkcje metropolitalne Lublina	65
Rysunek 8: Schemat wskazywania komplementarności we wniosku o dofinansowanie	69
Rysunek 9: Schemat powiązania projektówrealizowanych w ramach RPO WL, PO IG oraz PO RPW ...	71
Rysunek 10: Komplementarność potencjalna RPO WL, PO WP i PO IiŚ w zakresie zwiększania dostępności komunikacyjnej regionu.....	74
Rysunek 11: Skrzyżowanie drogi krajowej nr 74 oraz drogi wojewódzkiej nr 835 na obwodnicy miasta Frampol	79
Rysunek 12: Komplementarność wewnętrzna VI osi Priorytetowej RPO WL	89
Rysunek 13: Komplementarność potencjalna RPO WL i PO KL w zakresie edukacji	93
Rysunek 14: Komplementarność pomiędzy analizowanymi projektami	97
Rysunek 15: Komplementarność międzyprogramowa RPO WL w zakresie kultury i turystyki.....	101
Rysunek 16: Potencjalna komplementarność RPO WL i PROW	102